

Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Αγαθά στοιχεία

2022

Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Αγαθά στοιχεία

Διηγήματα

Διατίθεται δωρεάν

Πάτρα 2022

Τίτλος: Αγαθά στοιχεία

Δημιουργός: Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Σελιδοποίηση: Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Εικόνα εξωφύλλου: Η Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη, μητέρα της δημιουργού, νύφη με νυφικό στο χρώμα του κυπαρισσιού, ραμμένο από την ίδια, οδεύει προς την εκκλησία για τη στέψη. Δίπλα της ο αδελφός της, Κωνσταντίνος, και πίσω δεξιά η μητέρα της.

ISBN: 978-618-84261-6-0

Copyright © 2022

Εκδότης: Παναγιώτα Π. Λάμπρη

Ιστοσελίδα: <http://users.sch.gr/panlampri/>

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση κειμένου του παρόντος έργου, με αναφορά στην πηγή, χωρίς την άδεια της δημιουργού.

*Στην αείμνηστη μητέρα μου
και στις άλλες αγρότισσες μανάδες,
τις αγαθοδαίμονες της Ρωμιοσύνης,
με ευγνωμοσύνη.*

Η Αλεξάνδρα

Η Αλεξάνδρα ώρα την ώρα θα γεννούσε το πρώτο της παιδί. Θα γινόταν μάνα κι ήταν μόλις δεκαεπτά χρονών. Την είχε ερωτευτεί με πάθος ο άντρας της και, αν και ήταν κάπως μεγαλύτερός της, οι γονείς της δεν δίστασαν να της τον δώσουν για ταίρι.

Ήταν καλλονή η κορασιά! Από τον πατέρα της είχε κληρονομήσει την κορμοστασιά και την αέρινη περπατησιά κι από τη μάνα της τα μελανά μαλλιά και τα γκριζογάλανα μάτια, τα οποία μάγευαν όποιον τ' αντίκριζε. Και η επιδερμίδα της, καθώς ως μοναχοκόρη δεν την έστελναν για δουλειές έξω από το σπίτι, ήταν τόσο λευκή όσο κανένα κορίτσι της τάξης της δεν είχε και θύμιζε εκείνη των αρχοντισσών.

Και νοικοκυρά ήταν! Η μάνα της την είχε μπάσει από μικρή στα μυστικά του νοικοκυριού και της είχε μάθει να κεντάει, να πλέκει,

να υφαίνει, να μαγειρεύει,... Τη νοικοκυροσύνη της την έβλεπες παντού στο σπίτι τους, ενώ η ολοκάθαρη χωμάτινη αυλή και οι ασβεστωμένοι τενεκέδες, που μόνο στην καρδιά του χειμώνα ορφάνευαν από λουλούδια, τη διαλαλούσαν αδιάκοπα σε γείτονες και σε διαβάτες.

Και για την ευγένεια διακρινόταν, καθώς καλωσόριζε και κατευόδωνε δικούς και ξένους μ' έναν λόγο καλό και προσηνές μειδίωμα. Όσοι τη γνώριζαν καλοτύχιζαν τους γονείς της και θεωρούσαν ευλογημένο εκείνον που θα τη νυμφευόταν. Κι αυτός έφτασε νωρίς και ήρθε από μακριά.

***

Λεωνίδα τον λέγανε. Πραματευτής ήταν, περιφερόταν από χωριό σε χωριό και σ' όποιο σπίτι δοκιοόταν θηλυκά έκανε στάση και πάσχιζε να πουλήσει το εμπόρευσμά του, είδη προικός και άλλα χρειώδη. Φλυαρούσε με τις κυράδες, τις καλόπιανε, τις παίνευε για τη νοικοκυροσύνη και τα κάλλη τους κι αυτές δεχόντουσαν με χαρά τα παινέματα και όλο και αγόραζαν κάτι με πίστωση. Εκείνος δεν φοβόταν για την πληρωμή. Η γνωριμία τους

είχε δοκιμαστεί στον χρόνο, επομένως είχε καλλιεργηθεί εμπιστοσύνη και κανένας δεν είχε εξαπατήσει τον άλλον.

Με τον καιρό έμπαινε θαρρετά στα σπίτια τους και είχε γίνει δικός τους άνθρωπος. Τον φίλευαν και, άμα τον έπιανε στον τόπο τους η νυχτιά, τον φιλοξενούσαν στα φτωχικά τους. Έτσι, γνώριζε χαρές, λύπες και όνειρά τους, τόσο από συζητήσεις όσο κι επειδή είχε παραστεί σε κηδείες, σε γάμους, σε γεννητούρια, σε... Σε κάποια μάλιστα από τις γεννήσεις, την τελευταία, είχε έρθει στον κόσμο η Αλεξάνδρα του!

***

Χειμώνας καιρός και η Δέσπω είχε μαζευτεί νωρίς στο σπίτι, γιατί διαισθανόταν πως, αν δεν γεννούσε κείνο το βράδυ, την επομένη θα συνέβαινε σίγουρα. Τρία παλικάρια είχε φέρει στον κόσμο! Το πρωτότοκο, έχοντας ξεσκολίσει, εργαζόταν δίπλα στον πατέρα του, ενώ τ' άλλα πήγαιναν στο σχολείο. Το στερνοπούλι της το είχε γεννήσει πριν εφτά χρόνια κι εκεί που θαρρούσε πως δεν θα έκανε άλλο παιδί ένιωσε νέα ζωή ν' ανασταίνεται στα σπλάχνα της.

Τα συναισθήματά της ήταν ανάμικτα. Τα παιδιά τ' αγαπούσε και καμάρωνε αυτά που είχε. Όμως, αφού η μήτρα της άνθισε πάλι, επιθυμούσε ο καρπός να 'ναι κόρη. Όμορφη κόρη, να τη χτενίζει, να της ράβει φορέματα και να ετοιμάζει τα προικιά της! Τέτοια σκεφτόταν κάθε φορά που το έμβρυο κουνιόταν και της ζητούσε με τον τρόπο του να το προσέξει. Μα πάλι μείωνε τον ενθουσιασμό της, μήπως και δε γινόταν αυτό που από τα βάθη τού είναι της ποθούσε.

Άλλοτε έδινε σημασία σε δεισιδαιμονίες που αναπαρήγαγαν από συνήθεια ή από πεποίθηση γυναίκες του χωριού, αλλά και πάλι διστακτική ήταν.

– Α! Δέσπω μου, της είπε κάποια μέρα η γειτόνισσά της, η Ιουλία. Αυτή τη φορά θα κάνεις θυγατέρα! Δε βλέπεις πόσο ομόρφυνες και πόσο χαμηλά είναι η κοιλιά σου; Σίγουρα θα κάνεις! Προχτές τράβηξα το γιάντες κι έδειξε το ίδιο!

– Να 'σαι καλά, γειτόνισσά μου! Ό,τι πει ο Θεός! απάντησε. Δεν της άρεσε να δημοσιοποιεί ό,τι στη σκέψη και στην ψυχή της κρατούσε. Πόσο μάλλον, τη μύχια επιθυμία της

ν' αποκτήσει κορίτσι, λες και η κοινοποίησή της θα κινητοποιούσε δυνάμεις που δεν θα 'θελαν να γευτεί τέτοια ευδαιμονία. Έτσι, δε μιλούσε γι' αυτή κι έμεινε ν' αναμένει τη στιγμή που θα λάβαινε, ίσως, σάρκα και οστά, όπως κι έγινε! Μια φεγγαρόλουστη νύχτα του Γενάρη ήχησε το πρώτο κλάμα της ποθητής μικρής, ενώ στο σπίτι φιλοξενείτο ο Λεωνίδα, οπραματευτής.

Ο ίδιος δεν είχε ζήσει τη γέννηση δικών του παιδιών, όμως κι άλλες φορές είχε τύχει να νυκτερεύσει σε σπίτι που σε διπλανό δωμάτιο είχαν γεννητούρια. Ποτέ όμως δεν είχε παραστεί σε τοκετό, ο οποίος γινόταν σε άκρη δωματίου όπου είχε γείρει να κοιμηθεί και ν' αποδιώξει τον κάματο της μέρας. Και τούτο, γιατί η κατοικία διέθετε ένα δωμάτιο, στο οποίο είχαν πλαγιάσει όλοι· οι γονείς, τα παιδιά κι ο ξένος.

Καλυμμένος καλά, ντρεπόταν να βγάλει το κεφάλι από τα σκεπάσματα, για να βλέπει ό,τι δίπλα του εκτυλισσόταν. Υποκρινόταν τον κοιμισμένο, δεν κουνιόταν και μόλις που ανάσαινε. Κι όπως συμβαίνει, όταν δεν έχεις οπτική επαφή με κάτι, το οποίο πολύ θα ήθε-

λες να δεις, τέντωνε κι αυτός τ' αυτιά του σα λαγωνικό κι άκουγε με προσοχή.

Μόλις η Δέσπω ένιωσε τις πρώτες ωδίνες, μικρή αναστάτωση απλώθηκε στο δωμάτιο, ενώ ακούγονταν κοφτές ανάσες και υπόκωφα βογγητά. Ο άντρας της έδρασε άμεσα! Συνδάύλισε τη φωτιά, την τάισε με ξύλα κι έσπευσε να καλέσει δυο γειτόνισσες, για να βοηθήσουν στον τοκετό. Όλα εξελίσσονταν διακριτικά, θαρρείς και δεν έπρεπε να ενοχληθεί έστω και λίγο ο ξενιζόμενος, αλλά κυρίως γιατί οι άνθρωποι αυτοί όσα συνέβαιναν στη ζωή τους τα δέχονταν και τα έφερναν εις πέρας χωρίς ανώφελο θόρυβο.

Ο ξένος, λουφαγμένος, μόλις που άκουγε τις συμβουλές των γυναικών στην επίτοκη, όπως και τους βόγγους της, απότοκους των ωδίνων που με ξεχωριστή υπομονή υπέφερε.

Γύρω στα μεσάνυχτα, η μοναχοθυγατέρα είδε το φως του κόσμου και το κλάμα της αντήχησε γλυκόπικρα απορημένο στον χώρο. Η κυρά Ξένη, η μαμή, απέκοψε τον ομφάλιο λώρο, την έπλυνε ιεροτελεστικά με ευχολονέρι*, άπλωσε σκρούμπο* στον αβρό αφαλό της, την τύλιξε σε φασκιές και με χαμομήλι

για πρώτο της γεύμα την απίθωσε στο λίκνο της.

Η λεχώνα, αν και ταλαιπωρημένη, ένιωθε ευτυχισμένη! Γλυκοθωρούσε τη νεογέννητη και δεν τη χόρταινε έτσι που κοιμόταν ήρεμη και οι φλόγες της φωτιάς, αδύναμες πλέον, γέμιζαν με μυστηριακές σκιές τον χώρο. Μόλις έκλεισε τα βλέφαρά της, την είδε να μεγαλώνει, να ομορφαίνει και να γεμίζει το σπιτικό τους με γέλια και χαρά. Την είδε και νύφη δίπλα σ' έναν λεβεντονιό που θα την έπαιρνε καβάλα στ' άλογό του και θα την έκανε πριγκίπισσα της καρδιάς του και του σπιτικού του! Με τέτοιες σκέψεις και όνειρα για ένα ευοίωνο μέλλον την πήρε ο ύπνος.

***

Ένας δεν κοιμήθηκε κείνο το βράδυ, ο Λεωνίδα. Τόσο είχε συγκλονιστεί με όσα συνέβησαν δίπλα του που ο ύπνος δεν έλεγε να 'ρθει να τον ξεκουράσει. Ο Μορφέας τον είχε αφήσει στην τύχη του! Αν δεν φοβόταν πως θα τον παρεξηγήσουν, θα σηκωνόταν να πάει στην κούνια, για να δει το βρέφος. Να το κοιτάξει καλά! Να δει πώς είναι ένας άνθρωπος, όταν βγαίνει από τη μήτρα της μά-

νας του. Μπορεί και να 'βγαινε έξω στην παγωμένη νύχτα να πάρει λίγο αέρα, να του φύγει η ένταση και να χαρεί το γεναριάτικο φεγγάρι. Μπορεί να το κοίταζε αλλιώς, μπορεί να θωρούσε αλλιώς και την ίδια του τη ζωή, έτσι που για πρώτη φορά ένιωσε δίπλα του την ανάσα ενός παιδιού, το οποίο μόλις είχε αντικρίσει το φως.

Όμως, έμεινε ξάγρυπνος και ακίνητος σαν πεσμένο αρχαϊκό άγαλμα, αναμένοντας το λάλημα των πετεινών, για να υπολογίσει τις ώρες που απέμεναν ως την αυγή. Και ήταν σ' αυτή την αλλόκοτη αναμονή που κόπιασαν οι μοίρες, η Κλωθώ, η Άτροπος και η Λάχεσις, για να μοιράνουν το βρέφος. Δεν τις είδε, αλλά τις άκουσε!

Είπαν πολλά, πάρα πολλά. Αλλά εκείνο, το οποίο τον συντάραξε, ήταν πως «ο ξένος που βρίσκεται στο σπίτι θα γίνει σύζυγος της νιογέννητης!» Ετούτο κι αν ήταν! Είχε πέσει για ύπνο σε ξένο σπίτι, είχε παραστεί ως μη όφειλε σε τοκετό και η μοίρα του προοιωνίζε πως θα νυμφευτεί το νιάνιαρο που πριν λίγο είχε γεννηθεί! Οι σκέψεις τού τριβέλιζαν το μυαλό. Αν πριν ήθελε μία φορά να βγει έξω

ν' ανασάνει, τώρα το ήθελε δέκα, αλλά πώς να το κάνει;

Βολόδειρε, βολόδειρε,... Ένωθε πως δεν τον χωρεί η κλίνη του! Σκέψεις κατέκλυζαν τον νου του κι αντάριαζε ο μέσα κόσμος του. Μήπως ήταν όλα της φαντασίας του, μήπως ευθύνονταν όσα έζησε σ' ένα βράδυ ή ήταν αληθινά εκείνα που αφηγείτο η γιαγιά του για τις μοίρες, οι οποίες έρχονται σαν γεννηθεί ένα παιδί και ορίζουν το πεπρωμένο του; Η σκέψη του έγερνε στο τελευταίο, αλλά αμφέβαλε, δυσκολευόταν να δεχθεί πως ο άνθρωπος είναι της μοίρας του έρμαιο.

Είχε ακούσει διηγήσεις για την αδήριτη ειμαρμένη και ήρθε στον νου του εκείνη που αφορούσε στον Μελέαγρο, για τον οποίο η μία μοίρα είχε πει πως θα γίνει όμορφος, η άλλη πως θα γίνει γενναίος κι η τρίτη πως θα πεθάνει, μόλις καεί το δαυλί, το οποίο κείνη την ώρα φλεγόταν στη φωτιά. Η μητέρα του που τις κρυφάκουγε, πανικόβλητη, έσβησε αμέσως το δαυλί και το έκρυσε σε σεντούκι. Ο μικρός μεγάλωσε, έγινε ωραίος και γενναίος, αλλά σε κάποιο κυνήγι, ενώ με της μάνας του τον αδερφό μοίραζε θηράματα,

μάλωσε μαζί του και τον σκότωσε. Εκείνη, μόλις έμαθε τη συμφορά, έβγαλε το κρυμμένο δαυλί και το έριξε στην αναμμένη εστία. Όταν κάηκε, ο Μελέαγρος έπεσε νεκρός!

Τέτοια σκεφτόταν κι ένιωθε πως η μικρή δεν είχε έρθει μόνο, για να τον αφήσει άπυνο κείνη τη νύχτα, αλλά και για να του αλλάξει τη ζωή κι αυτό δεν το άντεχε. Αισθανόταν πως είχε φθάσει η ώρα για να πει το μεγάλο «όχι» ή το μεγάλο «ναι» της ζωής του! Αυτός, που τα νεαρά θηλυκά και οι χήρες ονειρεύονταν να τον κάνουν ταίρι, ένιωθε αδύναμος μπρος στην αρτιγέννητη, η οποία κοιμόταν αμέριμνη. Έπρεπε να δράσει! Αλλά πως;

Αυτό το πώς τον ταλάνιζε και του θόλωνε τον νου. Λίγη ώρα, πολλή ώρα, ούτε που το κατάλαβε. Η αίσθηση ήταν της αιωνιότητας που διαβαίνει, αλλά σε επιστρέφει στο ίδιο σημείο, το οποίο ούτε επιθυμείς να το δεις κατάματα ούτε να το αντιμετωπίσεις.

Τα διλήμματα βασανιστικά κι επίμονα. Δε γίνεται, θα έκαναν λάθος οι μοίρες! Αν πάλι όχι; Αυτό δεν ήθελε να το σκέφτεται. Έπρεπε να λύσει τον γόρδιο δεσμό. Και τον έλυσε!

Θα σκότωνε το βρέφος! Ναι, θα το θανάτωνε, θα έφευγε μακριά κι ούτε που τον ένοιαζε αν θα 'χε βερεσέδες ανεξόφλητους.

Τα γυρόφερνε όλα στο ανταριασμένο του μυαλό και αναλογιζόταν πώς θα έκανε τέτοιο κακό σε κείνους τους ανθρώπους! Πώς θα πλήρωνε με τόσο, μα τόσο κίβδηλο νόμισμα τους ευεργέτες του; Πώς;

Σκέφτηκε, σκέφτηκε και κατέληξε πως σημασία δεν έχει μόνο το πώς, αλλά και το γιατί. Και το τελευταίο είχε να κάνει με τον ίδιο! Με τη ζωή του και εν τέλει με τη μοίρα του ή, μάλλον, με τις μοίρες του, τις οποίες δεν είχε ακούσει, όταν τον μοίραναν. Ότι, πάντως, και να είχαν πει, αυτός δεν το γνώριζε, οπότε η απόφασή του πάρθηκε ερήμην τους.

***

Έτσι αποφάσισε, αλλά κυρίευσε παράξενη ερημιά την εργένικη ψυχή του. Και, καθώς ησυχία βασίλευε στο σπίτι, έκανε το απονενοημένο διάβημα. Άρπαξε το ανύποπτο νεογέννητο και, με κενό από σκέψεις μυαλό, το πέταξε προς τον ιδιότυπο φράχτη της αυλής, στου οποίου τ' άχαρο κορμί αγιόκλημα πε-

ριελισσόταν και, όταν άνθιζε στην καρδιά της άνοιξης, μοσχοβολούσε ο τόπος!

Σε διχάλα του φράχτη βρήκαν οι έντρομοι γονείς την γοερά κλαίουσα μοναχοκόρη, με αμυχές στο κορμί, τραύμα στην κοιλιά και τον ξένο φευγατισμένο, άγνωστο για πού.

***

Η μικρή ονομάστηκε Αλεξάνδρα! Με τ' όνομά της να σημαίνει αυτή που αποπέμπει τους άνδρες, έλεγες πως της είχε ταιριάζει απόλυτα, αφού ήταν η αιτία ν' απομακρυνθεί ο Λεωνίδας, τον οποίο, όμως, σχεδόν μαγικά είχε δέσει μαζί της.

Εκείνος, όπως πολλοί επιστρέφουν στον τόπο του εγκλήματος, έπραξε το ίδιο. Δεν το έκανε, για να εισπράξει βερεσέδες ή για να εμπορευτεί. Διωκόμενος από τις Ερινύες τις σεπτές έφτασε! Ήθελε να πάει στο σπίτι της κυρά Δέσπως, να πέσει στα γόνατά της, να ζητήσει συγχώρεση και να μάθει τι απέγινε το βρέφος.

Και πήγε και τους βρήκε σε πλήρη υγεία. Και το πιο σπουδαίο! Οι άνθρωποι αυτοί τον δέχθηκαν λες κι είχαν διαγράψει το απεχθές συμβάν, λες και ποτέ αυτό δεν είχε γίνει!

Τούτη τη μεγαλοσύνη τους δεν την ανέμενε. Ένωσε απόλυτη συντριβή και αυτή ήταν η τιμωρία του. Μετά από τόσα χρόνια, που η ψυχή του δεν είχε βρει αναπαμό, εκεί, στο φτωχικό όπου γεννήθηκε εκείνη, έτρεξαν ως εξαγνιστικοί καταρράκτες τα δάκρυά του.

Με δακρυσμένα τα μάτια τον αντίκρισε για πρώτη φορά και η πανέμορφη Αλεξάνδρα, που μόλις την είδε θαμπώθηκε από τα κάλλη της και κατάβαθα στο είναι του ένωσε πως αυτή είναι η γυναίκα της ζωής του, κάτι που έγινε κιόλας! Και το σημάδι στην κοιλιά της, κάθε που αγκάλιαζε με πόθο το θείο κορμί της, του θύμιζε πως οι άνθρωποι είναι αδύναμοι να ελέγξουν τις δυνάμεις του σύμπαντος, οι οποίες, με πρωτοστάτη τον αρχέγονο Έρωτα, ενώνουν τα όντα και δημιουργούν την αρμονία, η οποία συνέχει και συναρμόζει με σοφία και τα ελάχιστα.

Η Αναστασία

Η όμορφη πέτρινη σκάλα εφαπτόταν στον μεσημβρινό τοίχο του διώροφου σπιτιού. Η αρχιτεκτονική αυτή επιλογή ήταν πρακτικού χαρακτήρα, γιατί, απύσης της εσωτερικής σκάλας, συνέδραμε στην επικοινωνία του πάνω και του κάτω ορόφου. Τα σκαλιά ήταν χτισμένα με μαστοριά και αρμολογημένα με σχετικά λεπτό κονίαμα. Με τα χρόνια είχε διαβρωθεί ο αρμός και σε σημεία του φύτρωναν χόρτα, τα οποία μ' επιμονή ξερίζωνε η κυρά του σπιτιού, η Αναστασία, κάθε που ήθελε να τα περάσει με ασβέστη, για να λάμπουν όλο αρχοντιά στο ηλιόφως.

Στην πλαϊνή πλευρά της, όπου η διάβρωση ήταν αισθητή, βλάσταιναν μεταξύ των λιθαριών, όχι μόνο πρασινάδες, αλλά και φυτά, όπως άγριες συκιές, οι οποίες, αν δεν αφαιρούνταν από ρίζα, θα την απειλούσαν με καταστροφή. Εκείνα όμως τα φυτά που παθια-

σμένα φύονταν, μεγάλωναν και άνθιζαν εκεί, ήταν τα σκυλάκια.

Αυτά έθαλλαν στις φλεβώδεις διαβρώσεις του τοίχου χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση και επιβίωναν λόγω της ανοχής των ενοίκων, οι οποίοι αγαπούσαν τα υπέροχα άνθη τους. Τα γενεσιουργά σποράκια τους, παρασυρμένα από το νερό της βροχής ή από κείνο, με το οποίο ποτίζονταν τ' αδέρφια τους που αναπτύσσονταν κι ανθούσαν προνομιακά μες σε τενεκέδες, τρύπωναν στις μικρές σχισμές και την άνοιξη θρασομανούσαν.

– Πώς ζούνε μες στα λιθάρια και από πού αρμέγουν δύναμη κι ανθοβολούνε, ρώτησε μια μέρα η μεγάλη κόρη της την Αναστασία. Αυτή, καθώς της άρεσε τούτη η παραξενιά των αγαπημένων της λουλουδιών, της αφηγήθηκε μια ιστορία, που, αν και δεν είχε διαβεί κατώφλι σχολείου όπου υπήρχε περίπτωση να την ακούσει, θύμιζε εκείνη που αναφέρει ο Πλάτων στο έργο του «*Πρωταγόρας*» για τη δημιουργία του κόσμου.

– Όταν, λέει, ο Θεός έφκιασε τον κόσμο, μοίρασε σ' όλα τα πλάσματα εφόδια που θα τα βοηθούσαν στη ζήση τους. Φαίνεται πως

το σκυλάκι, εκτός από τα πανέμορφα άνθη, το προίκισε και με αντοχή. Έτσι, ζει κι ανάμεσα σε λιθάρια σαν της σκάλας μας. Γιατί η αληθινή ζωή, κόρη μου, μπορεί ν' ανθίσει ακόμα και στα δύσκολα! Κι ίσως τότε λέγεται στ' αλήθεια ζωή!

– Αλήθεια, μάνα, στα δύσκολα;

– Ναι, παιδί μου, μερικές φορές στα πολύ δύσκολα!

***

Η σκάλα ήταν προσηλιακή τον χειμώνα και δροσερή το καλοκαίρι, αλλά προστάτευε κι όποιον καθόταν στη ράχη της από τ' αδιάκριτα βλέμματα του δρόμου. Έτσι, εκτός από τον βαρύ χειμώνα κι από τα κυνικά καύματα, συνιστούσε φιλόξενη γωνιά για όλη την οικογένεια.

Εκεί καθόταν να πάρει ανάσες, όπως έλεγε η Αναστασία, από τις κοπιώδεις εργασίες της καθημερινής βιοτής και να σταυρώσει δυο κουβέντες με κάποια γειτόνισσα άμα λάχαινε· εκεί, ήταν η κόχη της, η αγαπημένη της γωνιά, όπου χαιρόταν να γνέθει, να ράβει, να κεντάει και να πλέκει, κι εκεί, ανάμεσα στα έργα της προκοπής, να σκέφτεται και να ο-

νειρεύεται. Σ' αυτή την ιδιαίτερη κλίμακα αναμετρούσε και την κλίμακα των προτεραιοτήτων της ζωής της και κατέληγε πως ορθά είχε τοποθετήσει στο πιο ψηλό σκαλί την οικογένειά της. Άλλωστε, από παιδί είχε συνειδητοποιήσει πως το ιδανικό για τη ζωή μιας γυναίκας είναι να δημιουργήσει οικογένεια και μέσα σ' αυτή ν' αναζητήσει την ευτυχία. Μάλιστα, θεωρείτο μεγάλη τύχη αν ο άντρας, με τον οποίο θα την πάντρευαν, θα εκπλήρωνε τα όνειρά της. Θα ήταν παλικάρι και νοικοκύρης και θα εξελισσόταν σε έρωτα της ζωής της και σε αγαπημένο σύντροφο. Η ίδια, αν και ο σύζυγός της δεν φημιζόταν για τα κάλλη του, κάθε φορά που έσμιγε μαζί του ένιωθε πως δεν θα μπορούσε να υπάρξει για κείνη καλύτερος εραστής για την κλίνη της, ούτε αξιότερος συνοδοιπόρος για τα εύκολα και για τα δύσκολα της ζωής. Και όταν άνοιγε σαν υπερκόσμιες φτερούγες τα ακούραστα χέρια της κι αγκάλιαζε τα βλαστάρια της, την Ελεωνόρα, τον Πίπη και την Παναγιούλα, στο όμορφο πρόσωπό της δεν έβλεπες απλά ζωγραφισμένη την επί γης ευτυχία, αλλά την πληρότητα που σε κάνει να σκέ-

φτεσαι πως, αν είναι να φύγεις από τη ζωή, καλό είναι να φύγεις μια τέτοια στιγμή.

***

Τέτοιες σκέψεις έκανε κι εκείνο το θερινό απομεσήμερο, όταν άρχισε να φυσάει ήπιο, ευεργετικό αεράκι, το οποίο, εκτός από τη δροσιά, έφερε μαζί του και την αγαπημένη φωνή του Παναγιώτη, του άντρα της:

– Σήκω, Αναστασία μου, από το γνέσιμο κι έλα ν’ ανεμίσουμε!

– Έρχομαι, άντρα μ’, έρχομαι! απάντησε και πετάχτηκε με σβελτάδα κοριτσιού από τη θέση της. Έστησε σε μια γωνιά τη ρόκα της, άλλαξε φορεσιά, πήρε δυο ταψιά χάλκινα και βρέθηκε δίπλα του. Έπρεπε να επωφεληθούν από την αναπάντεχη δωρεά του Αιόλου κατακαλόκαιρα! Άλλωστε, το γέννημα είχε θεριστεί, είχε αλωνιστεί και θύμιζε σωρό εγκαταλειμμένου στην τύχη του θησαυρού κάτω από τις καυτές ακτίνες του ήλιου κι ανέμενε ν’ ανεμιστεί και να πάρει τον δρόμο για την αποθήκη, για τον μύλο, για τη σκάφη και να γίνει ζείδωρος άρτος.

Τα ταψιά γεμίζονταν με στάρι, τα έμπειρα χέρια τα σήκωναν ψηλά κι έριχναν κάτω τον

ξανθό καρπό ρυθμικά, ενώ τα ελαφρά άγανα γίνονταν φτερά στον άνεμο και σκορπούσαν. Κι εκεί που έφταναν κόπιασε πλήθος εργατών για συγκομιδή! Μυρμήγκια, πολλά μυρμήγκια που χωρίς χρονοτριβή και με θαυμαστή γρηγοράδα άρχισαν να μεταφέρουν αναγκαίες γι' αυτά προμήθειες.

– Για τήρα εκεί πέρα! είπε κάποια στιγμή η Αναστασία στον άντρα της. Ήρθαν πολλοί εργάτες, αλλά όχι για μας!

– Ναι, ναι, απάντησε εκείνος μ' ένα πλατύ χαμόγελο και συνέχισε το ανέμισμα.

Το ίδιο έκανε κι αυτή και, ενώ τα χέρια της εργάζονταν, θυμήθηκε όσα είχε πει ο παπά - Κώστας σε κήρυγμα για τα πετεινά τ' ουρανού, τα οποία ούτε σπέρνουν, ούτε θερίζουν, ούτε σωρεύουν γεννήματα σε αποθήκες, αλλά ο Θεός τα φροντίζει! Ναι, σκέφτηκε. Στα πετεινά συμβαίνει, αλλά εμείς μπορούμε να μη σπείρουμε, να μη θερίσουμε, να μη... Τι θα φάνε τα παιδιά μας κι εμείς; Αλλά αμέσως μάζεψε τον νου από τέτοιους μεταφυσικούς λογισμούς. Αν γνώριζε ο σεβάσμιος ιερέας της σκέψης της τα ξεστρατίσματα, όχι πως την ένοιαζε, τι θα 'λεγε, άραγε;

Το αεράκι συνέχισε να φυσά σκορπίζοντας άγανα και σκέψεις. Όταν φάνηκε ο Αποσπερίτης, το ανέμισμα είχε τελέψει, το γέννημα είχε μαζευτεί κι η οικογένεια απολάμβανε το βράδυ στην αυλή, κάτω από τη μουριά, τρώγοντας το λιτό, νόστιμο φαγητό, το οποίο είχε ετοιμάσει η οικοδέσποινα.

Όλοι χαίρονταν με τούτη τη σύναξη που συνοδευόταν από νοστιμιές και προοιωνίζε όμορφο νυχτέρι! Άλλωστε, τα θερινά νυχτέρια διέθεταν αλλιώτικη γοητεία σε σχέση με κείνα του χειμώνα, καθώς είχαν μικρή διάρκεια και συχνά γίνονταν υπό το αμυδρό φως των αστεριών, από τα οποία άλλα έμοιαζαν να τρεμοσβήνουν κι άλλα κυριαρχούσαν με τη φωτεινότητά τους στον ουρανό. Όμως, ήταν και βράδια που η σελήνη, πληθωρική, εξαφάνιζε τα πιο πολλά κι έδινε στον ουράνιο θόλο ιδιάζουσα μαγεία. Πάντως, είτε υπό το ιερό φως του πλήρους σεληνόφωτος, είτε υπό το υπέροχο φως του έναστρου ασέληνου ουρανού, δε γινόταν να μη μένουν έκθαμβοι μπρος στο κάλλος και το μεγαλείο του σύμπαντος! Εξάλλου, εκεί, μακριά από τα φώτα των πόλεων, όλα αυτά συνοδεύονταν συνή-

θως από το λιγυρό τραγούδι ενός μοναχικού αηδονιού ή από κάποιου γκιώνη το κλαψούρισμα, ενώ στα νυχτερέματά τους μετείχαν ενίοτε συγγενείς και γείτονες, οι οποίοι είχαν διάθεση να περάσουν μαζί κάποιες ώρες και να διώξουν κάπως την κούραση της μέρας.

***

Τη γοητεία αυτών των νυχτών τη γεύονταν, όχι σπάνια, στη σκάλα. Στα σκαλιά κάθονταν σχεδόν εθιμικά οι γονείς. Τα παιδιά βολεύονταν σε ξύλινα σκαμνάκια, πελεκημένα με τέχνη από τον παππού τους, όταν βέβαια δεν έτρεχαν δώθε κείθε κυνηγώντας όποια πυγολαμπίδα έφτανε ως εκεί.

Κολλητά στον τοίχο του σπιτιού υπήρχε κι ένα λίθινο πεζούλι. Μόλις βασίλευε ο ήλιος, η Αναστασία έστρωνε πάνω του μια όμορφη παρδαλή κουρελού μπας κι ερχόταν κάποιος για συντροφιά, για να πουν τα νέα της μέρας, για να πουν κατά τα κέφια τους αστεία και να τραγουδήσουν κανέναν σκοπό. Όταν δεν έφτανε κανείς, γινόταν πιο αισθητή η απουσία του παππού που μέρες καλοκαιριού, μετά τον θερισμό της προηγούμενης χρονιάς, είχε φύγει για τον ουρανό. Η Παναγιούλα, η πιο

μικρή από τ' αδέλφια της, ένιωθε πολύ έντονα την απουσία του κι επαναλάμβανε με παράπονο:

– Αχ! γιατί να φύγει ο παππούς; Δεν τον είχαν πάρει δα και τα χρόνια! Θα μπορούσε να είναι ακόμα εδώ! Δεν θα μπορούσε;

Βέβαια, εκείνος είχε φύγει σε μεγάλη ηλικία, αλλά η παιδική ψυχή βίωνε έντονα την απώλεια, όχι μόνο γιατί με κάθε τρόπο της έδειχνε πως ξεχωριστά την αγαπούσε, αλλά να, ήταν κι η γηραιά πολυθρόνα σε μια γωνιά της αυλής που της έφερνε θύμησες. Σ' αυτή θρονιαζόταν ο πρεσβύτες κι η εγγονή θυμόταν πως καθόταν στους μηρούς του και της αφηγείτο ιστορίες, μύθους, αινίγματα κι ένα σωρό άλλα πράματα, τα οποία γοήτευαν και γήτευαν την απαίδευτη ακόμα ψυχή της.

Έτσι, κυρίως ο πατέρας της είχε αναλάβει όχι να τον υποκαταστήσει, πώς μπορούσε να το κάνει αυτό άλλωστε, αλλά ν' απασχολεί τη σκέψη της με ιστορίες σαν και κείνες που άκουγε από τα χείλη του, αλλά και μ' άλλες που τον είχαν ως πρωταγωνιστή, οπότε, με τον καιρό, η μικρή άρχισε ν' αποδέχεται τον θάνατό του και μεγάλωνε με την πεποίθηση

πως κάποτε θα συναντηθούν και τότε θα έχουν πολλά να πουν! Αυτή της τη βεβαιότητα για πολύ καιρό κανείς δεν μπορούσε να θέσει υπό αμφισβήτηση.

***

Εκείνη τη βραδιά η παρέα ήταν ξεχωριστή. Είχαν έρθει από την πέρα γειτονιά η Αθηνά, αδελφή της Αναστασίας, με τον Νικόλα, τον άντρα της, και τον γιο τους, τον Νικηφόρο, συνομήλικο του Πίπη. Η επίσκεψή τους ήταν πάντα ευπρόσδεκτη, ενώ ο μικρός τους ξελογιαζόταν να παίζει με τα ξαδέρφια του!

Μόλις τα παιδιά αποκάμνανε από τα παιχνίδια, ζύγωναν κατά το συνήθειο τους τον Νικόλα και γύρευαν να τους διηγηθεί μια ιστορία που, αν και τους την είχε πει κι άλλες φορές, μαγεύονταν να την ακούν.

– Θείε, θα μας πεις την ιστορία για κείνον τον άνθρωπο που πούλαγε λόγια;

– Μα, δεν τη μάθатаν ακόμα, αστέρια μου; Απαντούσε μισοσοβαρά, μισοαστεία εκείνος, περιμένοντας την αντίδρασή τους.

– Μμμ! Τη μάθαμε, πώς δεν τη μάθαμε! Αλλά να, κάτι ξεχάσαμε και θέλουμε να μας την ξαναπείς, του 'λεγαν όλο προσμονή.

– Καλά, καλά, σε λίγο, τους απαντούσε. Πρέπει ν' ασκηθείτε στην υπομονή! Τα καλά πράγματα χρειάζονται όχι μία υπομονή, αλλά πολλές, κι όταν γίνονται, γεμίζουν την ψυχή μας με γλύκα! Μήπως διαφωνείτε;

– Εντάξει, θείε, εντάξει! Αλλά το ξέρουμε! Μας το 'χεις πει κι άλλες φορές!

– Α! ωραία! Αφού το θυμόσαστε, αρχίζω:

– Κάποτε, δεκαπέντε άντρες πήγαν στην Αμερική. Έμειναν εκεί για δεκαπέντε χρόνια, κονόμησαν από δεκαπέντε χιλιάδες δραχμές ο καθένας κι αποφάσισαν να γυρίσουν. Όταν έφτασαν στην Άρτα, αγόρασαν καλούδια για τους οικείους τους. Ο ένας, εκεί που έκανε αγορές, είδε έναν γέρο να έχει το χέρι του μες σ' ένα μπαούλο· τον ρώτησε τι κάνει κι έμαθε πως πουλάει σοφά λόγια!

– Για πες μου έναν λόγο, του 'πε.

– Στον δρόμο που θα να πας, να μη σταθείς για ανάπαυλα στην άκρη του, αλλά ανάμερα.

– Αυτός είναι ο λόγος;

– Ναι!

Ο ταξιδιώτης τον άμειψε με πέντε χιλιάδες δραχμές και ζήτησε να του πει και δεύτερο λόγο. Κι εκείνος ανταποκρίθηκε:

– Όταν θα επιστρέφεις στο χωριό σου, να πας από τον δρόμο που κυκλοφορεί κόσμος κι αγωγιάτες.

Πλήρωσε κι αυτόν τον λόγο πέντε χιλιάδες δραχμές κι έμεινε μ' άλλες πέντε! Παρόλα τούτα, του ξανάπε:

– Πες μου κι άλλον ένα λόγο!

Χωρίς αναβολή ο γέροντας του είπε:

– Ό,τι κακό έχεις στον νου σου να κάνεις, να σκεφτείς πρώτα για μια ώρα κι ύστερα να το κάνεις.

Αφού ξόδεψε τα χρήματά του αγοράζοντας λόγους, ενημέρωσε τους άλλους για ό,τι συνέβη και τους είπε πως θα επιστρέψει στην Αμερική. Αυτοί λυπήθηκαν και του έδωσαν από ένα χιλιάρικο. Έτσι, αφού συγκέντρωσε δεκατέσσερις χιλιάδες δραχμές, κίνησαν πεζοί για τα χωριά τους και στο νύχτωμα έφτασαν κοντά σ' ένα μεγάλο χωριό. Εκεί, κατά τη συμβουλή του γέρου, κοιμήθηκαν ανάμερα και το πρωί συζήτησαν για το ποιον δρόμο θα πάρουν. Ο αγοραστής των λόγων είπε ότι θα πάει από κείνον που πηγαίνουν οι αγωγιάτες κι ας είναι μακρινός. Οι άλλοι πήγαν από τον κοντινό, που αποδείχθηκε κι ε-

πικίνδυνος, μια και συνάντησαν ληστές, οι οποίοι τους πήραν ό,τι είχαν και δεν είχαν κι αναγκάστηκαν να γυρίσουν στην Αμερική!

Ο προνοητικός βάδισε μόνος για ώρες και κάποια στιγμή έφτασε στο χωριό του. Σιμά στο σπίτι του, κοιτάει, τι να δει! Η γυναίκα του ήταν στην αυλή και ξεψείριζε έναν νέο! Μόλις τους αντίκρισε, του ήρθε ζάλη και σκέφτηκε να τους σκοτώσει. Ευτυχώς θυμήθηκε τον τρίτο λόγο του πρεσβύτεη και περίμενε μια ώρα μέχρι ν' αποφασίσει τι θα κάνει. Όσπου να περάσει, περπάτησε γύρω στη γειτονιά κι έμαθε πως ο επίμαχος νέος δεν ήταν άλλος από τον γιο του! Το πόσο χάρηκε δε λέγεται! Πήγε στο σπίτι του όπου τον καλωσόρισαν ενθουσιασμένοι κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα!

Όσο διαρκούσε η εξιστόρηση, κρέμονταν όλοι από τα χείλη του Νικόλα. Και τα παιδιά, παρότι ήξεραν το τέλος, έβλεπες στο βλέμμα τους πως προσδοκούσαν κάποια απρόβλεπτη συνέχεια ή την αφήγηση μιας νέας ιστορίας. Βέβαια κάθε που η διήγηση ολοκληρωνόταν, συνήθως είχε περάσει η ώρα και οι μανάδες τους τα καλούσαν για ύπνο.

– Ελάτε, γλυκά μας, ελάτε! Είναι ώρα για ύπνο! Την άλλη φορά πάλι! Να ’στε σίγουρα πως δεν θ’ αργήσει.

***

Ενενηκοντούτης πια η Αναστασία, καθόταν μονάχη και κείνο το δειλινό στη σκάλα κι αναθυμόταν όλο τρυφεράδα τα περασμένα. Μόνο που δεν είχε κάποιον, για να του τα διηγηθεί. Σ’ αυτό ζήλευε τον αείμνηστο πεθερό της, ο οποίος είχε γύρω του ανθρώπους, οι οποίοι άκουγαν όσα αφηγείτο και νοιάζονταν για κείνον.

Κι αυτή δεν είχε παράπονο. Τα παιδιά της μεγάλωσαν, σπούδασαν, δημιούργησαν δικές τους οικογένειες, αλλά ζούσαν μακριά, στην πολιτεία. Εκείνη απ’ όταν έχασε τον σύντροφο της ζωής της, τον Παναγιώτη της, που κακό λόγο δεν είχε ακούσει από το στόμα του, ένιωσε πως έχασε τον κόσμο όλο. Μέχρι τότε, δεν υπολόγιζε πως γερνούσε. Είχε το ταίρι της. Της έφτανε! Τώρα; Τώρα, αν και τα παιδιά της έρχονταν πού και πού να τη δουν και να μείνουν για λίγο κοντά της, αν και της τηλεφωνούσαν συχνά, αν και είχαν

αναθέσει σε κάποια κυρία να 'χει την έγνοια της, εκείνη ένιωθε μόνη όσο ποτέ στη ζωή της.

Στη σκάλα περνούσε πολλές ώρες της μέρας, όταν είχε καλοσύνη. Τα μάτια της και τα χέρια της, αδύναμα πια, δεν της έδιναν τη χαρά της δημιουργίας. Τα σταύρωνε γύρω από τα πόδια της ή τ' ακουμπούσε, αυτό πιο συχνά, πάνω στη μαύρη ποδιά της και τα κοίταζε αναθυμούμενη τη χαρά που πήρε, όταν πρωταγκάλιασε τον σύντροφό της, όταν κράτησε για πρώτη φορά τα βλαστάρια της, όταν... Τώρα, της φάνταζαν ορφανά αετόπουλα, που τ' αδύναμα φτερούγια τους τα κρατούν άπραγα στη φωλιά τους. Άπραγα, τα χέρια της! Τα αεικίνητα, φιλόπονα χέρια της, για τα οποία έλεγε, άμα λάχαινε, όλο περηφάνια: *«Αυτά τα χέρια! Και τι δεν έκαναν αυτά τα χέρια!»*

Ναι, τα ρικνά της πια χέρια και τι δεν είχαν κάνει!

***

Με τα χέρια ακουμπημένα στην ποδιά και με τέτοιες σκέψεις ένα πρωινό του Μαγιού, που στην αυλή έθαλλαν τα λουλούδια της κι

ως τα ρουθούνια της έφτανε το διακριτικό άρωμα, το οποίο ανάδυαν τα σκυλάκια της σκάλας, άφησε τον κόσμο η Αναστασία. Εκεί στη σκάλα έσβησε η πνοή της, εκεί στην κόχη της.

Η Βάγγιω

Η Βάγγιω, όπως συνήθιζε κάθε πρωινό, αφού τακτοποιούσε αναγκαίες εργασίες, έπαιρνε τις κασίδες της και κατευθυνόταν στο ύψωμα, το οποίο υπήρχε πιο πάνω από το πατρικό της. Εκεί, εκτός που τα ζωντανά της έβρισκαν άφθονη τροφή, μπορούσε ν' απολαμβάνει το πανέμορφο και με απίθανη γεωφυσική κατατομή τοπίο που απλωνόταν μέχρι αντίκρυ στην οροσειρά της Πίνδου, η οποία καθόρισε με φυσικό τρόπο τα όρια ανάμεσα στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία.

Τούτη την αρχέγονη ομορφιά καθόλου δεν βαριόταν να κοιτάζει εμφαστικά η νεαρή βοσκοπούλα, αφού ανάλογα με τις εποχές του χρόνου μεταμορφωνόταν αλλάζοντας φωτοσκιάσεις και χρωματισμούς, λες κι ο ζωγράφος, ο οποίος τις πινελιές περνούσε, βρισκόταν πάντα σε δημιουργικό οίστρο. Και η κόρη, αλαφροϊσκιωτη από γεννησιμιού της, αλ-

λά κι απ' όσα η ζωή τής κόμισε, έβρισκε στη φύση την ευτυχία, την οποία χωρίς άλλο θα ένιωθαν και οι αρχέγονες νύμφες των δασών, οι Δρυάδες, οι οποίες δεν ήταν κάτι άλλο, παρά η ανθρωπόμορφη ιδέα του θροΐσματος των φύλλων των δένδρων και των ήχων των υδάτων, που ιδιαίτερα στα βουνά, στα ρέματα, στα σπήλαια, στις πηγές και στις χαράδρες διακόπτουν μελωδικά κι ευχάριστα την ησυχία της φύσης.

Και φυσικά, καθόλου τυχαίο δεν ήταν που η ευαίσθητη Βάγγιω αισθανόταν πληρότητα στον αγκαλιά της φύσης. Μοναχοκόρη και ορφανή από μητέρα, την οποία απώλεσε τη στιγμή που η ίδια έβλεπε το φως του κόσμου, ήταν στερημένη από κείνη τη στοργή και την αγάπη, την οποία μόνο ο μητρικός κόρφος προσφέρει ανυστερόβουλα κι ως φυλαχτό σε συνοδεύει στη δια βίου πορεία σου.

Ο πατέρας της, καλοκάγαθος άνθρωπος, της πρόσφερε τα άκρως απαραίτητα, κυρίως, όσα είχαν να κάνουν με την επιβίωσή της. Τη στιγμή, μάλιστα, που είχε μείνει με το απορφανισμένο βρέφος στην αγκαλιά του, μέγα δέος τον κατέλαβε. Αυτός, ο οποίος εί-

χε πάρει μέρος στο φονικό δύο πολέμων και επέστρεψε σώος, ένιωθε αδύναμος μπροστά στη διαχείριση της ζωής! Τελικά, κατάφερε ν' αναστήσει την κόρη του και να της διδάξει όσα ένας άντρας της εποχής του μπορούσε. Μόνο ένα πράγμα δεν είχε τη δυνατότητα ή τις γνώσεις να διαχειριστεί αποτελεσματικά. Τον ευάλωτο, έτοιμο να διαρραγεί σαν γυαλί εσωτερικό κόσμο της, του οποίου, όσο αυτή βιάδιζε προς την εφηβεία και την ενηλικίωση, τόσο και πιο ορατή γινόταν η εύθραυστη ιστορροπία.

***

Έτσι, η κόρη μεγάλωσε διαβιώντας μαζί του κι έχοντας ως βασική ενασχόλησή της τη βοσκή των ζώων και ως σταθερή της ευτυχία ή, μάλλον, ευδαιμονία, το να βρίσκεται όσο περισσότερο χρόνο γινόταν στην αγκάλη της μάνας φύσης. Και τα θεία της προσέφεραν μια ιλαρή, γλυκιά, ανακουφιστική καταφυγή - στη διάρκεια του βίου της είχε ιδρύσει μαζί με τον πατέρα της και έναν ναϊσκο -, αλλά όχι όση εκείνη, την οποία ένιωθε κάθε αυγή και κάθε δειλινό, όταν πήγαινε και άναβε τις καντήλες, μνημονεύοντας, χωρίς ποτέ να το

παραλείπει, το όνομα της μάνας της που το άγνωστο πρόσωπό της με κείνα των αγίων γυναικών και, ειδικά, της Παναγίας ταύτιζε. Αλλά κι η ίδια είχε κάτι κοινό μαζί τους! Αν, για παράδειγμα, όσες γυναίκες αγίασαν διακρίνονταν, πέραν άλλων αρετών, και για τη φιλανθρωπία τους, η Βάγγιω, κι ας μη θεωρηθεί αυτό ύβρις, θα μπορούσε σ' αυτή τους την αρετή, αλλά και σ' άλλες, όχι μόνο να συγκριθεί μαζί τους, αλλά και να τις ξεπεράσει!

***

Στο αγαπημένο της ύψωμα βρισκόταν η αλαφροϊσκιωτη κόρη μια μέρα, κατά την οποία ο Απρίλης είχε βάλει τα γιορτινά του, αφού η φύση είχε ξομπλιάσει για χάρη του λογής κάλλη. Τα ζώα της έβοσκαν σκόρπια στην πλαγιά φρέσκο, τρυφερό χορτάρι και αυτή χαιρόταν απολαμβάνοντας τα χρώματα και τ' αρώματα των λουλουδιών, ενώ δεν χόρταινε να τέρπει την ακοή και την ψυχή της με τις υπέροχες τρίλιες των πουλιών, τα οποία κελαηδούσαν ερωτοτροπώντας, κατά περίπτωση, στα δέντρα και στους θάμνους. Και εκεί που όλα τ' όνειρο προσέγγιζαν κι

ένιωθε βαθιά μέσα της μοναδική, υπέρτατη χαρμολύπη, διστακτικά βήματα άκουσε να πλησιάζουν και μια ξεψυχισμένη, άχρωμη ανδρική φωνή να την καλεί.

– Καλημέρα, Βάγγιω! Τι κάνεις; Να μην αβασκαίνονται τα ζωντανά σου!

– Καλή μέρα και σε σένα, απάντησε, χωρίς να κινηθεί από το λίθινο θρονί της, αλλά και χωρίς να της διαφύγει πως ο απρόσμενος επισκέπτης, γνώριμος σ' όσους του βίου και της πολιτείας του γνώστες ήταν, πως κάτι ύποπτο στην αγκαλιά του κρατούσε. Αυτός, αποφασισμένος για τον σκοπό που τον έφερε ως εκεί, αλλά και μην έχοντας διάθεση να χρονοτριβήσει, μπήκε κατευθείαν στο θέμα.

– Δε μου λες, Βάγγιω, τι θα έλεγες να σ' αφήσω αυτό το παιδάκι να τ' αναθρέψεις; Να, πέθανε η μανούλα του και δεν έχει ποιος να το φροντίσει! Εσύ είσαι καλός άνθρωπος! Θα του δίνεις γάλα από τις κατσίκες σου και δεν θα πεινάσει το καημένο τ' ορφανό!

Εκείνη έμεινε αποσβολωμένη και τίποτα δεν έλεγε. Το γαλάζιο βλέμμα της πλανιόταν στον αγαπημένο της ορίζοντα. Κανείς ποτέ δεν έμαθε τι εκεί ατένιζε, ούτε τι σκέψεις στο

σαλεμένο της μυαλό έκανε. Πάντως, λίγο μετά, θαρρείς και κάποια μυστική δύναμη πύρωσε τον νου και την ψυχή της, το βλέμμα της έλαμψε και μίλησε στον άντρα που αδημονώντας ανέμενε την απάντησή της.

– Ναι, θα το μεγαλώσω, πώς δεν θα το μεγαλώσω! Δος το μου να το πάρω στην αγκαλιά μου!

Και της το 'δωσε. Κι αμέσως, σαν κλέφτης που ξεφορτώθηκε επαχθές κλοπιμαίο φορτίο, χωρίς να πει τίποτα, χωρίς έστω να στρέψει το βλέμμα του, χάθηκε μέσα στην πυκνή βλάστηση σαν αερικό. Τα συναισθήματά του ήταν ανάμεικτα, αλλά πλέον τίποτα δεν τον ένοιαζε. Είχε ξεφορτωθεί το παιδί, κορίτσι ήταν, το οποίο είχε σπείρει παριστάνοντας τον ερωτευμένο, αλλά δεν ήθελε ούτε εκείνο, ούτε τη γυναίκα που στον κόσμο το έφερε. Αυτό, το οποίο τον ενδιέφερε, ήταν να φύγει από τον τόπο όσο πιο σύντομα γινόταν και να σβήσει τα ίχνη του! Για το νόθο, ήταν βέβαιος, βεβαιότατος, πως στα χέρια της αγαθής Βάγγιως θα 'βρισκε τη φροντίδα και την αγάπη που χρειαζόταν. Εκείνη, η μάνα του, ας πρόσεχε! Ας μην τον εμπιστευόταν! Ας

μην πλάγιαζε ασυλλόγιστα μαζί του! Ας μην...

***

Η μικρή έκθετη κόρη, Ευθαλία την είπανε, όπως δήλωνε και το υπέροχο όνομά της, έθαλλε μέρα με τη μέρα, προσφέροντας απέραντη αγαλλίαση στη θετή της μητέρα, η οποία επιμελείτο με ιδιαίτερη φροντίδα την ανατροφή της, κάτι, για το οποίο όλοι τη θαύμαζαν και την επαινούσαν. Τόσο, που η φήμη έφερε και δεύτερο και τρίτο νόθο παιδί στην αγκαλιά της!

Από τα τρία, μόνο το ένα ήταν αγόρι. Αυτό, αν και έτυχε της ίδιας φροντίδας, η ζωή αποφάσισε διαφορετικά για κείνο, αφού έπεσε θύμα του αδελφοκτόνου σπαραγμού που σκοτείνιασε τον τόπο κι άφησε πολλές πληγές. Και η ταφή του μακριά από το χωριό του τελέστηκε, εκεί όπου τον βρήκε το βόλι και κανείς από εκείνους που δίπλα τους μεγάλωσε δεν βρέθηκε στο ξόδι του. Μόνο τρισάγια και μνημόσυνα του κάμανε. Και η μάνα του, η Βάγγιω, μαυροφορέθηκε και δυο φορές την ημέρα περνούσε από το εκκλησάκι κι άναβε τις καντήλες. Πλέον, είχε δύο αγαπημένα ο-

νόματα να μνημονεύει, της μάνας της και του γιου της, του Σταύρου!

Οι κόρες ήταν πιο τυχερές! Η μία, όταν μεγάλωσε κάπως, υιοθετήθηκε από κάποιο άτεκνο ζευγάρι, αλάργα, στη Μακεδονία, ενώ η άλλη, η μικρότερη, χωρίς να βρίσκεται μακριά από τη μητέρα της, δέχθηκε πολλή αγάπη και επιμέλεια από τη νονά της. Αυτή, όταν το Κατερινιώ, έτσι τη λέγανε, έφτασε σε ώρα γάμου, φρόντισε για όλα, ενώ στη διάρκεια της στέψης η Βάγγιω, η τροφός της, την κοιτούσε γλυκά και επίμονα, ενώ το πρόσωπό της έλαμπε από μια υπερκόσμια ομορφιά. Το φωτοστέφανο της έλειπε!

***

Το Κατερινιώ είχε κάνει ευτυχισμένο γάμο, αλλά δεν λησμόνησε ούτε τη γυναίκα που την ανάθρεψε, ούτε τη νονά που στάθηκε δεύτερη μάνα της.

Και τ' αδέλφια της, έτσι τα λογάριαζε, ποτέ δεν έφευγαν από τη σκέψη της. Με την Ευθαλία που βρισκόταν μακριά διατηρούσε άριστες σχέσεις, όπως κι εκείνη μαζί της. Και τον Σταύρο, που είχε φύγει νέος, τον μνημόνευε συνέχεια και του υποσχόταν πως

θα πάει να τον βρει. Δεν εννοούσε, βέβαια, πως θα πάει στον άλλο κόσμο, για να τον συναντήσει, αλλά στον τόπο όπου τα οστά του βρίσκονταν. Και πήγε!

Συνοδευμένη από την οικογένειά της, τον σύντροφο της ζωής της και τα παιδιά της, έφτασε στον τόπο της θυσίας του μοναδικού αδελφού της. Εκεί, έκαναν την ανακομιδή των λειψάνων του, σύμφωνα με τα έθιμα του χωριού, όπου μεγάλωσαν, και κατόπιν τα πήρε μαζί της, για να τα τοποθετήσει στο οστεοφυλάκιο του τόπου, όπου ζούσε. Στον δρόμο της επιστροφής κρατούσε τα οστά του στην αγκαλιά της και φιλούσε το λευκό τους περιτύλιγμα. Θαρρούσε πως του χάριζε τις αγκαλιές και τα φιλιά που ως αδελφή θα του έδινε, αν..., καθώς και τον τελευταίο ασπασμό, τον οποίο ποτέ δεν του έδωσε. Μέσα της ένιωθε μια άφατη πληρότητα. Είχε τελέσει το οφειλόμενο χρέος της!

Όταν τον απίθωσε στου οστεοφυλακίου το ράφι, έσκυψε και λες και θα την άκουγε, του ψιθύρισε:

– Καλωσόρισες, αδελφέ μου! Θα φέρω και τη μάνα μας μια μέρα!

– Και την έφερε!

***

Λίγες μέρες μετά, η Βάγγιω ξεψύχησε στα χέρια της μικρής κόρης της. Την ώρα που ψυχομαχούσε της έλεγε πως έβλεπε ένα μωρό να την καλεί! Δεν διέκρινε καθαρά το πρόσωπό του, αλλά γνώριζε πως επρόκειτο για το παιδί που ποτέ δεν γεννήθηκε και ήταν καρπός ενός απατηλού νεανικού έρωτα, ο οποίος είχε σημαδέψει πολλαπλά τη ζωή της!

Στο γαληνεμένο πρόσωπό της τίποτα απ' όσα η ζωή της είχε φέρει δεν υπήρχε. Και στο ξόδι της, κόσμος πολύς! Όλοι έλεγαν πως δεν είχαν δει άλλη φορά νεκρή με αγγελικό πρόσωπο! Το φωτοστέφανο της έλειπε, σχολίαζαν. Έλειπε όμως στ' αλήθεια ή απλά οι ίδιοι δεν είχαν καθαρότητα ψυχής και μάτια γαλήνια, για να το δουν;

Η Βασιλική

Της Βασιλικής της άρεσε τα καλοκαίρια και τις γιορτινές μέρες να επισκέπτεται με την οικογένειά της, ειδικά όταν τα παιδιά της ήταν μικρά, συγγενείς ή φίλους και να μένει για λίγες μέρες κοντά τους. Όταν πια εκείνα μεγάλωσαν και ο σύντροφος της ζωής της μετά από σχετικά σύντομη ασθένεια την άφησε μονάχη, συνέχισε να πραγματοποιεί σε πιο αραιά χρονικά διαστήματα παρόμοια, μικρής ή μεγαλύτερης διάρκειας, ταξίδια. Με μία διαφορά. Πλέον είχαν προστεθεί κι άλλοι προορισμοί, οι οποίοι οδηγούσαν στα παιδιά της, στους γιους και στις κόρες της που είχαν δημιουργήσει δικές τους οικογένειες.

Μαθημένη να ταξιδεύει, έπαιρνε μαζί της ό,τι χρειαζόταν και όσο περνούσαν τα χρόνια όλο και τα λιγόστευε. Για κανένα λόγο όμως δεν παρέλειπε τα δώρα, τα οποία προόριζε για κείνους που κάθε φορά τη φιλοξενούσαν

και ιδιαίτερα για τα παιδιά τους, τα οποία με περισσή χαρά την ανέμεναν.

Πολύ νέα πρόσθεσε στις αποσκευές της κι ένα μικρό δέμα με υφασμάτινο περικάλυμμα, το οποίο κρατούσε μακριά από τα βλέμματα τρίτων, κάνοντας πράξη το Πυθαγόρειο «*οὐ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι ῥητά*»! Η μόνη που είχε γνώση της ύπαρξής του ήταν η μεγάλη κόρη της, με την οποία συμβίωνε από τότε που απεβίωσε ο σύζυγός της. Τούτο το δεματάκι το επιμελείτο ως κάτι ιερό και αν και δεν το γνώριζε, πώς θα μπορούσε άλλωστε, έμελλε να το πηγαينوφέρει για καιρό.

***

Στα πηγαινέλα της και καθώς διάβαιναν τα χρόνια, σκέφτηκε πως είχε φθάσει η ώρα ν' αποκαλύψει το μυστικό και στη νύφη της, την Ιφιγένεια, την οποία σεβόταν και πολύ αγαπούσε. Μια μέρα, εκεί που τακτοποιούσε τη χειραποσκευή της και μπήκε στο δωμάτιο εκείνη, προκειμένου να της προσφέρει χυμό, την ευχαρίστησε για τη φροντίδα και την κάλεσε να μείνει για λίγο μαζί της.

– Σ' ευχαριστώ πολύ, κόρη μου, τόσο για τον χυμό όσο και για κάθε καλό που έφερες

στη ζωή μου. Θέλω να ξέρεις πως σ' αγαπώ σαν να σ' έχω γεννήσει! Αν έχεις χρόνο, κάθισε κοντά μου.

– Κι εγώ σ' ευχαριστώ και σε θεωρώ, σπάνιο ίσως αυτό, μητέρα μου! Τη δική μου, όντας από μικρή ορφανή, δεν τη χάρηκα και, στ' αλήθεια, νιώθω ευγνώμων που έχω εσένα!

Η Ιφιγένεια, συγκινημένη, έσκυψε, φίλησε κι αγκάλιασε την πεθερά της, εκφράζοντας και με τη μυστική γλώσσα του σώματος τα συναισθήματά της για κείνη. Η Βασιλική, με δάκρυα στα μάτια, έπιασε το χέρι της νύφης της, την κάθισε δίπλα της και της είπε:

– Να ξέρεις, παιδί μου, ότι σε νιώθω πολύ δικό μου άνθρωπο!

– Κι εγώ, κι εγώ!

– Σε κάλεσα να μείνεις, γιατί θέλω να σου μιλήσω, θέλω να σου δείξω κάτι, το οποίο, αν και είμαι βέβαιη πως το έχεις δει, ποτέ δεν ρώτησες σε τι αφορά. Είναι σπουδαίο για τον άνθρωπο να είναι ευγενικός και διακριτικός. Εσύ είσαι και ιδιαίτερα το εκτιμώ!

Η Ιφιγένεια άκουγε ασμένως τα λόγια της και χαμογελώντας της είπε:

- Πολύ χαίρομαι γι’ αυτά, αλλά πες μου!
- Αυτό το μικρό δέμα, λοιπόν, το παίρνω μαζί μου, χρόνια τώρα, κάθε που πηγαίνω κάπου για περισσότερες από δύο μέρες! Μα, τι σπουδαίο περιέχει και το πηγαινοφέρνεις, θ’ αναρωτιέσαι. Μόνο που η σπουδαιότητα των πραγμάτων δεν ορίζεται από την αξία τους την υλική, αλλά από τη φιλοσοφία ζωής, με την οποία πορεύεται κάποιος. Το συγκεκριμένο σηματοδοτεί ένα μέρος, ίσως το πιο χαρακτηριστικό, της δικής μου. Μην τρομάξεις, τα νεκροσκούτια μου κουβαλάει!
- Τα νεκροσκούτια! Πηγαινοφέρνεις για χρόνια τα νεκροσκούτια σου!
- Ναι, τα μεταθανάτια ενδύματά μου, τα οποία με περισσή φροντίδα έχω συγκεντρώσει, τα προσέχω και τα ’χω πάντα μαζί μου, γιατί κανείς δεν γνωρίζει τη στιγμή που ο θάνατος θα κοπιάσει. Ή δεν είναι έτσι;
- Φυσικά, κανείς δεν το ξέρει, αλλά τα παιδιά σου, όποτε κι αν έρθει, θα φροντίσουν για όλα και με το παραπάνω! Ή αμφιβάλλεις, μητέρα;
- Όχι, παιδί μου, καμία αμφιβολία δεν με βαραίνει. Κάνω ό,τι έκαναν άλλες γυναίκες

πριν από μένα, από τις οποίες διδάχθηκα τι έπρεπε να περιλαμβάνει αυτού του είδους η ετοιμασία. Μία απ' αυτές ήταν η γιαγιά μου η Αθανασία, αφού, το ξέρεις, έμεινα μικρή ορφανή, όπως κι εσύ. Έλα να σου δείξω τι έχω εδώ μέσα, για να μαθαίνεις!

Η Βασιλική πήρε ευλαβικά το δέμα στα χέρια της, το απίθωσε στα γόνατά της, έλυσε τους κόμπους του κι άνοιξε με τη δέουσα επιμέλεια το περιτύλιγμα, λες και άγγιζε τα άγια των αγίων. Στη συνέχεια, έπαιρνε ένα μετά το άλλο τα μεταθανάτια σκουτιά και τα 'δειχνε στη νύφη της, η οποία την κοίταζε σιωπηλά με δέος και θαυμασμό, και τις εξηγούσε.

– Αυτά, κόρη μου, είναι τα εσώρουχα και οι κάλτσες μου, όλα βαμβακερά και λευκά. Βαμβακερά, για να διαλυθούν μαζί με τη σάρκα μου - τα ακρυλικά λιώνουν δύσκολα ή, μάλλον, θέλουν πάρα πολλά χρόνια - και λευκά, ώστε τα οστά μου να μην μαυρίσουν! Όσο για τα εξωτερικά ρούχα, δεν έχουν και τόση σημασία, αν και συνηθίζεται σ' όσους κινούν για το ύστερο ταξίδι να τους ντύνουν με τα καλά τους. Με τούτο το ύφασμα με τις

παραστάσεις - μου το 'φερε αγαπημένη φίλη από τους Αγίους Τόπους - θα με σκεπάσουν, αφού μου ρίξουν λάδι στα μάτια.

– Αυτός ο μικρός φάκελος που κρατάς με τόσο σεβασμό, τι έχει μέσα;

– Τον άφησα στερνό, γιατί είναι το πιο παλιό και πιο ιερό απ' όσα στο δεματάκι μου φυλάω. Ως γυναίκα αυτής της εποχής, ίσως σου φαντάζει πολύ παρωχημένο και παράξενο, όμως για μένα και τις γυναίκες της γενιάς μου σήμαινε πολλά, αφού αυτό το ταπεινό πτυχωμένο χαρτί κλείνει μέσα την τιμή μου!

Στο άκουσμα αυτής της λέξης, η νύφη της αναρρίγησε, αλλά δεν διέκοψε την αφήγησή της.

– Την τιμή μου, που σημαίνει την παρθενιά μου! Μ' αυτή στέφτηκα τον άνδρα μου και μ' αυτή θα πάω να τον ανταμώσω! Και το μεταξωτό δαντελωτό μεσοφόρι - έργο των χειρών μου -, που μέσα σε τούτο το χαρτί υπάρχει, φέρει το επίμαχο αποτύπωμα. Αυτό, καταπώς η γιαγιά μου μού δίδαξε, έπρεπε να δημιουργηθεί τη μέρα του γάμου μου, αλλά και να το πάρω μαζί μου στον τάφο. Τι τα θες! Άλλες εποχές, άλλα ήθη! Πάντως, είναι

ιερό πράμα ν' ακολουθείς τις παραδόσεις και τις ηθικές επιταγές τους. Εγώ τις τήρησα! Κι αν μπροστά στον Κριτή ερωτηθώ για την εν ζωή τιμιότητά μου, μια απόδειξη ελάχιστη είναι και τούτη. Αν πάλι δεν συμβεί, αρκεί που έζησα τιμώντας και τηρώντας τα νόμιμα των ανθρώπων.

***

Η Βασιλική, μόλις ολοκλήρωσε ό,τι ήθελε να πει, μάζεψε τα ιδιότυπα τιμαλφή της, τα έδεσε στο χειροποίητο λινό περιτύλιγμα και τα τοποθέτησε ευλαβικά σε μια γωνιά της χειραποσκευής της. Η νύφη της την κοιτούσε αμίλητη. Παρατηρούσε την αρχοντική, πλην καταβεβλημένη από τα χρόνια, κορμοστασιά της και θαύμαζε την ηλικιωμένη γυναίκα, η οποία από πολύ νωρίς είχε ετοιμαστεί για το τέλος. Σχεδόν ζήλευε την ολύμπια ηρεμία της όσο μιλούσε για ένα μακάβριο για τους πολλούς θέμα. Και σκεφτόταν πως, αν μέχρι εκείνη τη στιγμή την αγαπούσε και πολύ τη σεβόταν, στο εξής θα συνέβαινε αυτό σε μεγαλύτερο βαθμό και πλέον θ' αποζητούσε πίοτερο τη συντροφιά της. Η ιεροτελεστική αποκάλυψη του περιεχομένου του δέματος

είχε φανερώσει μια ξεχωριστή πλευρά της προσωπικότητας της γερόντισσας και, εκτός που ήταν ενδιαφέρουσα, είχε συμβάλει μέσα σε λίγο χρόνο, στη δική της μεταμόρφωση. Ουσιαστικά την είχε πλουτίσει εσωτερικά με θαυμαστό πλούτο, ο οποίος θ' αποτελούσε παρακαταθήκη για τη ζωή της και για όσα αυτή θα της κόμιζε. Και μολονότι το φως, το οποίο μέσα της έλαμπε, προέκυψε από ένα δύστηνο θέμα, η Ιφιγένεια ένιωθε ευγνώμων, γιατί εκείνη τη μέρα της αποκαλύφτηκε μ' άλλο νόημα η ζωή.

Η Ευανθία

– Μην κλαις, αστέρι μου, μην κλαις! έλεγε χαμηλόφωνα η Αρετή, καθώς έθετε με πολλή προσοχή τη θηλή του μαστού της στο στόμα της νεογέννητης θυγατέρας της. Εκείνη όμως δεν ησύχαζε. Επέμενε σ' ένα παραπονετικό κλαψούρισμα, το οποίο έμοιαζε με λυπητερό τραγούδι. Η μάνα, πρωτόγεννη, αν κι ένιωθε κάπως αμήχανα, δεν σταματούσε την ιερή της προσπάθεια. Είχε απωθήσει κιόλας από το κορμί και τη σκέψη της τις ωδίνες του τοκετού κι επιθυμούσε βαθιά μέσα της να βιώσει την αρχέγονη εμπειρία του θηλασμού, η οποία κάνει τις μανάδες να λησμονούν τον σωματικό πόνο και τα βρέφη να αισθάνονται πως ο κόσμος όπου βρέθηκαν δεν είναι τόσο εχθρικός όσο στα πρώτα λεπτά της ζωής τους ένιωσαν. Πόσο μάλλον που, μετά το κόψιμο του ομφάλιου λώρου, αυτή είναι που συνδέει με τρόπο θεσπέσιο τις αρχετυπικές

μορφές τους δημιουργώντας μοναδικούς και ακατάλυτους δεσμούς.

Η Αρετή, παρά τις όποιες δυσκολίες, δεν εγκατέλειπε την προσπάθεια και μέλποντας ένα νανούρισμα, ένωσε κάποια στιγμή άγια, πρωτόγνωρη γλύκα να διαπερνά το κορμί της και πρωτόφαντη ευδαιμονία να πλημμυρίζει το είναι της. Α! αυτό ήταν, αναστέναξε με ανακούφιση και αφέθηκε ν' απολαύσει τον θηλασμό, να νιώσει μάνα.

Το γάλα έβγαινε αβίαστα από τον μαστό της κι ο μικρός σε μέγεθος, αλλά μεγάλος σε αξία θησαυρός της, έδειχνε να τέρπεται από τούτη τη μυστική, ζωηφόρο, σχεδόν θεϊκή, επικοινωνία.

Η κόρη λάβαινε τη ζεϊδωρη τροφή και η μάνα ονειρευόταν. Την έβλεπε να λέει τα πρώτα της λόγια, να τολμά τα πρώτα της βήματα, να πηγαίνει στο σχολείο, να κεντά τα εργόχειρά της, ν' ανθίζει στην εφηβεία της, να ντύνεται νύφη, να κάνει δικά της παιδιά, να... Ευχάριστη, ευτυχισμένη, ιδεατή ονειροπόληση και προσδοκίες, που ακόμα κι αν η ζωή τις διέψευδε, φάνταζαν αληθινές. Άλλωστε, δεν επιθυμούσε εκείνη την ώρα ρεα-

λιστικές σκέψεις για το αύριο. Βίωνε την πληρότητα της στιγμής και της ήταν αρκετό.

***

Είκοσι χρόνια αργότερα, αυτή τη στιγμή θυμόταν μες στα θρηνητικά αναφιλητά της η άμοιρη μάνα και παρηγοριά δεν έβρισκε. Το μυαλό της δεν μπορούσε να χωρέσει ό,τι είχε γίνει και μ' έναν τρόπο μεμφόταν τον εαυτό της, διότι δεν κατάφερε να το αποτρέψει.

– Αχ! κόρη μου, έλεγε. Ομορφιά μου! Γιατί να ζήσω να δω τούτη τη συμφορά! Γιατί; Άλλα σου πρόπανε! Όχι του χάρου ταίρι να γενείς!

Η Ευανθία, έμορφη σαν πρώιμος εαρινός ανθός, όπως τ' όνομά της διαλαλούσε, με ερμητικά κλειστά τα μελίχρωμα μάτια της, κειτόταν ανοιξιάτικα στο νεκροκρέβατό της, στεφανωμένη με τον λευκό, από λουλούδια κερασιάς, στέφανο του γάμου που ποτέ δεν θα έκανε. Και στην επιφανειακή αταραξία του προσώπου της, το οποίο έφερε εδώ κι εκεί μελανιές και έξοχα το λάμπρυνε για λίγο ο αρχέγονος θεός Έρως, είχε πια κράτος κι εξουσία ο Θάνατος και διαφαινόταν αγωνία, πόνος, απορία,...

***

Όταν εκείνη είδε το φως του ήλιου, γέμισε τη ζωή των γονιών της με άφατο κάλλος και χαρούμενες προσδοκίες. Όταν ήρθαν στον κόσμο, το δεύτερο και το τρίτο παιδί, αγόρια, τράνεψε η χαρά στο σπιτικό τους κι οι νεαροί γονείς, η Αρετή και ο Επαμεινώνδας, βίωναν πρωτόφαντη αγαλλίαση. Και στα τρυφερά πρόσωπα των μικρών συνεχιστών της γενιάς τους είχαν την ελπίδα πως, αν ο Θεός ήθελε, θα ζούσαν και θα τα χαίρονταν ν' αζαίνουν και ν' απλώνουν ρίζες στον γενέθλιο τόπο γεννώντας δικά τους παιδιά.

Τέτοιας λογής ήταν τα όνειρα κι οι ευχές τους. Και οι προσευχές, που με πίστη αναπέμπονταν καθημερινά στο ημίφως της κάμαρης κάτω από το απέριπτο εικονοστάσι, τελείωναν πάντα με αναφορά στην υγεία, στην αγάπη, στην αγαθή συνύπαρξη, στην προκοπή και στη μακροήμερευση των παιδιών τους. Είχαν, μάλιστα, την πεποίθηση πως ο Θεός ακούει και συνδράμει όσους με ειλικρινή πίστη προστρέχουν στη μεσιτεία του. Και σχεδόν δεν θα είχαν καμία αμφιβολία πως κάπως έτσι θα εξελίσσονταν τα δεδομέ-

να στη ζωή τους, αν δεν συνέβαινε κείνο το αποτρόπαιο γεγονός που τα άλλαξε όλα για πάντα κι είχε ως πρωταγωνίστρια τη λουλουδισμένη κόρη. Την Ευανθία τους!

***

Αυτή, κι εκείνη τη μέρα, είχε πάει ως την κοντινή νερομάνα, για να γιομίσει τη βαρέλα με νερό. Πήγε να φέρει εις πέρας, δηλαδή, μια καθημερινή εργασία του νοικοκυριού, την οποία έκανε όσες φορές ήταν αναγκαίο στη διάρκεια της μέρας. Φυσικά, ποτέ δεν βαρυγκωμούσε για το μονότονο πηγαινέλα που, πέραν του μόχθου, διακρινόταν για τις χάρες και τις χαρές του, αφού συνιστούσε μοναχική απολαυστική πεζοπορία στη φύση, η οποία, ειδικά στην εωθινή εκδοχή της, ήταν εξωτική, ενώ, όχι σπάνια, διανθίζόταν πλεοναστικά από χαμόγελα, συναπαντήματα, χαιρετισμούς, κουβεντολόι,...

Αφότου, μάλιστα, διάνυε την ακμή της εφηβείας της, διαπίστωνε πως προτιμούσε να πηγαίνει και να επιστρέφει ολομόναχη, κάνοντας επιλεκτικά στάσεις σε διαφορετικά σημεία της διαδρομής, προκειμένου να πάρει μια ανάσα, αλλά κυρίως για να παρατηρήσει,

να θαυμάσει και να χαρεί τη γαλαντομία της φύσης που χαρίζει αφειδώλευτα τα κάλλη της σ' όλους και κυρίως στις ευαίσθητες ψυχές, οι οποίες τα μυστικά μηνύματά της λαμβάνουν.

Σε μια τέτοια μοναχική, πρωινή οδοιπορία, ενώ απείχε λίγα βήματα από τη νερομάνα, απάντησε για πρώτη φορά έναν άγνωστο έφιππο άνδρα. Ξωμερίτης ήταν και, μόλις τον αντίκρισε, το είναι της ταραχτηκε! Ποτέ ως εκείνη τη στιγμή δεν είχε νιώσει τέτοιου είδους ταραχή, η οποία, αν και δεν είχε καθρέφτη να το βεβαιώσει, έκανε τις αβρές παρειές της να ροδίσουν και βαθιά μέσα της, το πρωτόγνωρο σκίρτημα της καρδιάς της, της μηνούσε πως κάπως έτσι πρέπει να είναι ο έρωτας.

Εκείνος, λυγερόκορμος και εντυπωσιακός, αφίππευσε και κοιτώντας την στα μάτια, της είπε:

– Καλή σου μέρα, κόρη! Να σε χαίρονται οι γονείς σου και συ να χαιρέσαι ό,τι αγαπάς! Ή, μάλλον, όποιον αγαπάς!

– Καλημέρα, απάντησε αυτή και χαμήλωσε το βλέμμα της.

Αυτά ήταν τα πρώτα λόγια που είπαν, τα οποία έφεραν άλλα, κι άλλα... Και ομολογία κεραυνοβόλου έρωτα και όρκους παντοτινής αγάπης γέννησαν! Και λίγες ώρες αργότερα, αλίμονο, πολλά, πάρα πολλά δάκρυα!

Την ώρα που ο Κωνσταντής, αυτό ήταν τ' όνομα του άνδρα, προς επίρρωση των λόγων του έσκυψε λίγο και της έδωσε ένα φιλί - ανάθεμα την ώρα! - φάνηκε από το μονοπάτι ο αδελφός της ο μεγάλος. Εκείνη τη στιγμή, το αίμα της Ευανθίας πάγωσε! Τον γνώριζε, άλλωστε, πολύ καλά! Αψίκορος κι εγωιστής καθώς ήταν, θα αναμετριόταν ασυλλόγιστα μ' όποιον θ' ατίμαζε, κατά τη γνώμη του, την αδελφή του! Έτσι διατυμπάνιζε, από καιρό, για ευνόητους λόγους στο χωριό. Να, όμως, που τώρα ο «ατιμαστής» ήρθε από μακριά και δεν τον γνώριζε. Πώς να τα βάλει μ' έναν άγνωστο; Και βάδισε την πεπατημένη.

– Ευανθίαααα!!! ανέκραξε με στεντόρεια φωνή και συντάραξε την παράξενη σιωπή της φύσης, που λάγγεψε λες κι αυτηνής η ψυχή με το φιλί των ερωτευμένων!

– Ευανθίααα!!! γλυκιά μου, Ευανθίααα!!! ακούστηκε σαστισμένη και η φωνή του νέου,

ο οποίος δεν κατάλαβε πώς του την άρπαξε ως ιέραξ ο αδελφός της και την απομάκρυνε βίαια από κοντά του. Εκείνη, πιασμένη σαν πέρδικα στα νύχια γερακιού, ένιωσε να χάνει τη γη κάτω από τα πόδια της, τα οποία, πριν μερικά λεπτά, είχε αισθανθεί πως έβγαζαν φτερά και την καλούσαν σ' ένα υπέροχο πέταγμα, το οποίο, αν και δεν γνώριζε πού θα την οδηγούσε, ήθελε από τα βάθη της ψυχής της να το πραγματώσει. Αλλά...

***

Την άλλη μέρα, μετά από μια αγωνιώδη, χωρίς προηγούμενο νύχτα, την οποία έζησε στα χέρια του αδελφού της για την τιμή που δεν είχε ατιμαστεί, η Ευανθία κειτόταν στην τελευταία της κλίνη. Οι γλώσσες έλεγαν πως την άκουσαν εκείνη την τρομερή νύχτα, κατά την οποία μαρτύρησε στα χέρια του, να ζητά βοήθεια από το κατώι του πατρικού της, αλλά κανείς δεν έφτασε ως εκεί, για να την απαλλάξει από τον αποτρόπαιο βασανισμό και να τη σώσει. Η τιμή του αδελφού ήταν πάνω απ' όλους και πάνω απ' όλα!

Ούτε το ίδιο αίμα που κυλούσε στις φλέβες τους και τα έχριζε αδέρφια, ούτε οι ικεσίες

της κατάφεραν να πραΰνουν την καρδιά του. Έτσι, η όμορφη, τρυφερή κι αξιαγάπητη κόρη αποδέχθηκε, τόσο τον Κωνσταντή, που φώτισε για λίγο τη ζωή της, όσο και κείνο το αδυσώπητο βράδυ, ως μοίρα της. Και την ώρα, κατά την οποία παρέδιδε το πνεύμα της, ένα φως τύλιξε το κορμί της και μέσα σ' αυτό τον είδε να 'ρχεται καβάλα σ' έναν Πήγασο και να την παίρνει μακριά. Με το χαμογελαστό πρόσωπό του στο βλέμμα της και με το γλυκό φιλί του στα άγουρα χείλη της ξεψύχησε.

Η Θανάσω

- Καλημέρα, Δημήτρω, και καλή βδομάδα!
Πώς είστε; Όλοι καλά;
- Καλώς τ’ Θανάσω! Μέρρες έχω να σε δω!
Καλά είμαστε; Εσείς;
- Όλοι καλά! Δόξα να ’χει ο Μεγάλος!
- Δόξα και πάλι δόξα! Να ’χει όλο τον κόσμο καλά! Έλα, κάτσε λίγο να σε δω και να σου φκιάσω καφέ!
- Να κάτσω, αλλά μη σε χασομεράω!
- Δεν πειράζει! Κάτσε! Έφκιασα και πίτα!
Σε λίγο θα τη βγάλω από τη γάστρα! Να σου δώσω ζεστούτσικη να φας!
- Να ’σαι καλά, Δημήτρω μ’, βράσε τότε καφεδάκι!

***

Παρόμοιοι διάλογοι λάβαιναν χώρα, κατά περίπτωση, σε πολλά σπίτια του χωριού και σε διαφορετικές ώρες της μέρας. Η Θανάσω, καθώς σχεδόν καθόλου ή, μάλλον, ελάχιστα

ασχολείτο με τα του νοικοκυριού, είχε χρόνο στη διάθεσή της, για να γυρίζει σε ρύμες και ατραπούς και να κάνει τις αναγκαίες στάσεις για ξεκούραση στα σπιτικά που συναντούσε.

Η φιγούρα της ήταν για χρόνια ταυτισμένη με συγκεκριμένες διαδρομές, τις οποίες πολύ σπάνια άλλαζε, και που, αν κάποτε κάποιο κρυολόγημα την καθήλωνε στο κρεβάτι της, όλοι την αποζητούσαν, έτσι, όπως αποζητά ο καθένας κάτι, ακόμα και δυσάρεστο, που του έχει γίνει συνήθεια.

Τα μαύρα ρυπαρά ενδύματά της κάλυπταν το λιπόσαρκο, μετρίου αναστήματος κορμί της, ενώ ανέδυαν έντονη αποφορά, την οποία άφηνε όπου περνούσε ή τη διέχεε στον χώρο που καθόταν. Οι κάλτσες της, των οποίων τα λάστιχα στήριξης είχαν απωλέσει από καιρό αυτή τους την ιδιότητα, κρέμονταν χαλαρές στις γάμπες της και στις πυκνές πτυχώσεις που σχηματίζονταν επικαθόταν ορατή σκόνη. Όσο για τα λαστιχένια ποδήματά της, μπορεί κανείς να καταλάβει πόσο θα έζεχναν, αν τα έβγαζε, κάτι που την παρότρυναν να μην κάνει όσοι στο σπίτι τους τη δεχόντουσαν, ακόμα κι αν ήταν λασπωμένα. Και η μαντίλα

της, δεμένη ανάλογα με την εποχή, πιο ψηλά ή πιο χαμηλά, δεν βρισκόταν σε καλύτερη μοίρα, ενώ στο αυλακωμένο από τις ρυτίδες πρόσωπό της συχνά διακρινόταν ρύπος.

Εντούτοις, ήταν ευπρόσδεκτη σχεδόν απ' όλους. Λίγο επειδή τη λυπούνταν και ήθελαν να την ελεήσουν, λίγο επειδή, καθώς γύριζε από πόρτα σε πόρτα γνώριζε πρόσωπα και γεγονότα του τόπου, τα οποία χωρίς κανέναν ενδοιασμό και με γλαφυρότητα αφηγείτο, λίγο... , πάντα εύρισκε θέση στα σπιτικά τους. Σε περίπτωση που αυτοί ήταν απασχολημένοι και ένιωθε πως θα ήταν βάρος, δεν παρέμενε. Τους χαιρετούσε και βεβαίωνε, λες και δεν το ήξεραν, πως θα ξαναπεράσει.

– Φεύγω, τώρα, να μη σας χασομεράω! Θα 'ρθω άλλη φορά, τους έλεγε και πορευόταν γι' αλλού.

***

Έτσι, κείνη τη μέρα, έκανε στάση στο σπίτι της αγαπητής της Δημήτρως. Ήπιε τον καφέ της βουτώντας ψωμάκι, για να ψυχοπιάσει, μια κι από την ώρα που είχε σηκωθεί από το στρώμα τίποτα δεν είχε βάλει στο στόμα της, και κουβεντιάζοντας περίμενε να βγει η πίτα

που ήδη γαργαλούσε επίμονα τα ρουθούνια της με τις μυρουδιές που αναδύονταν στην ατμόσφαιρα. Στη συζήτηση πióτερο μιλούσε η Θανάσω, παρά η οικοδέσποινα, καθώς, όντας λιγόλογη, δεν έπιανε άνθρωπο στο στόμα της. Άκουγε ό,τι τις λέγανε και ποτέ δεν επιβεβαίωνε κάτι, ακόμα κι αν το ήξερε. Η πείρα τής είχε διδάξει από πολύ νωρίς πως επουσιώδη περιστατικά που σπουδαία μέσω του κουτσομπολιού λογιούνται, δεν έχουν αξία, αφού συχνά διαστρεβλώνουν, συνήθως χάριν εντυπωσιασμού, την πραγματικότητα. Έτσι, άκουγε τη συνομιλήτριά της και κατά περίπτωση εξέφραζε, μέσω επιφωνημάτων, θαυμασμό, έκπληξη, απορία,...

Όταν πέρασε ο ορισμένος για το ψήσιμο της πίτας χρόνος, η Δημήτρω άδραξε σαν άθυρμα τη μεταλλική γάστρα, την απίθωσε στον γαστρολόγο* και πήρε το ταψί. Η πίτα, ρυζόπιτα ήταν, είχε ροδοψηθεί και, τόσο η εικόνα όσο και τα αρώματά της, υπόσχονταν ευωχία σε όποιον είχε την τιμή να τη γευτεί. Πρώτη και καλύτερη, βέβαια, η Θανάσω, αφού σε λίγα λεπτά άχνιζαν μπροστά της τρία θελιά! Μόνο που εκείνη, έχοντας λίγο

πριν γευτεί καφέ με ψωμάκι, δεν λαιμάργησε να τη δοκιμάσει. Θα το έκανε αργότερα.

– Αχ! Δημήτρω μου, είπε. Δεν την τυλίγεις σ’ ένα χαρτί να την πάρω μαζί μου, να φάει κι ο άντρας μου!

– Φάε λίγη και θα σου δώσω άλλη για τον άντρα σου, της απάντησε.

– Καλά, καλά, ας φάω λίγη, αλλά την άλλη θα την πάρω!

– Να την πάρεις, να την πάρεις!

Έτσι και έκανε. Σε λίγο, χωρίς ενδιασμό έχωσε την τυλιγμένη, ζεστούτσικη ακόμα πίτα στον κόρφο της και κίνησε. Άγνωστο πού θα έκανε την επόμενη στάση. Πάντως, αν κι όλη τη μέρα περιπλανιόταν εδώ κι εκεί, δεν ξεχνούσε ποτέ τον σύντροφό της. Και μολονότι στο σπίτι της σπάνια αναδυόταν μυρουδιά μαγειρεμένου φαγητού, εκείνος, λιτοδίαιτος από τη φύση του ή από ανάγκη, ποτέ δεν έμενε νηστικός, αφού ως από μηχανής θεός έφταναν σ’ αυτόν φαγιά που εκείνη φίλευαν.

***

Στην πολυάσχολη μέρα της η Θανάσω είχε και κάτι άλλο να κάνει. Να περνάει πού και

πού από το υποτυπώδες παντοπωλείο της, το οποίο διέθετε ελάχιστα προϊόντα κι αυτά σε πολύ μικρές ποσότητες, ενώ λειτουργούσε σύμφωνα με το δικό της ωράριο. Αν την τύχαινες εκεί, έσπευδε να σ' εξυπηρετήσει πάντα με την υπόμνηση πως έχει δουλειά και σύντομα θα φύγει, οπότε έπρεπε να βιαστείς για τις αγορές σου.

Μια μέρα, ο Παναγής, ο οποίος κυρίως για λόγους φιλανθρωπίας συνήθιζε ν' αγοράζει μικροπράγματα από το μαγαζάκι της, τής ζήτησε μια κούτα με σπίρτα, δηλαδή δώδεκα σπιρτόκουτα. Στο άκουσμα της παραγγελίας, η αγαθή εμπόρισσα, έχοντας πάντα στο νου την εξυπηρέτηση όσων έφταναν στο κατώφλι της, του απάντησε:

– Έχω μια κούτα γεμάτη, αλλά δεν θα σου τα δώσω όλα τα κουτάκια, γιατί, άμα έρθει άλλος αγοραστής, τι θα του δώσω; Πρέπει να 'χω και γι' αυτόν, άμα βρεθεί σε ανάγκη και θέλει ένα κουτάκι σπίρτα! Έτσι, δεν είναι; Εσύ τις λές;

– Έτσι, της απάντησε μειδιώντας εκείνος, σκεπτόμενος πως στην περίπτωση αυτή δεν είχε δίκιο ο πελάτης, αλλά το αφεντικό!

Τι να της έλεγε, αφού στη φιλοσοφία της δεν περιλαμβανόταν ο ποθητός για πολλούς πλουτισμός, αλλά η ικανοποίηση των όποιων μικροαναγκών πελατών της και, φυσικά, το φίλημα μικροπραγμάτων σε ανθρώπους που στα σπιτικά τους τη φιλοξενούσαν;

***

Σε βαθιά γεράματα πέθανε η Θανάσω. Τη μέρα που η καμπάνα μήνυσε την αποχώρησή της, οι πιο πολλοί σχολίασαν:

– Πάει κι η Θανάσω! Και ποιος θα 'ρχεται τώρα να μας χτυπάει την πόρτα, να βλέπει αν είμαστε εδώ κι αν είμαστε καλά;

Αυτά τα λόγια ήταν το πιο σημαντικό και ανθρώπινο μνημόσυνο για τη γερόντισσα, το οποίο αναδείκνυε συνάμα πως στις κοινωνίες όλοι οι άνθρωποι, ακόμα κι εκείνοι που ζουν σχεδόν παρασιτικά, έχουν τη δική τους αξία και τη δική τους θέση.

Η Κωστάντω

Το ογδοηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας της είχε συμπληρώσει η Κωστάντω κι ένιωθε μιας μορφής πληρότητα, καθώς έφερνε μόνη της εις πέρας τις ανάγκες του νοικοκυριού. Συγύριζε το απέριττο σπίτι της, ζύμωνε και γάστριζε* το ψωμί της, έφτιαχνε πίτες, τις οποίες επίσης έψηνε στη γάστρα, μαγειρεύε, φρόντιζε τα λουλούδια της αυλής της, όπου δέσποζαν δύο θαμνώδεις καμέλιες, η αδυναμία της. Λάτρευε τα άνθη τους! Όταν φανερόνονταν μπουμπουκάκια, τα επόπτευε καθημερινά, αναμένοντας το πρώτο που θ' άνοιγε τα πέταλά του και θα 'σερνε τον χορό της ανθοφορίας, η οποία θα στόλιζε τα φυτά και την αυλή με το λαμπερό κόκκινο χρώμα των ανθέων, που, εκτός από την κόσμηση του χώρου και την προσέλκυση εντόμων, θα έλκυε εμφαντικά και τα βλέμματα περαστικών και επισκεπτών. Και τα αειθαλή, με απόληξη

οξεία φύλλα τους είχαν τη χάρη τους, αφού κρατούσαν ντυμένα τα φυτά όλο τον χρόνο και το εξαίσιο σκούρο πράσινο χρώμα τους καθιστούσε τις καμέλιες εκλεκτό ενιαύσιο στολίδι του χώρου.

Ανάμεσα στις ενασχολήσεις της σημαντική θέση είχαν και κείνες, οι οποίες αφορούσαν στην τήρηση των εθίμων. Παγανιστικά και χριστιανικά, αποτελούσαν σταθερή έγνοια της, αλλά και μόνιμη ήταν η αγωνία της αν αυτά θα διατηρούνταν στο μέλλον. Αν και οι επόμενες γενιές θα εύρισκαν χαρά και μιας μορφής αναγέννηση μέσω της τέλεσής τους. Μάλιστα, καθώς οι πολιτείες κατάπιναν επί σειρά ετών συγχωριανούς της, διατηρούσε επιφυλάξεις για το τελευταίο. Πάντως, αυτή ήταν ορκισμένη φύλακας της παράδοσης του τόπου της. Οι άλλοι ας έκαναν το χρέος τους καταπώς το ένιωθαν.

***

– Τι έγινε, κόρη μου, δεν χτύπησε ακόμα η καμπάνα του εσπερινού; Είναι τρανή γιορτή αύριο! Ή δεν την άκουσα; Βλέπεις, δεν έφτανε η μεγάλη καμπάνα που ο ήχος της ακουγόταν ως τα αντίπερα χωριά, έβαλαν και

κάτι μικρές που ο ήχος τους μοιάζει, Θεός να με συχωρέσει, σαν να χτυπούνε τενεκέδες, είπε, παραμονή των Εισοδίων της Θεοτόκου, η αγαθή γερόντισσα στην Αδριάνα, τη γειτόνισσά της.

– Χτύπησε, θειάκω, χτύπησε! Είν’ αλήθεια ότι οι μικρές καμπάνες ίσα που ακούγονται ως εδώ!

– Α! έτσι, γιατί έλεγα πως με γέλασαν τ’ αυτιά μου, καθώς ήμουν απασχολημένη στο μαγειρειό μου. Ετοιμάζα πολυσπόρια! Έλα να σου δώσω και να σταυρώσουμε καναδυό κουβέντες.

– Σε λίγο, θεια! Θα ’ρθω, αλλά δεν θέλω, έφκιασα. Τι, δεν θα τηρούσα το πανάρχαιο έθιμό μας!

– Μμμ! Πολύ χαίρομαι! Πάντως, έλα!

***

Δεν διάβηκε πολλή ώρα και η Αδριάνα έφτασε κομίζοντας χάλκινο καπάκι τέντζερη με μικρή ποσότητα εθιμικής πανσπερμίας, έτσι, ως γιορταστικό δόσιμο στην αγαπητή της Κωστάντω, η οποία την καλωσόρισε, την ευχαρίστησε και την οδήγησε πολύ κοντά στην αναμμένη εστία. Κατόπιν συδάλυσε τη

φωτιά, της πρόσφερε ζεστό τσάι του βουνού, έβαλε και μια κούπα για τον εαυτό της και κάθισε αντίκρυ της.

Τα πρόσωπά τους έλαμπαν σχεδόν μυστηριακά στο αντιφέγγισμα των φλογών που αγκάλιαζαν αδηφάγα τα καιόμενα ξύλα, χορεύοντας γύρω τους έναν ιδιότυπο επιθανάτιο χορό, ενώ το ρόφημα θέρμαινε ευεργετικά τα σωθικά τους. Και οι δύο, τι σύμπτωση, αγαπούσαν να κάθονται κοντά στη φωτιά, να παρατηρούν τους εφήμερους σχηματισμούς των πύρινων γλωσσών της, ν' ακούν το ελαφρύ ή πιο έντονο τριζοβόλημα από την καύση των ξύλων και μέσω των δαχτυλιδιών του καπνού που χάνονταν στη σκοτεινιά της καπνοδόχου, να ονειρεύονται και να ταξιδεύουν. Αυτό γινόταν κατά κόρον στην αδήριτη μοναξιά τους, αλλά και στις αναπόφευκτες σιωπές, όταν παρέα είχαν.

– Ακούς, κόρη μου, είτε διακόπτοντας μια τέτοια σιωπή η Κωστάντω. Ακούς τη φωτιά που κουβεντιάζει; Τι θέλει να μας πει, άραγε;

– Την ακούω, πώς δεν την ακούω, θεια, αλλά δεν κουβεντιάζει η φωτιά! Πώς μπορεί να κουβεντιάζει; Τα ξύλα τριζοβολούν και

ομολογώ πως βγάζουν ιδιαίτερο, πολύ ωραίο ήχο!

– Κι όμως, από τότε που την ανακάλυψε ο άνθρωπος, του ζέστανε το κορμί και την ψυχή και φαίνεται πως κουβαλάει μέσα της απίστευτες δυνάμεις, τόσες, που αυτός, όχι σπάνια, νιώθει αδύναμος μπροστά τους. Για τούτο, όταν βγάζει φλύαρους ήχους σαν και τους αποψινούς, οι άνθρωποι θαρρούν πως τους μιλάει ή πως τους φέρνει μηνύματα από μακριά. Κι εγώ, αφότου απεβίωσε ο άνδρας μου και ζω μονάχη, όταν αυτή φλυαρεί, λέω πως ο ξενιτεμένος γιος μου με κουβεντιάζει, δεν με λησμόνησε και πως κάποια μέρα θα γυρίσει!

– Μπορεί να είναι κι έτσι, της απάντησε, μπορεί..., αφού έβλεπε πως η συνομιλήτριά της, εκτός που ήταν στέρεος φορέας αυτών των αντιλήψεων, οι οποίες δεν μπορεί παρά να ερχόντουσαν από το πρωτόγονο παρελθόν του ανθρώπου, της προσέφεραν παραμυθία και η όποια αμφισβήτηση δεν είχε νόημα.

– Εγώ έτσι θαρρώ! Πιστεύω, μάλιστα, πως οι παλιοί άνθρωποι, λίγο επειδή ζούσαν πολύ κοντά στη φύση, λίγο επειδή την αντίκριζαν

με πιο αθώο βλέμμα από μας, την ένιωθαν πίοτερο και είχαν μυστική επικοινωνία μαζί της. Από τότε, πριν πολλά χρόνια δηλαδή, έρχονται όλα τούτα, αλλά οι άνθρωποι της εποχής μας, ζώντας οι περισσότεροι μακριά της, δεν μπορούν να την καταλάβουν στον ίδιο βαθμό.

Η Αδριάνα άκουγε και τη θαύμαζε, τόσο για τον τρόπο, με τον οποίο μιλούσε, όσο και για τη φιλοσοφική διάθεση, με την οποία αντιλαμβάνονταν τ' ανθρώπινα.

– Στ' όνομα της γιορτής που ξημερώνει, θα 'θελα να σου πω τα παράπονά μου, συνέχισε η Κωστάντω. Λαχταρώ να τα μολογήσω σ' έναν άνθρωπο που εμπιστεύομαι, θέλω να τα βγάλω από μέσα μου, να ξαλαφρώσω!

– Τα παράπονά σου; Απόρησε η Αδριάνα και την κοίταξε κατάματα.

– Ναι, αν δεν σου δίνω βάρος, κόρη μου, θα 'θελα να στα πω!

– Να τα πεις, να μου τα πεις, και να 'σαι βέβαιη πως θα μείνουν μεταξύ μας!

– Σ' ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου! Να 'χεις όλα τα καλά του κόσμου, όλα τα καλά του Θεού!

– Δεν ξέρω αν είναι σηµαδιακό, αλλά τρία είναι τα παράπονά µου. Το πρώτο, το οποίο βαθιά µε πλήγωσε, ήταν το ότι οι γονείς µου µ’ έδωσαν για ψυχοπαίδα - θα ’µουνα τότε δεκάξι χρονών - σ’ ένα άτεκνο ζευγάρι, που σπίτι του µαρτύρησα το γάλα της µάνας µου. Θα γλίτωναν, βλέπεις, λίγο φαγητό, αλλά θ’ απαλλάσσονταν κι από την υποχρέωση να µε προικίσουν! Ό,τι και να πω, παιδί µου, το να είσαι κορίτσι εκείνα τα χρόνια δεν ήταν και πολύ εύκολη υπόθεση. Από τη στιγμή που ακουγόταν το πρώτο κλάµα σου, αντί για χαρά, προκαλούσε δυσθυµία, αφού κάθε θηλυκό σήµαινε προίκα και δε λογαριαζόταν τι υπηρεσίες είχε προσφέρει στο σπιτικό της ώσπου να βρεθεί ο γαμπρός. Πάντως, στο σπίτι των θετών γονέων δεν πέρασα καλά και περίµενα ώρα την ώρα κάτι να συμβεί και να επιστρέψω, όπως και έγινε. Όσα έζησα τότε µε πλήγωσαν βαθιά, καθώς από τη µια σκεφτόµουν τη µεγάλη σκληρότητα των γεννητόρων µου, που κορίτσι πράµα µ’ έδωσαν για υιοθεσία, και από την άλλη τη συµπεριφορά εκείνων που µε υιοθέτησαν, οι οποίοι ό,τι και να τους προσέφερα δεν ήταν ευχαριστηµένοι.

Αυτές οι πληγές ακόμα και σήμερα μου προκαλούν απέραντη θλίψη και ψυχικό πόνο.

Η Κωστάντω, μόλις ολοκλήρωσε ό,τι είχε να πει για το πρώτο παράπονο, πήρε βαθιά ανάσα, συνδούλισε τη φωτιά, ήπια λίγο τσάι και συνέχισε...

Το δεύτερο, το οποίο με βαραίνει κάθε που στο μυαλό μου το φέρνω, είναι κι αυτό πολύ μακρινό. Ήμουν σχεδόν νιόπαντρη, όταν... Όταν η πεθερά μου, δεν της κρατώ κακία, με κατέκρινε με βαριά κατηγορία! Είπε στον γιο της, στον σύζυγό μου δηλαδή, πως πλάγιαζα ερωτικά με τον πατέρα μου! Εμένα που το κορμί μου δεν το άγγιξε άλλος άντρας, με κατηγορήσε η συφοριασμένη για αιμομιξία! Και δεν μ' ένοιαξε τόσο η προσβολή της - τέτοια που ήταν, τέτοια έκανε - όσο το ότι ο σύντροφός μου την πίστεψε. Έκλαψα πολύ, ράκος έγινα, αλλά ευτυχώς η συνομιλία του μ' έναν φίλο του έσωσε την τιμή τη δική μου και της οικογένειάς μας, η οποία σταδιακά μεγάλωσε, αφού αποκτήσαμε δυο γιους και δυο κόρες, που δόξα τω Θεώ, ακόμα και ο ξενιτεμένος μου, ο Φάνης, είναι καλά και έχουν προκόψει στη ζωή με αγώνα τίμιο.

Το άλλο παράπονό μου έχει να κάνει με την Ουρανία, τη μεγαλύτερη αδελφή μου. Το ποιο είναι θα σου το πω άλλη φορά. Για την ώρα, να ξέρεις πως είναι μπορετό να πάρεις πολύ μεγάλη πίκρα από ανθρώπους που στις φλέβες τους κυλά ίδιο αίμα με το δικό σου, αλλά να πάρεις και μεγάλο μάθημα ζωής απ' αυτή. Εγώ γι' άλλη μια φορά το πήρα, ενώ έμαθα πως το κακό μπορεί κάποιες φορές να επικρατεί, αλλά δεν ευλογείται, οπότε φθάνει η στιγμή που όλα παίρνουν τον δρόμο, τον οποίο από την αρχή θα 'πρεπε να είχαν πάρει και που δεν είναι άλλος από κείνον, ο οποίος το δίκιο υπηρετεί. Ναι, κόρη μου, μόνο το δίκιο! Πάντως, με το χέρι στην καρδιά σου λέω πως την έχω συχωρέσει! Ας κάνει κι ο Θεός το ίδιο, κατά την κρίση του!

Θυμόσοφα ολοκλήρωσε η Κωσταντώ την εξιστόρηση των παραπόνων της. Η Αδριάνα δεν χόρταινε να την ακούει και το μυαλό της δεν μπορούσε να χωρέσει πώς η γυναίκα που είχε απέναντί της αφηγείτο περιστατικά της ζωής της, τα οποία τόσο πόνο ή, μάλλον, τόση απελπισία της είχαν προκαλέσει, λες και κάποιος άλλος τα είχε ζήσει.

– Πώς τ’ άντεξες όλα αυτά, αγαπημένη μου Κωσταντώ; Πώς;

– Άντεξα πιότερα, κόρη μου, αλλά αυτά μου ράγισαν την καρδιά! Το στήριγμά μου το ’χω στον Θεό! Αυτός δεν μ’ εγκατέλειψε ποτέ, ούτε θα μ’ εγκαταλείψει!

– Έλα να σ’ αγκαλιάσω, γλυκιά μου! Έλα! Το ’χω τόση ανάγκη!

– Κι εγώ, κι εγώ! Έλα!

Οι δυο γυναίκες δεν κατάλαβαν πόση ώρα διήρκεσε ο πλήρης ευγενών συναισθημάτων εναγκαλισμός, το υπέροχο δούναι λαβείν, το οποίο σε κάνει να νιώθεις μια άλλη ψυχή ως αδελφή. Και θύμιζε εκτενείς επιλόγους, όταν ο συγγραφέας όλο λέει πως θα ολοκληρώσει το σύγγραμμά του, αλλά κάτι τον κάνει να του δίνει διάρκεια.

***

Όταν η Αδριάνα καληνύχτισε τη σεβαστή γερόντισσα, κρατώντας ως αντίδωρο λίγα από τα πολυσπόρια της, αισθάνθηκε πως τη γνώρισε καλύτερα και η αγάπη της για κείνη έγινε πιο ουσιαστική. Και η εξομολογητική συνομιλία ήταν βέβαιη πως θα τη συνόδευε ως το τέλος του βίου της ως ακριβό φυλαχτό.

Η Λάμπρο

Χαράματα σηκώθηκε από την κλίνη της και κείνο το κρύο πρωινό του Γενάρη η Λάμπρο. Τίποτα το παράδοξο, βέβαια, για τον άντρα της και, φυσικά, για τα παιδιά της, τα οποία κοιμούνταν αμέριμνα στα ζεστά κλινοσκεπάσματά τους που με δυσκολία τα αποχωρίζονταν τις παγωμένες μέρες του χειμώνα. Το σπίτι τους, άλλωστε, είχε ως μοναδική πηγή θερμότητας την παραστιά, η οποία βρισκόταν στο άλλο δωμάτιο, το χειμωνιάτικο, όπως το λέγανε, και εξέπεμπε στοιχειώδη θalπωρή στον χώρο όπου η οικογένεια περνούσε μεγάλο μέρος του χρόνου και δεχόταν τους επισκέπτες.

Για κείνη ούτε το κρύο ούτε η ζέστη ήταν λόγοι, για να χαρίσει στον εαυτό της την πολυτέλεια ν' απολαύσει λίγη έστω εωθινή ανεμελιά, αφού οι χρείες της οικογένειας, ακόμα και τις γιορτινές μέρες, την καλούσαν.

Ήταν, θαρρείς, συντονισμένη μ' αυτές και δε φειδόταν κόπων προκειμένου να είναι όλα και για όλους έτοιμα στην ώρα τους.

Έτσι, κι εκείνη τη χειμωνιάτικη μέρα, η Λάμπρω διάβηκε πουρνό πουρνό τη θύρα του σπιτιού της μπουμπουλωμένη* με το κεφαλομάντηλό της και πήγε στον στάβλο να φροντίσει τα ζωντανά τους. Μόλις τέλεψε, επέστρεψε και πιάστηκε με το συγύριο του χειμωνιάτικου δωματίου. Μάζεψε και τις στάχτες της γωνιάς και τις φύλαξε σ' έναν τενεκέ, για να τις πετάξει άλλη στιγμή στον κήπο, αφού αυτές, ειδικά των γιορτινών ημερών, θεωρούνται καλό λιπαντικό, αλλά και υλικό αποτροπαϊκό για κάθε κακό που μπορεί να πλήξει τη σοδειά. Κατόπιν έβαλε προσανάμματα και ξύλα στο κέντρο της παραστιάς κι έσπρωξε επιτήδεια από κάτω τους ζώπυρα κάρβουνα, τα οποία είχαν απομείνει σχεδόν αδρανή όλη τη νύχτα στη χόβολη κι εκείνη, μαθημένη από παιδί, τα 'χε ξεχωρίσει και τα 'χε κρατήσει γι' αυτό τον σκοπό, όταν μάζωνε τις στάχτες.

Για το πρωινό ετοίμασε τσάι του βουνού και φέτες ψωμιού πασπαλισμένες με ζάχαρη,

πάνω στις οποίες θα πρόσθετε ο καθένας ό-
σες στάλες νερού ήθελε. Αυτό το απέριττο
πρωινό δεν είχε να κάνει γιορτιάτικα με την
ανεπάρκεια τροφής, αλλά με τη μέρα που εί-
χε ξημερώσει και το ημερολόγιο έγραφε 5
Ιανουαρίου. Ήταν παραμονή των Θεοφανίων
δηλαδή, καθώς και γιορτή του Σταυρού, που
σήμαινε πως, μετά την ευωχία των γιορτών,
οι οποίες προηγήθηκαν, θα τηρείτο αυστηρή
νηστεία με αλάδωτο φαΐ!

Κατά τις οκτώ, αφού όλα ήταν έτοιμα, άρ-
χισε το προσκλητήριο των παιδιών, μια κι ο
Θεοφάνης, ο άντρας της, βρισκόταν από ώρα
κοντά της και τη συνέδραμε σ' ό,τι μπορού-
σε.

– Ευπνήστε, παιδιά μου, ξυπνήστε! Πρέπει
να ετοιμαστείτε! Σε λίγο θα περάσει ο παπάς
με τον Ιορδάνη*!

– Αμέσως, μανούλα, απάντησαν με μια
φωνή και πετάχτηκαν χωρίς δυσαρέσκεια
από τα κρεβάτια τους.

Σε λίγο ήταν έτοιμα. Κάθισαν γύρω από
την ξύλινη τάβλα, κοντά στο παραγώνι, κι
απόλαυσαν το ζεστό τσάι, τις φέτες με ζάχα-
ρη, καθώς και λίγα ξερά σύκα, ενώ η αναμ-

μένη φωτιά αντιφέγγιζε στα πρόσωπά τους. Τα παιδιά, ο Ιωάννης, η Αλεξάνδρα και ο Αντωνάκης, χορτασμένα, μάζεψαν την τάβλα, κάθισαν γύρω από τη γωνιά και ανέμεναν την άφιξη του παπά. Ενώ χάζευαν τη φωτιά και τα δαχτυλιδάκια του καπνού της λέγοντας ιστορίες που αφορούσαν στην περσινή παραμονή των Θεοφανίων, χτύπος ακούστηκε στη θύρα τους. Ο Αντωνάκης πετάχτηκε από το σκαμνάκι του, έτρεξε και την άνοιξε χωρίς χρονοτριβή. Μπροστά του στεκόταν θεόρατος ο παπά - Κώστας με το θυμιατό, τον σταυρό και την αγιαστούρα από δεντρολίβανο στο χέρι, ενώ δίπλα του ήταν το παπαδοπαίδι, ο Νικόλας, κρατώντας ένα κατσαρόλι, το οποίο είχε μέσα νερό.

– Καλημέρα, Αντωνάκη, χρόνια πολλά, είπε ο παπάς. Οι γονείς σου δεν είναι εδώ;

– Εδώ είναι, απάντησε χαμογελαστός ο μικρός, ενώ από μέσα έφτασε πρόσχαρη η φωνή της μητέρας του.

– Εδώ είμαστε, παπά - Κώστα! Καλημέρα, χρόνια πολλά, έλα, πέρασε να μας αγιάσεις!

– Καλημέρα, Λάμπρω, χρόνια πολλά και καλά, να χαίρεσαι ό,τι αγαπάς!

– Επίσης, παππούλη! Να 'σαι καλά, να μας έρχεσαι κάθε χρόνο τέτοια μέρα!

– Αμήν, τέκνο μου, αμήν!

Οι ευχές ανταλλάσσονταν ευφρόσυνα ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, τον λειτουργό του Υψίστου και τον Νικόλα κι όλοι πήραν τη δέουσα θέση στο χειμωνιάτικο δωμάτιο, προκειμένου να μετάσχουν στον αγιασμό. Η οικογένεια, μάλιστα, σχεδόν ασυναίσθητα, σχημάτισε ημικύκλιο απέναντι από τον ιερέα και τον βοηθό του.

Η μέρα ήταν συννεφιασμένη - χιονιάς προμηνυόταν - κι η ατμόσφαιρα στο ημίφως και στην ησυχία τουωματίου είχε γίνει ιδιαίτερα υποβλητική. Οι μόνοι ήχοι που ακούγονταν ήταν οι ιερές μελωδίες και το τριζοβόλημα της φωτιάς, ενώ το λιβάνι μεθούσε τις αισθήσεις με το άρωμά του. Όσπου το «*Έν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου Κύριε,...*» τους συνήγειρε και το έψαλλαν μελωδικά με τον ιερέα, ο οποίος με την αγιαστούρα έριχνε σταυρωτά αγιασμένο νερό στον χώρο και μετά στον καθένα ξεχωριστά, τείνοντάς τους τον σταυρό να τον ασπαστούν και ευχόμενος τα δέοντα.

Μόλις ολοκληρώθηκε η ιδιότυπη τελετή, ανταλλάχθηκαν ευχές κι όλοι κατευόδωσαν την ιερή συντροφιά, ρίχνοντας μέσα στο κατσαρόλι κέρματα για το καλό, αφού ο ιερέας δεν δεχόταν αμοιβή, αλλά σύμφωνα με τη συνήθεια εκείνη τη μέρα γύριζε για χρόνια από σπίτι σε σπίτι και αγίαζε έμψυχα και άψυχα, πριν τον μεγάλο αγιασμό της επόμενης μέρας.

***

Τα χρόνια διάβηκαν γοργά και η Λάμπρω, υπερήλικη πια, με τον σύντροφό της να 'χει φύγει από τη ζωή και τα παιδιά να 'ναι ταξιδεμένα, μάταια ανέμενε κάθε χρόνο τον καινούργιο ιερέα του χωριού να διαβεί τη θύρα της και ν' αγιάσει εκείνη και το σπιτικό της. Θλιβόταν πολύ και ένιωθε πως τόσο αυτό όσο κι άλλα από τα έθιμα του χωριού της χάνονταν στη ρύμη των καιρών. Οι άνθρωποι απομάκρυναν από τη ζωή τους έναν μετά τον άλλον τους δεσμούς με το παρελθόν και τους προγόνους τους και η ίδια ποθούσε, σχεδόν παρακαλούσε, να 'ρθει η ώρα να πεθάνει, για να μη βλέπει την κατάντια, όπως συνήθιζε να λέει. Κι ο Θεός τη λυπήθηκε, φαίνεται, και

την πήρε από τη ζωή μια παραμονή Θεοφανίων, την ώρα που περίμενε να χτυπήσει η θύρα της και να μπει ο ιερέας με τον Ιορδάνη!

Η Λένη

Η Λένη, άγιο το χώμα που τη σκέπασε, δεν είχε καρδιά για τίποτα άλλο, παρά για ν' αγαπά. Και η αγάπη της εκφραζόταν με κάθε κίνηση του προσώπου και του κορμιού της και την προσέφερε αφειδώλευτα και χωρίς υστεροβουλία, τόσο στους ανθρώπους όσο και στα ζώα και στα λουλούδια της που με περισσή αγάπη τα φρόντιζε κι αυτά.

Ψηλή και καλοκαμωμένη, είχε τον αέρα γυναίκας που είχε ζήσει σε πόλη. Καμάρωνε για τα κάλλη της και πρόβαλε τη θηλυκότητά της χωρίς να προκαλεί. Και φάνταζε σαν αιθέρια ύπαρξη, καθώς η ξεχωριστή γοητεία της συμπληρωνόταν από το λευκό με σχεδόν διάφανη επιδερμίδα πρόσωπό της, στο οποίο προσέδιδαν ιδιαίτερο χαρακτήρα τα μελιά μάτια και τα ροδαλά χείλη της. Τα καστανά μαλλιά της, των οποίων κάποιοι βόστρυχοι έπεφταν από δω κι από κει, όταν φορούσε το

πολύχρωμο πολιτικό μαντήλι της, ήταν χάρμα οφθαλμών, ειδικά όταν τα τραβούσε προς τα πίσω, τα στερέωνε με φουρκέτες και τ' άφηνε να πέφτουν ελεύθερα στους ώμους. Και δεν ήταν μόνο αυτά. Για τούτα τα θεία δώρα δεν μιλούσε ποτέ και το λυγρό κορμί της το αναδείκνυε με όμορφα μεσάτα μακριά φορέματα και τα υπέροχα χαρακτηριστικά του προσώπου της, πάντα αφκιασίδωτα, τα είχε, λες, για να εκπέμπει τον πλούτο της ψυχής της.

Και ήταν τόσοσ αυτός ο πλούτος που θαρρούσες πως τον έφερε μαζί της, όταν ήρθε στον κόσμο, και δεν τον είχε αποκτήσει ούτε στο φτωχικό πατρικό της, το οποίο άφησε πολύ νωρίς, για να ξενοδουλέψει σε πλούσια σπίτια στην πόλη, ούτε στο σπίτι του ανδρός της, όπου άλλο δεν γνώρισε από βία και περιφρόνηση.

Και δεν μπορούσε το μυαλό να χωρέσει το πώς μια τόσο γλυκιά γυναίκα, που άλλο από το καλό στον νου της δε μελετούσε, ήταν δυνατόν να δέχεται από κείνον, τον οποίο της είχαν δώσει για σύζυγο, απέραντη κακία και σκληρότητα! Φάνταζε με εύθραυστο κλαδάκι

η αγαπητή σ' όλους Λένη και ήταν απορίας άξιο το πώς άντεχε να πλαγιάζει δίπλα σ' έναν άντρα, που, αντί ν' αγκαλιάζει με πόθο το θείο κορμί της και να την κάνει να νιώθει ως τα κατάβαθα της ύπαρξής της τον έρωτα, το είχε ως κυτίο μοναχικής ζωώδους ηδονής και πρόχειρης εκτόνωσης βίας.

Παιδιά δεν γέννησε μαζί του. Όχι πως δεν κάρπιζε η μήτρα της. Μόνο μία φορά έδεσε καρπό, ο οποίος μη όντας του έρωτα και της αγάπης, πιθανόν θνησιγενής από τη σύλληψή του ή πιότερο πιθανό με προδιαγεγραμμένη μοίρα λόγω της προκαλούμενης σωματικής βίας, έπεσε πριν να ωριμάσει. Κι ήταν αυτός ένας κεραυνός εν αιθρία για κείνη.

Βέβαια, ποτέ δεν μιλούσε ανοιχτά για το γεγονός που της σημάδεψε για πάντα τη ζωή ούτε έκανε κάτι - τι θα μπορούσε άλλωστε να κάνει μέσα στις συνθήκες που ζούσε -, για ν' αλλάξει τα δεδομένα της καθημερινότητάς της. Αν όμως πρόσεχες, μπορούσες να διακρίνεις μια σταδιακή, αλλά όχι ανεξήγητη αλλαγή στο πρόσωπο, στο βλέμμα και στην περπατησιά της. Η άλλοτε φωτεινή όψη της, η οποία είχε αρχίσει από τις πρώτες μέρες

του γάμου της να σκοτεινιάζει, είχε απωλέσει εντελώς τη λάμψη του, τα όμορφα σπινθηροβόλα μάτια της συχνά χάνονταν στο κενό και το βάδισμά της άλλαξε ρυθμό, έχασε την αεράτη κίνηση και κινιόταν με αβεβαιότητα και δισταγμό.

Παρόλα αυτά, ένα πράγμα δεν έχασε, τον μοναδικό, δικό της τρόπο να εκδηλώνει τα συναισθήματά της. Και όσο η ζωή αφόρητα την πλήγωνε τόσο εκείνη φανέρωνε την αγάπη της, λες κι ήταν αυτό μια άμυνα στις συμφορές της και θαρρείς από κάποια θεία οικονομία δίδασκε πως πρέπει ν' αγαπάμε ακόμα κι αυτούς που μας πληγώνουν και μας πονούν. Ο μόνος που δε διδάχθηκε τίποτα ήταν ο άντρας της, ο οποίος ποτέ δεν την έκανε, όχι να νιώσει γυναίκα, αλλά να εισπράξει στο ελάχιστο τον σεβασμό που της αναλογούσε ως γυναίκας και συζύγου και εν τέλει ως ανθρώπου.

Ανάμεσα στους αγαπημένους της ξεχώριζε την Αγγελική, κόρη πρώτης εξαδέλφης της. Φυσικά, τα αισθήματα ήταν αμοιβαία. Και η μικρή τη λάτρευε! Όχι μόνο, γιατί της έφερνε καλούδια, αλλά κι επειδή η μάνα της, που ως

γυναίκα καταλάβαινε πιο πολλά από κείνη, έδειχνε στη Λένη ανυστερόβουλη αγάπη. Για χρόνια πολλά προσπαθούσε να της καλύπτει συναισθηματικά κενά ή μάλλον να της δίνει ένα στήριγμα, για να μπορεί να παλεύει με πιότερη καρτερία όσα βίωσε στο σπίτι της. Η αλήθεια είναι ότι πάντα ανέμεναν πώς και πώς να 'ρθει. Συνήθως τις Κυριακές μετά τη λειτουργία, οπότε παρέμενε και για το γεύμα. Όταν πλησίαζε η ώρα να φύγει, απλωνόταν θλίψη στα πρόσωπα όλων. Σ' εκείνης, γιατί γνώριζε πού θα πήγαινε και στων υπολοίπων για τον ίδιο λόγο, αλλά και γιατί, ειδικά τα παιδιά, θα έχαναν τα φιλιά και τις αγκαλιές της.

Βέβαια, τα παιδιά συνήθιζαν την απουσία της γρήγορα. Εκείνη που γνοιαζόταν πάντα και τη συνέδραμε σ' ό,τι μπορούσε ήταν η μάνα τους, αφού, παραδόξως, την εκτιμούσε ο σύζυγος της Λένης και γι' αυτό άλλωστε της επέτρεπε να την επισκέπτεται χωρίς να της δημιουργεί προβλήματα.

Τα χρόνια διάβαιναν κι εκείνη είχε πάντα την έγνοια της προσφιλούς οικογένειας της ξαδέλφης της, την οποία εκδήλωνε με κάθε

τρόπο. Μόνο, που κυλώντας ο χρόνος, κάθε που η Αγγελική την αντίκριζε, αν και κείνη την αγκάλιαζε με την ίδια θέρμη, διέκρινε πως το άλλοτε ζεστό κι όλο ζωντάνια βλέμμα της το είχε επισκιάσει η μελαγχολία και μια θλίψη που δεν έλεγε να φύγει. Ήταν φυσικό πως μεγαλωμένη, γυναίκα πια, μπορούσε να καταλαβαίνει πιο πολύ τον πόνο μέσα στον οποίο είχε διάγει τη ζωή της και κυρίως το γιατί δεν κατάφερε ποτέ να ξεφύγει και να διεκδικήσει όσα της άξιζαν περισσότερο από πολλές άλλες γυναίκες.

***

Η Λένη έζησε με σχεδόν κατεστραμμένο τον ψυχικό και τον διανοητικό της κόσμο, αρκετά χρόνια μετά τον θάνατο του συζύγου της, σ' ένα αξιοπρεπές θα μπορούσε να πει κανείς γηροκομείο, όπου την εγκατέστησαν οι κληρονόμοι της.

Μόνη της καταφυγή, ο Θεός, στον οποίο απευθυνόταν καθημερινά, όχι τόσο για να σώσει την άγια ψυχή της, που μπροστά στη μέλλουσα κρίση δε θα 'χε να κριθεί παρά μόνο για τα καλά, τα οποία είχε κάνει, αλλά πίοτερο, γιατί μέσα στη μοναξιά της ήθελε

να 'χει κάποιον που θα την ακούει χωρίς να την κατηγορεί και χωρίς να την επιπλήττει για ανύπαρκτες αμαρτίες της, όπως συνήθιζε να κάνει ο σύζυγός της, τον οποίο ποτέ δεν κατηγορήσε, αν και δεν της είχε προσφέρει καμία χαρά στον κοινό βίο τους.

Όταν, λίγο πριν πεθάνει, την επισκέφτηκε η Αγγελικούλα της, ήταν σκιά του εαυτού της και με δυσκολία την αναγνώρισε.

– Εσύ είσαι, Αγγελικούλα μου;

– Ναι, εγώ, θεία Λένη μου, εγώ!

– Πού είσαι, γλυκιά μου; Τι κάνεις; Και χωρίς άλλα λόγια έπεσε στην αγκαλιά της.

Η μικρή σκανταλιάρα, την οποία αχόρταγα κανάκευε κι έπνιγε άλλοτε στα φιλιά της, δεν την είχε ξεχάσει!

Μετά το πληθωρικό σφιχταγκάλιασμα, που λες κράτησε αιώνια, στάθηκαν η μια αντίκρου στην άλλη. Τότε, η Λένη άρχισε να τη ρωτά για τη μητέρα της που αγνοούσε πως ήταν νεκρή. Τη ρώτησε και γι' άλλους, νεκρούς και ζώντες, για τους οποίους από τον τρόπο που ανέφερε τα ονόματά τους έδειχνε πως τους θυμόταν με αγάπη. Στη δύση του βίου, ίσως, η ανάμνηση αγαπημένων προσώπων να

της απάλυνε τη σκληρότητα της μοναξιάς, η οποία εξάλλου δεν την είχε εγκαταλείψει τις περισσότερες στιγμές της ζωής της.

Ρώτησε και για τον άντρα της! Στην αγαθή, άγια ψυχή της, για καμία πίκρα που της είχε προκαλέσει, για καμία κακία του δεν κρατούσε αρνητικό λογαριασμό! Όλα, χωρίς εξαίρεση, του τα είχε συγχωρήσει.

Και η Αγγελική, που η καλοσύνη της ήταν μεγάλη, της είπε πως όλοι ήταν μια χαρά. Τι νόημα θα 'χε να της πει την όποια αλήθεια;

Την αγκάλιασε και τη φίλησε για τελευταία φορά! Λίγες μέρες μετά, πληροφορήθηκε την αναχώρησή της από τα εγκόσμια και για κάποιο λόγο ένιωσε απέραντη γαλήνη.

Η Μαριάννα

– Μαριάννα, Μαριάννα, πού είσαι κόρη μου; Άφησε πια το δωμάτιο! Ήρθαν οι φίλες σου να σε δουν και να χαρούν με τη χαρά σου! Έλα, πού είσαι;

– Εδώ είμαι, μάνα, εδώ! Έρχομαι!

Και εμφανίστηκε λίγο μετά καλοντυμένη και καλοχτενισμένη εκείνη και καλοδέχθηκε τις φίλες της, τις κέρασε, χαριεντίστηκε μαζί τους, τους ευχήθηκε και «στα δικά τους!», αλλά μια δυσδιάκριτη, ορατή μόνο σε όποιον πολύ καλά τη γνώριζε, θλίψη πλανιόταν στο βλέμμα της. Μέσα στη διάχυτη χαρά όπου δέσποζαν οι γαμήλιες ετοιμασίες, εκείνη κάτι τη βασάνιζε.

Τα σχετικά με τον γάμο έθιμα τηρούνταν για μέρες απαρέγκλιτα, τόσο εκείνα στα οποία πρωτοστατούσαν οι μελλόνυμφοι όσο και κείνα που μετείχαν συγγενείς και φίλοι, διότι κανένας δεν ήθελε με την όποια παρα-

μέλησή τους να γίνει αίτιος κακοτυχίας για το νέο ζευγάρι. Αν η μοίρα άλλα είχε σχεδιάσει, έμενε να το δουν και για τα δικά της γραμμένα κανείς απ' αυτούς δεν θα είχε αποφασίσει. Εκείνη, το ήξεραν, έτσι νόμιζαν, πως αποφασίζει πάντα ερήμην τους.

Την Κυριακή κατά την οποία θα ετελείτο ο γάμος οι ηλιαχτίδες έλαμψαν στην αντικρινή κορυφογραμμή της Πίνδου, λαμπύρισαν τις δροσοσταλίδες της αυγής και ζέσταναν την πανώρια φύση και τις καρδιές των ανθρώπων αφειδώλευτα. Και οι καλεσμένοι φόρεσαν τα καλά τους και κίνησαν, άλλοι για το πατρικό της νύφης κι άλλοι για του γαμπρού όπου θα μετείχαν στα έθιμα του γάμου. Άλλωστε, το γαμήλιο λουτρό, το στόλισμα της νύφης, το ξύρισμα του γαμπρού, η βέβαιη συμμετοχή στο φαγοπότι,..., ήταν εκδηλώσεις που πολύ τις χείρονταν, αφού διέκοπταν τη μονοτονία της καθημερινότητάς τους, συνέβαλαν στην ανάταση της ψυχής τους και τους όπλιζαν με την αναγκαία δύναμη για τη συνέχιση του αγώνα της ζωής. Ήταν να τη χάσουν τέτοια ευκαιρία;

***

Το μυστήριο του γάμου τελέστηκε, κατά το συνήθειο, στο πατρικό της νύφης όπου κοντά στο μεσημέρι έφτασε με τη γαμήλια πομπή υπό τους ήχους πατινάδας ο γαμπρός, ο Λιάκος, που αν και δεν διακρινόταν για τα εξωτερικά κάλλη του, μάλλον άσχημος ήταν, με τα γαμπριάτικα φάνταζε αλλιιώτικος, πιότερο γλυκός και, ίσως, αξιέραστος.

Στην αρχή της πομπής πήγαινε το λάβαρο κι ακολουθούσαν οι μουσικοί, οι χορευτές, ο γαμπρός με τους συγγενείς και τους φίλους του, οι υπόλοιποι καλεσμένοι. Το πολύβουο, χαρούμενο, πολύχρωμο ψίκι πορευόταν αργά προς το σπίτι της νύφης. Καθώς πλησίαζε, γαμήλια άσματα δονούσαν τον αέρα, με ενδεικτικό το *«Ξύπνα, περδικομάτα μου, κι ήρθα στη γειτονιά σου / χρυσά πλεξούδια σου 'φερα να πλέξεις στα μαλλιά σου. [...]»*.

Όντως περδικομάτα και γραμμένη πέρδικα μέσα στο αέρινο νυφικό της, θύμιζε αρχαία θεά η Μαριάννα, η καλλονή του χωριού που πολλά παλικάρια την είχαν λιμπιστεί μέχρι να την προξενέψουν με τον Λιάκο, ο οποίος την κοιτούσε κι έλιωνε από πόθο. Δεν ήταν που πρώτη φορά την έβλεπε! Αλλά εκείνη τη

στιγμή, νύφη ντυμένη, φάνταζε νεράιδα του παραμυθιού που κάποια αόρατη δύναμη την είχε φέρει στο πλευρό του. Έτσι αισθανόταν, δε χόρταινε να την κοιτάζει και η ψυχή του, ποθοπλανταγμένη, ανέμενε με κρυφή αγωνία να τελειώσουν οι τελετουργίες του γάμου και να πλαγιάσει μαζί της, καθώς πιο μεγάλη ευτυχία από το ν' αγκαλιάσει το αγαλματένιο κορμί της θαρρούσε πως δεν υπάρχει.

***

Το δειλινό, η πομπή, μεγαλύτερη από κείνη του πηγαιμού, αναχώρησε για το σπίτι του γαμπρού. Ατμόσφαιρα γιορτής επικρατούσε σ' όλη τη διαδρομή, ενώ οι μουσικοί δεν έπαψαν στιγμή τους γαμήλιους σκοπούς. Με το πλησίασμα στη γειτονιά, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Λιάκος, άρχισαν τα εθιμικά καλωσορίσματα και οι ευχές: *«Έβγα, μάνα μου, να δεις πέρδικα που σου 'φερα, / πέρδικα και περιστέρα, του παπά τη θυγατέρα. / Έβγα, πεθερά, στη σκάλα με το μέλι, με το γάλα. / Ρίξε ρύζι να ριζώσουν, σαν το στάρι να φυτρώσουν.»*

Η πεθερά, μεγαλόπρεπη, στεκόταν ήδη στο κεφαλόσκαλο. Ανέμενε τη νύφη της! Να την

αγκαλιάσει, να τη φιλήσει, να της ευχηθεί!
Να την ταΐσει μέλι, να τη γλυκάνει, να της
δώσει πιάτο γεμάτο με κουφέτα, ρύζι και πέ-
ταλα λουλουδιών, για να εξασφαλιστεί αφ-
θονία αγαθών για το νέο ζευγάρι! Να...

Η Μαριάννα, ενώ το λευκό άτι, κατάλληλα
στολισμένο για την περίσταση, τη μετέφερε
αργά και περήφανα, περιέφερε το βλέμμα
της εξεταστικά, μάλλον ανήσυχα, και κοίτα-
ζε μια τον κόσμο που μετείχε σχεδόν διονυ-
σιακά στη χαρά της και μια το νέο της σπιτι-
κό. Μόλις ξεπέζεψε, πιάστηκε από το μπρά-
τσο του συζύγου της και βάδιζε σχεδόν δι-
στακτικά προς τα κει όπου στεκόταν η πεθε-
ρά της, προκειμένου να φέρει εις πέρας εθι-
μικές διαβατήριες τελετές.

Με σταθερά βήματα, έτσι φάνταζαν κάτω
από το μακρύ νυφικό της, ανέβηκε τα σκαλιά
και, ενώ οι παριστάμενοι είχαν προσηλωμένα
τα βλέμματα πάνω της, έσκυψε, φίλησε το
χέρι της πεθεράς της και την ασπάστηκε. Ε-
κείνη ανταπέδωσε μητρικά τον ασπασμό, τη
γλύκανε με μέλι και της έδωσε το πιάτο με
το συμβολικό περιεχόμενο. Η Μαριάννα το
κράτησε στην αριστερή παλάμη της και με

τη δεξιά χούφτωνε τα κουφέτα, το ρύζι και τ' ανθοπέταλα και τα σκόρπιζε σταυρωτά με δύναμη. Όταν άδειασε, το έβαλε ανάποδα στο δάπεδο και το πάτησε με δύναμη, για να σπάσει. Παρά την παρουσία τόσων ανθρώπων κι ενώ η νύφη βημάτιζε, για να πατήσει το βαλμένο κάτω από το πατάκι της εισόδου σιδερένιο αντικείμενο, να πάρει από την ανθεκτικότητά του και να εισέλθει στο σπίτι, ο θόρυβος που ακούστηκε από τη θρυμματιζόμενη πορσελάνη έκανε πολλούς ν' αναφωνήσουν «Γερή νύφη πήραμε!» και να ευχηθούν για πολλοστή φορά «Να σας ζήσουν και καλούς απογόνους!».

***

Ο γάμος ολοκληρώθηκε με όλα τα νόμιμα κι οι νεόνυμφοι οδηγήθηκαν στη νυφική τους παστάδα. Ο Λιάκος δεν χόρταινε να κοιτάζει τη σύζυγό του, η οποία κάτω από το αμυδρό φως της καντήλας θύμιζε άγγελο που είχε δραπετεύσει από τον παράδεισο! Την πλησίασε δειλά και την άγγιζε απαλά λες και θα συνθλιβόταν στα χέρια του. Εκείνη όλο αιδημοσύνη τον απωθούσε επιδέξια, θαρρείς κι απέναντί της ήταν κάποιος ξένος. Ωσπου τα

κορμιά κινήθηκαν λίγο και οι γλώσσες λύθηκαν, αλλά όχι για πολύ.

– Έλα, αγαπημένη μου, έλα!

– .....

– Έλα, έλα κοντά μου, έλα!

– Αχ! Διάκο μου, συχώρα με, δεν μπορώ! Τα πόδια μου παρέλυσαν από την κούραση! Δεν αντέχω! Αύριο! Αύριο...

Και ήρθε το αύριο, ήρθε το μεθαύριο και η βδομάδα πέρασε, αλλά αυτή όλο προφάσεις έβρισκε, ώστε να μη δοθεί στον άντρα της. Και δεν του δόθηκε!

Κυριακή πρωί, ενώ εκείνος φρόντιζε τα ζωντανά, πήγε στην πεθερά της και της είπε:

– Μάνα, πρέπει να πάω λίγο ως το πατρικό μου, γιατί ξέχασα κάτι και το χρειάζομαι.

– Να πας, κόρη μου, να πας και με το καλό να γυρίσεις!

Αυτά ήταν και τα υστερνά λόγια τους! Τα υστερνά; Ναι! Διότι η Μαριάννα μήτε στο πατρικό της πήγε, μήτε στο σπίτι του συζύγου της επέστρεψε. Πήρε τον πολλά υποσχόμενο δρόμο της αγάπης κι ακολούθησε τον άντρα της καρδιάς της!

***

Τούρκος ήταν ο νέος - τότε το χωριό τους ήταν σκλαβωμένο στους Τούρκους - που της είχε κλέψει την καρδιά! Όταν έμαθε για τον γάμο της, πλάνταξε. Της έστειλε μηνύματα ν' αλλάξει γνώμη, αλλά... οι μοίρες αλλιώς είχαν κλώσει. Οι μοίρες; Ποιος τις υπολόγιζε τις μοίρες! Στων γεννητόρων της το θέλημα υπάκουσε εκείνη, αλλά όσο οι μέρες του γάμου πλησίαζαν και, όταν αυτός έγινε, δεν έλεγε να συμβιβαστεί και να προδώσει τον έρωτά της.

Δυο μέρες είχαν περάσει, αφότου κόπασαν οι γαμήλιες εκδηλώσεις, και η Μαριάννα τού μήνυσε πως είχε φτάσει η στιγμή για τη μεγάλη απόφαση.

Τρελός από τη χαρά ο Σελίμ, περίμενε με ανυπομονησία την ώρα, κατά την οποία θα έπαιρναν με την αγαπημένη του τον χωρίς γυρισμό δρόμο. Και τον πήραν την Κυριακή που εκείνη όρισε.

Έκτοτε κανένας δεν έμαθε κάτι για την τύχη τους. Μερικοί είπαν πως είδαν τη νέα γυναίκα σε κοντινή πόλη να κοιτάζει από το παράθυρό της στον δρόμο, αναζητώντας τάχα να δει κάποιον δικό της που, ίσως, διά-

βαινε από κει. Άλλοι διέδιδαν ότι οι δύο νέοι έφυγαν για την Πόλη. Άλλοι... Ό,τι και να έλεγαν, αποκυήματα της επινοητικής φαντασίας τους ήταν. Σημασία είχε πως εκείνοι απήφησαν τις υφιστάμενες κοινωνικές συμβάσεις, για να μην προδώσουν όσα ένιωθαν ο ένας για τον άλλον και τους τα είχε πέμψει απλόχερα ο Έρωσ, ο κάλλιστος των αθανάτων.

Η Όλγα

Χειμωνιάτικο σούρουπο και οικείος χτύπος ακούστηκε στην εξώπορτα, η οποία, παρά τις κακουχίες που είχε γευτεί, δεχόμενη για χρόνια τ' ανεμόβροχα, τις παγωνιές και τις καυτές αχτίνες του καλοκαιρινού ήλιου, όρθωνε το γηραιό κορμί της σαν αρχόντισσα. Ξύλινη, στιβαρή, δίφυλλη, κοσμημένη στο κάθε φύλλο με δύο ορθογώνια θωράκια και με το πάνω να καταλήγει σε τριγωνικό αέτωμα σαν εκείνο των αρχαίων ελληνικών ναών ή σαν τα ανακουφιστικά τρίγωνα των θολωτών τάφων. Και το χρώμα της, ξεθωριασμένο ή εντελώς φθαρμένο σε ορισμένα σημεία, της προσέδιδε τη γοητεία του παλιού που χρήζει φροντίδας. Μόνο ο σύρτης της, γυαλιστερός, στην απόχρωση του ορείχαλκου, έλαμπε σαν πόρπη ακριβή στη μέση της.

Στο άκουσμα του χτύπου η οικοδέσποινα σηκώθηκε από το χαμηλό κρεβάτι δίπλα στο

τζάκι όπου καθόταν κι έγνεθε μαλακό μαλλί, ενώ έλεγε με τα παιδιά της μύθους, αινίγματα, ..., για να μην περνάει η ώρα ανώφελα. Στο άνοιγμα της πόρτας τα πρόσωπα όλων έλαμψαν. Ήταν η Όλγα!

– Καλησπέρα, Βαγγελή μου! Καλησπέρα, παιδιά! Πόσο χαίρομαι που σας ξαναβλέπω!

– Καλησπέρααα! Έλα, κάτσε να ζεσταθείς!

Η επισκέπτρια έβγαλε τα ποδήματα της, τ' άφησε κάπως ανάμερα, αλλά κοντά στην εξώθυρα, προχώρησε με σταθερό βήμα, έβγαλε το πανωφόρι της και κάθισε αντίκρυ από την κυρά του σπιτιού στο ξύλινο κρεβάτι, το οποίο ήταν τοποθετημένο στην άλλη πλευρά του τζακιού. Μόλις απιθώθηκε, ακούστηκε οικείος ο ήχος των ροκόφυλλων, με τα οποία ήταν γεμισμένο το στρώμα. Μόλις κάθισε, έβγαλε και το πλουμιστό κεφαλομάντηλο, το έριξε τελετουργικά στους ώμους και άφησε ξέσκεπες τις καλοχτενισμένες πλεξούδες της που, ριγμένες μπροστά, λαμπύριζαν από τις φλόγες, οι οποίες έκαιγαν λαίμαργα τα ξύλα στο τζάκι. Και τα μάτια της; Αχ! αυτά τα όμορφα γαλάζια μάτια της, με τις ιριδίζουσες αποχρώσεις του γκρι, τα οποία έλαμπαν κά-

πως απόκοσμα και, καθώς κοίταζε τα παιδιά, αυτά θαρρούσαν πως μέσα τους θα καθρεφτιστούν! Δεν ήταν, μάλιστα, λίγες οι φορές που, όταν της ζητούσαν να τους αφηγηθεί με τον μοναδικό της τρόπο παραμύθι, κοιτούσαν επίμονα μέσα τους, λες και πάσχιζαν να τη γητέψουν και να γητευτούν.

Κι εκείνο το βράδυ δεν θα τους γλίτωνε, αφού είχε εξελιχθεί σε συνήθεια το να τους διηγείται παραμύθι ή άλλες ιστορίες, όποιο χειμωνιάτικο βράδυ έφτανε μέχρι το φτωχικό τους. Μετά το καλωσόρισμα, χαιρόντουσαν να την ακούν να κουβεντιάζει με τη μάνα τους τα του νοικοκυριού ή να κάνουν κάποιο σχόλιο για τα τεκταινόμενα του χωριού. Στη συνέχεια, έτρωγαν γύρω από την τάβλα. Το συγκεκριμένο βράδυ το δείπνο ήταν λιτό και εύγευστο, καθώς περιλάμβανε ξεροψημένες πυρομάδες και κατσικίσιο τυρί.

Έτρωγαν με όρεξη κι, εκτός από τη γεύση, απολάμβαναν και τον ήχο που δημιουργείτο από το μάσημα του τραγανού ψωμιού, τον οποίο πρόσεχαν ιδιαίτερα, γιατί ταίριαζε με κείνον που ακουγόταν από τα καιόμενα στο τζάκι ξύλα, τα οποία τριζοβλούσαν, καθώς

τα καταβρόχθιζε η θαλερή φωτιά. Και οι ή-
χοι αυτοί ήταν διακριτοί, γιατί οι γονείς τους
τα παρότρυναν, όταν τρώνε, να μη μιλάνε.
Δεν τηρούσαν πάντα την εντολή τους, αλλά
το προσπαθούσαν. Τρώγοντας όμως παρου-
σία της Όλγας, ήταν προσεκτικά, όχι μόνο
για να δείξουν καλή αγωγή, αλλά γιατί γνώ-
ριζαν πως με την ολοκλήρωση του βραδινού,
θ' άρχιζε η απόλαυση των αφηγήσεών της.

***

– Ελάτε, παιδιά, τα ξάφνιασε η παραμυθού
τους. Ελάτε, μη χασομεράμε, περνάει η ώρα,
επανάλαβε και κείνα βιάστηκαν να πάρουν
βολική θέση κοντά της. Η Λένη, η μικρή κό-
ρη, κάθισε στο κρεβάτι δεξιά της, η αδελφή
της αριστερά κι ο αδελφός της σ' ένα σκα-
μνάκι μπροστά της. Η μάνα τους έπιασε πάλι
τη ρόκα κι είχε τον νου στην πόρτα, μια και
από την παρέα έλειπε ο πατέρας των παιδιών
της.

Η Όλγα, καθώς γνώριζε την τέχνη του να
κρατάει το ενδιαφέρον των ακροατών της,
ποτέ δεν έλεγε το θέμα του αφηγήματός της.
Όσο για τίτλο, ούτε! Έτσι, η Λένη μεγάλωσε
με την απορία αν τα παραμύθια και όλες οι

όμορφες ιστορίες που άκουγαν από το στόμα της έχουν τίτλο! Ωστόσο, κάθε που κάτι τα άγγιζε ιδιαίτερα και της ζητούσαν να το ξαναπεί, της ανέφεραν διάφορα σημεία της αφήγησης, για να καταλάβει ποιο ήταν. Όταν όμως άρχιζε, διαπίστωναν πως λίγες ήταν οι αναφορές που θύμιζαν ακριβώς αυτό, για το οποίο της κάνανε λόγο, και καταλάβανε πως οι αφηγητές των παραμυθιών, και όχι μόνο, πρέπει να διαθέτουν επινοητικότητα, καλή μνήμη και ικανότητα στη διήγηση, για να τιμούν επάξια τη γενιά των παραμυθιάδων. Και κατανόησαν ακόμα πως ό,τι είναι άγραφο, όποιος το επαναλαμβάνει μπορεί να το διανθίζει με δικά του ταιριαστά επινοήματα, τα οποία τον απαλλάσσουν από τη βάσανο της απομνημόνευσης. Και χωρίς άλλο, αυτή είναι η γοητεία των λογοτεχνικών δημιουργημάτων του λαού.

Το μόνο σταθερό, το οποίο έλεγε η Όλγα στην αρχή κάθε εξιστόρησής της, ήταν το «*Κόκκινη κλωστή δεμένη...*». Στη συνέχεια, με απέριττο λόγο ταξίδευε τους ακροατές της στα μυστικά μονοπάτια του εκάστοτε μύθου και της μυθοποίησης της ζωής που ο καθένας

ιστορούσε. Ακόμα κι αν δεν ήταν έτσι, με τέτοιο τρόπο ένιωθαν τα αφηγούμενα, αφού συχνά θύμιζαν οικείες μορφές ζωής και αισθητοποιούσαν εικόνες βαθιά αποτυπωμένες στην ψυχή τους. Κι όταν ο λόγος έφερνε στο προσκήνιο παραδόσεις που έρχονταν από χρόνο μακρινό κι έμοιαζαν με παραμύθια, τις ρουφούσαν όπως οι μέλισσες τη διαλεχτή γύρη στην αρχή της άνοιξης! Κάτι τέτοιο, που έμπλεκε τη ζωή με μια παλιά παράδοση, άκουσαν εκείνο το βράδυ και το περιεχόμενό του ήταν κάπως έτσι:

– Μια φορά κι έναν καιρό, κάτι γριές βοσκούσαν τα γιδοπρόβατά τους και περίμεναν να περάσει ο χειμώνας με τα κρύα του. Όταν έφτασε η τριάντα του Μαρτιού, χαρούμενες, σχεδόν ευτυχισμένες, αλλά όλο καυχησιά, είπαν στον Μάρτη: *«Πριτς, Μάρτη μ', τα ξεχειμωνιάσαμε τα αρνοκάτσικά μας!»*. Δίβουλος και κακός αυτός, μόλις τις άκουσε, θύμωσε πολύ και δανείστηκε μια μέρα από τον αδερφό του τον Φλεβάρη, που είχε κι αυτός μέχρι τότε τριάντα. Έτσι, έκαμε τις δικές του τριάντα μία κι άφησε τον καημένο τον Φλεβάρη, Κουτσοφλέβαρο! Αυτή την τελευταία

μέρα έγινε τέτοιο συντελείο*, που 'λεγες έφτασε το τέλος του κόσμου! Όσο για τα ζωντανά που 'χαν οι γριές, άστα! Δεν έμεινε ποδάρι! Από τότε, τις κακοκαιρίες του Μαρτιού τις λένε βάβες και γριές και τον Μάρτη τον λένε γδάρτη, κουλουτινασάτη*, στραγοβαένη*, παλουκοκαύτη και φραχτοκαύτη!

Έτσι, στη θαλπωρή του σπιτιού και χωρίς περισπούδαστες διατυπώσεις, τα παιδιά έμαθαν λαογραφικά στοιχεία που αφορούν στον Φλεβάρη και στον Μάρτη και φυσικά τις συνέπειες της αλαζονείας. Κι εκεί που η παράδοση για τις γριές τους είχε ανοίξει την όρεξη να ζητήσουν κι άλλη ιστορία από την Όλγα, οικεία βήματα κι απαλό χτύπημα στη θύρα τούς έκοψε τη φόρα.

***

Ήταν ο πατέρας τους! Είχε έρθει, αλλά όχι μόνος, καθώς πίσω του πρόβαλε το πρόσωπο ενός αγνώστου. Η παρουσία του, βέβαια, δεν ανέκοψε τις αγκαλιές και τα φιλιά προς εκείνον, αλλά περιόρισε τους χαριεντισμούς και για την ώρα ανέβαλε τις ερωτήσεις τους για τα καλούδια και για τα νέα που ανέμεναν από το χωριό*. Προτεραιότητα είχε ο ξένος.

Η Βαγγελή σηκώθηκε αμέσως, τον καλοδέχθηκε και τον οδήγησε να καθίσει στο παραγώνι. Εκείνος χαιρέτησε κάπως συνεσταλμένα και κατευθύνθηκε προς τη θάλλουσα εστία. Η Όλγα, αν και είχε σκοπό να μείνει κι άλλο, με τον ερχομό του ξένου άλλαξε γνώμη και μετά τους τυπικούς χαιρετισμούς, ευχήθηκε καληνύχτα κι έφυγε. Ενώ έκλεινε την πόρτα ικανοποίησε και τα αιτητικά βλέμματα των παιδιών σχετικά με επόμενη επίσκεψή της και χαμογελώντας τα βεβαίωσε:

– Θα ξανάρθω! Θα ξανάρθω!

Αντίκρυ στον φιλοξενούμενο θροιάστηκε ο πατέρας· τα παιδιά, καθισμένα παραδίπλα, τον περιεργάζονταν και δεν μιλούσαν. Οι άντρες άρχισαν το κουβεντολόι σαν φίλοι παλιοί και η κυρά έβαλε φέτες ψωμιού να πυρωθούν κι έριξε αβγά στο τηγάνι. Πού να βρισκόταν εκείνη την ώρα άλλο φαγητό; Έστρωσε μεσάλι στην τάβλα και την απίθωσε μπροστά τους, έβαλε πάνω τα πιάτα με τα τηγανητά αβγά, πιρούνια, τυρί, ποτηράκια με τσίπουρο και πυρομάδες. Σταυροκοπήθηκαν εκείνοι, τσούγκρισαν τα ποτήρια ευχόμενοι «υγεία!» και γεύτηκαν το λιτό φαγητό.

Τα παιδιά συνέχισαν να κοιτούν τον ξένο ερευνητικά κι ανέμεναν να μάθουν ποιος ήταν, από πού, πώς έφτασε στο χωριό τους και για πού ταξίδευε. Τούτη η στάση τους υπαγορευόταν από αρχαία κληρονομιά, από τη μακρινή ομηρική κοινωνία, όπου στον ξένο προσφέρονταν όλες οι περιποιήσεις και μετά τον ρωτούσαν για την ταυτότητά του, για τον τόπο του, για τον σκοπό του ταξιδιού του και δημιουργούσαν μαζί του δεσμούς φιλίας ακατάλυτους που περνούσαν από γενιά σε γενιά. Και η οικογένειά τους είχε τέτοιους δεσμούς, αφού δεν ήταν λίγες οι φορές που άνθρωποι, οι οποίοι νυχτώνονταν στο χωριό, έβρισκαν καταφύγιο στο σπιτάκι τους.

Μόλις τέλεψε, λοιπόν, το δείπνο, πλησίασαν όλοι στο παραγώνι, για να μάθουν για τον ξένο που τον βρήκε η νύχτα στο χωριό και σαν δικός τους άνθρωπος μοιράστηκε το φαγητό τους, αλλά και θα διανυκτέρευε κάτω από τη στέγη τους, ενώ η Βαγγελή, πάντα χαμογελαστή, γέμιζε πάλι και πάλι τα ρακοπότηρα των ανδρών με εύγευστο τσίπουρο.

– Στην υγεία των αγαπημένων μας! Στην υγεία μας! ευχήθηκε ο πατέρας κι έφερε ένα

γύρω το καθαρό βλέμμα του. Καλωσόρισες, φίλε μου!

– Στην υγεία όλων μας! πρόσθεσε εκείνος, να τους χαιρόμαστε!

Μόλις άκουσαν το «*φίλε μου*», τα παιδιά ξεθάρρεψαν κι απορούσαν για το ποιος φίλος ήταν αυτός που πρώτη φορά έβλεπαν, αφού τους φίλους του πατέρα τους τούς γνώριζαν. Η απορία τους δεν άργησε ν' απαντηθεί, όταν αυτός πήρε τον λόγο και μίλησε για κείνον. Το όνομά του ήταν Λάμπρος.

– Που λες, γλυκιά μου, που λέτε, παιδιά μου, με τον φίλο μου έχουμε γνωριστεί, όταν υπηρετούσαμε στον στρατό, στην Κοζάνη. Θυμάστε που σας έχω πει ιστορίες από τη στρατιωτική μου θητεία, δεν θυμάστε;

– Ε! ναι, θυμόμαστε, πώς δεν θυμόμαστε! είπαν όλοι με μια φωνή. Είναι δυνατόν να τις ξεχάσουμε;

– Στην Κοζάνη γνώρισα τον Λάμπρο. Ζήσαμε πολλά μαζί εκεί κι από τότε λογαριάζόμαστε φίλοι. Μόνο που οι συνθήκες μας εμπόδισαν τόσο καιρό να τα πούμε από κοντά και να τον γνωρίσετε. Σήμερα ήρθε να με δει και να σας γνωρίσει!

Τα λόγια του πατέρα τούς έκαναν όλους να πλησιάσουν τον φίλο του που έγινε οικογενειακός, τον καλωσόρισαν εγκάρδια κι ανέμεναν να μάθουν για την οικογένειά του, τις ασχολίες του και ό,τι άλλο, όπως και έγινε.

Εκείνο το βράδυ, κατά το οποίο δέχθηκαν την επίσκεψη της Όλγας και του Λάμπρου, διήρκεσε πολύ, μια κι η συντροφιά και η συζήτηση κρατούσαν ανοιχτά ακόμα και τα νυσταγμένα βλέφαρα.

Και δεν ήταν μόνο αυτό! Κάποια στιγμή ο φίλος πήγε ως την εξώπορτα κι επέστρεψε με μια μεγάλη σακούλα γεμάτη πορτοκάλια και λεμόνια, την οποία είχε αφήσει εκεί κατά τον ερχομό του. Περιττό να περιγραφεί η χαρά που συνόδευσε το καθάρισμα και τη βρώση των ζουμερών πορτοκαλιών, των οποίων η κοιλιά ήταν γεμάτη με παιδάκια*! Έτρωγαν και το μαλακό γλυκό άσπρο περίβλημά τους, ενώ κάποιες φλούδες τις έριχναν στη φωτιά και γέμιζε η ατμόσφαιρα από το υπέροχο μεθυστικό άρωμά τους! Και ο Λάμπρος, γνωρίζοντας πως σπάνια γευόντουσαν εσπεριδοειδή, χαιρόταν πάρα πολύ και υποσχέθηκε πως με την πρώτη ευκαιρία θα τους ξαναστείλει.

***

Το βράδυ εκείνο, κατά το οποίο γνώρισαν τον πατρικό φίλο, διατηρήθηκε με μεγάλη ενάργεια στη μνήμη και ξυπνούσε πάντα στα παιδιά όμορφες αναμνήσεις αρωματισμένες με τις μυρουδιές καμένων φλουδών πορτοκαλιού. Κι αυτός, άγιο το χρώμα που τον σκέπασε, τιμούσε διαχρονικά τη φιλία με τον πατέρα τους και κοντά στα Χριστούγεννα έστελνε πορτοκάλια και λεμόνια, ξυπνώντας θύμησες υφασμένες με τη γεύση και τ' αρώματα των εσπεριδοειδών! Αλλά και οι γονείς τους του έστελναν καλούδια και η σχέση αυτή κράτησε, όσο εκείνος ζούσε - ο πατέρας τους είχε πάει στο ξόδι του - και μέχρι που έφυγε κι αυτός για το επέκεινα μιλούσε για την άδολη φιλία τους που άντεξε στον χρόνο και συνεχίζεται μ' έναν τρόπο κι από τα παιδιά τους.

Όταν μετά από τρία βράδια ξανάρθε η Όλγα, της διηγήθηκαν τα νέα και της έδωσαν να γευτεί πορτοκάλια. Μόλις καθάρισε ένα και έτρωγε μία μετά την άλλη τις γευστικές φέτες του, έδειχνε πολύ ευχαριστημένη και, όταν το τελείωσε, ενώ σκούπιζε τα χέρια και

τα χείλη της, είπε πως ποτέ άλλοτε δεν είχε φάει τόσο νόστιμο πορτοκάλι, το οποίο της έδωσε αφορμή να τους διηγηθεί το παραμύθι με τη χρυσή πορτοκαλιά!

Η Πανάγιω

– Περνάς θάλασσα εκεί π’ πήγες, Ανθούλα μ’;

Αυτή ήταν η πάγια ερώτηση της γιαγιάς της, της Πανάγιως, κάθε φορά που άλλαζε, για λόγους σπουδών ή εργασίας, τον τόπο διαμονής της η Ανθούλα.

Αταξίδευτη σχεδόν κι αναλφάβητη, άκουγε για τόπους της πατρίδας, αλλά δεν γνώριζε πού έπεφταν. Είχε πάει ως την Πρέβεζα και την Άρτα για επισκέψεις σε συγγενείς ή για εργασίες. Είχε κάνει κι ένα αστραπιαίο ταξίδι κάπου στη Μακεδονία, στο οποίο ελάχιστα είδαν και χάρηκαν από τα μέρη που πέρασε τα μάτια κι η ψυχή της.

Αυτό ήταν και το παράπονό της!

– Πήγα, παιδί μ’, της έλεγε, πήγα, αλλά δεν είδα τίποτα, δηλώνοντας μ’ αυτό το «τίποτα» πως ελάχιστα είχε δει σε κείνο το μοναδικό μακρινό της ταξίδι!

Εντούτοις, μολόγαγε πολλά γι' αυτό το ταξίδι, που άξιζε να λέγεται έτσι, αφού οι κοινές πόλεις, στις οποίες είχε πάει, ήταν τόσο κοντά, ακόμα και με τα συγκοινωνιακά μέσα της εποχής, που δεν μπορούσες να κατατάσσεις τον πηγαιμό εκεί στα ταξίδια.

Φυσικά, ούτε με πλοίο είχε ταξιδέψει! Κι η μόνη θάλασσα που είχε δει ήταν η ήρεμη αγκάλη του Αμβρακικού, η οποία γλείφει αέρινα κι ομορφαίνει ξεχωριστά την ακτή της Πρέβεζας, και όχι μόνο.

Πολλά μακρινά δεν είχε δει η γιαγιά, αλλά η πείρα της ζωής της είχε διδάξει ανάμεσα σ' άλλα πως η θάλασσα δεν έχει κλωνάρια για να πιαστείς, όταν θυμώνει, και κάτω από τέτοιες συνθήκες είναι επικίνδυνο να ταξιδεύεις στη ράχη της. Και μολονότι γνώριζε πως το κακό σε βρίσκει όπου και να 'σαι, ήταν πάρα πολύ άσχημο να σε βρει στη θάλασσα και μάλιστα όταν αυτή είναι φουρτουνιασμένη. Για τούτο κι επαναλάμβανε πανομοιότυπα, κάθε που πήγαινε να τη δει η εγγονή της, το ερώτημα «*Περνάς θάλασσα εκεί π' πήγες, Ανθούλα μ' ;*»

***

Όταν την επισκεπτόταν, ενώ βρισκόταν σε προχωρημένη ηλικία, συχνά την έβρισκε να κάθεται στο προστώο του σπιτιού της και να κοιτάει όσο το μάτι της έβλεπε ή, μάλλον, όσο της επιτρεπόταν λόγω συνθηκών να δει. Μόλις αντιλαμβανόταν την παρουσία της, σηκωνόταν και με ανοιχτά σαν φτερούγες τα γέρικα, τρυφερά χέρια της, την αγκάλιαζε κι έλεγε:

– Πού είσαι, μωρ’ Ανθούλα μ’! Πού είσαι!

– Εδώ, γιαγιά, εδώ! Ήρθα να δω τον κύρη μου κι ήρθα να δω και σένα! Κοίτα τι σου ’φερα!

Και της προσέφερε ό,τι καλούδι προόριζε πάντα για κείνη. Μοιραζόντουσαν τη χαρά της συνάντησης, στη διάρκεια της οποίας όλο και κάτι ήθελε να την τρατάρει. Αν της αρνιόταν, επέμενε.

– Τι, εγώ δε θα σου δώσω κάτι;

– Την αγάπη σου, γιαγιά! Μου είναι πολύ σημαντική η αγάπη σου! της απαντούσε, κι εκείνη χαμογελούσε.

Και ήταν εξαιρετικά πολύτιμο το χαμόγελο και για τις δύο. Διότι, αφότου απώλεσε την πρωτότοκη κόρη της, τη Χριστίνα, μητέρα

της Ανθούλας, καθώς και τον γιο της, τον Κωστή, η θλίψη είχε κατοικήσει ανεξίτηλα στο πρόσωπό της και, όχι σπάνια, δάκρυα κυλούσαν στις ρυτιδωμένες παρειές της. Όταν απεβίωσε και ο σύζυγός της, η συντροφιά της νεότητας και των γηρατειών της, δεν ήθελε πια να ζει και μετά από λίγο καιρό έπαψε να δέχεται τροφή κι έκανε και η ίδια το χωρίς επιστροφή ταξίδι.

Μόλις μάθαιναν η μία τα νέα της άλλης, η γιαγιά κουνούσε κάπως ζωηρά τα ρικνά της χέρια και με το ένα έπιανε τρυφερά το χέρι της εγγονής της, ενώ με τ' άλλο άδραχνε την ξύλινη βακτηρία της. Κατόπιν, σηκωνόταν και την οδηγούσε με αργά βήματα στο καλό δωμάτιο, σε κείνο δηλαδή, στο οποίο κάποτε φιλοξενούσε μουσαφίρηδες, και τώρα, όταν ερχόταν, τον μικρό γιο της με την οικογένειά του.

– Έλα, της έλεγε, πάμε να τους δεις, εδώ τους έχω!

Ποιους είχε εκεί; Κανέναν! Είχε όμως τις φωτογραφίες των πεθαμένων παιδιών της και του ανδρός της! Είχε και ζωντανών, είχε και μια γαμήλια της εγγονής της, αλλά μόνο των

αγαπημένων νεκρών της έδειχνε πάντα! Έπαιρνε τελετουργικά τις κορνίζες, πρώτα της κόρης, μετά του γιου και τελευταία του ανδρός της και με δακρυσμένα μάτια της έλεγε:

– Γιατί να φύγουν τα παιδιά μου κι εγώ να 'μαι δω; Γιατί;

Πόσες μανάδες, στ' αλήθεια, δεν έχουν εκστομίσει πάρα πολλά αναπάντητα «γιατί» για το ακατανόητο και πρόωρο φευγιά των παιδιών τους; Πόσες; Μία απ' αυτές ήταν κι η γιαγιά της Ανθούλας, της οποίας ο βαθύς πόνος τής ράγιζε πάντα την καρδιά, αφού της θύμιζε και οικεία κακά.

Αφού γινόταν η εθιμική πλέον περιήγηση στις φωτογραφίες και η καθεμιά αναθυμόταν με δάκρυα στα μάτια τους προσφιλείς νεκρούς, έβγαιναν από το δωμάτιο και κατευθύνονταν στο προστώο.

Καθόντουσαν δίπλα η μία στην άλλη και πιάνανε συζήτηση, η οποία έφερνε και στις δύο μια μορφή παραμυθίας. Άλλες φορές η εγγονή ζητούσε από τη γιαγιά της να της πει ενδιαφέρουσες παλιές ιστορίες, παραδόσεις, τραγούδια, από τα τελευταία μόνο τα λόγια, γιατί η γιαγιά μετά από τόσες απώλειες αγα-

πημένων δεν τραγουδούσε πια, και ό,τι άλλο ερχόταν στη ρύμη του λόγου τους. Το κουβεντολόι, όχι σπάνια, το διαδέχονταν στιγμές ευεργετικής σιωπής, οι οποίες έφερναν στα μάτια της εγγονής εικόνες από το παρελθόν που γρηγορούσες μέσα της ήταν.

Σε κάποια από τις συναντήσεις τους, ενώ το μυαλό της Ανθούλας ταξίδευε πίσω στον χρόνο, το βλέμμα της έμενε να παρατηρεί τα διάφανα χέρια της γιαγιάς της, που οι φλέβες τους διακρίνονταν όσο ποτέ άλλοτε καθαρά και έμοιαζαν με διακλαδώσεις ποταμών, των οποίων οι πηγές και οι εκβολές είναι αόρατες. Τα είχε φέρει μπροστά, τα ανακίνησε λίγο και τα δάχτυλά της αγκάλιασαν έτσι το ένα το άλλο που το τρυφερό σύμπλεγμά τους θύμιζε ερωτικούς εναγκαλισμούς συντρόφων που η μακρά, η δια βίου συνοδοιπορία τους είχε δημιουργήσει ισχυρή σωματική και ψυχική συγχορδία, και κατόπιν τ' ακούμπησε μ' ανοιχτές τις παλάμες πάνω στη μαύρη ποδιά της. Για λίγο έριξε το βλέμμα της στον αντικρινό ορίζοντα, για ν' απολαύσει, όπως άλλοτε, τα χρώματα του δειλινού, και αφού λόγω κακής όρασης αυτό που έβλεπε ήταν α-

σαφές, έστρεψε την προσοχή και τη σκέψη στα χέρια της, τα οποία κείτονταν ηττημένα στο ίδιο σημείο. Τα κοιτούσε με περισσή ένταση, τα ανάδευε και έφερνε στο μυαλό ανεξίτηλες εικόνες από τη ζωή της, οι οποίες είχαν αυτά ως πρωταγωνιστές κι έβγαλε έναν μικρό αναστεναγμό.

– Αχ! Και τι δεν έκαναν αυτά τα χέρια, κόρη μου!

– Για πες μου, γιαγιά, τι έκαναν;

– Αχ! και τι να πρωτοπώ! Τα θωρώ και μου μοιάζουν με φτερά απλωμένα που θέλουν να πετάξουν, αλλά δεν ξέρω για πού! Τα κοιτώ πάλι και φαντάζουν με στόματα ανοιχτά που θέλουν πολλά να πουν, αλλά διστάζουν.

– Άφησέ τα να πουν, γιαγιά! Θέλω να τ' ακούσω! Κάν' τους, κάνε μου, αυτή τη χάρη!

Εκείνη άρχιζε να ιστορεί των χειρών της την περιπέτεια, πότε με πιότερες και πότε με λιγότερες λεπτομέρειες, κι η εγγονή έμενε ν' ακούει χωρίς διακοπές.

– Απ' όσο θυμάμαι, παιδί μου, δεν πέρασε μια μέρα που να τ' άφησα να ησυχάσουν, να πάρουν ανάσα, να ξεκουραστούν έστω λίγο. Από παιδί, πού καιρός για σχόλες και παιχνί-

δια, είχα αναλάβει ευθύνες στο νοικοκυριό του πατρικού μου. Με τον καιρό, άρχισα να ετοιμάζω προικιά για μένα και τις αδερφάδες μου, να κάνω πλήθος εργασιών στα κτήματα, να φροντίζω το μεγάλωμα των μικρότερων αδελφών μου, να... Κι όταν ήρθε η ώρα και παντρεύτηκα - σου 'χω πει πως τον παππού τον είδα στ' όνειρό μου, όταν έβαλα κάτω από το προσκέφαλό μου αρμυροκουλούρα(!) - συνέχισα να κάνω σχεδόν τα ίδια. Μόνο τα ερωτικά αγκαλιάσματα προστέθηκαν κι αυτά δειλά κάτω από τα σκεπάσματα, αφού σ' απόσταση αναπνοής κοιμούνταν τα πεθερικά και τα τέκνα μου! Α! να μην ξεχάσω και τις μοναδικής αξίας αγκαλιές των παιδιών μου που ο θηλασμός τους με οδηγούσε στα ουράνια! Αποκλειστικά για μένα δεν ξέρω αν έκανα κάτι, αλλά νομίζω πως όλα αυτά, τα οποία έκανα για τους άλλους, τα έκανα και για μένα.

Άκουγε τη γιαγιά και το μυαλό της - πάντα το ίδιο συνέβαινε, όταν άκουγε τις αφηγήσεις της - έπλαθε πλήθος υπέροχων εικόνων. Και καθώς εκείνη τη στιγμή μιλούσε για τα άπραγα πλέον, πλην όμως ευλογημένα χέρια

της, αυτή έφερνε μπροστά της εικόνες, οι οποίες σχετίζονταν με την αγαπημένη της γιαγιά κι αφορούσαν σ' αυτά.

Και τη θυμήθηκε τότε που με πολλή τέχνη κατασκεύαζε βάσεις, για ν' ακουμπά στη ράχη τους τον τέντζερη, όταν τον κατέβαζε από τη φωτιά, από υλικά μάλιστα, τα οποία πλέον θεωρούνται ευτελέστατης αξίας και πετιούνται ως άχρηστα. Την έβλεπε να κρατά μια πλεξούδα ορφανή από τα σκόρδα της, να τη στρίβει με τη δέουσα προσοχή σε σχήμα επίπεδης σφιχτής σπείρας και κάθε λίγο να μπηγεί τη χοντρή βελόνα, στην οποία είχε περάσει γερή κλωστή, για να στερεώνει και να δίνει το σχήμα και την ανθεκτικότητα που ήθελε στο χειροτέχνημά της. Όταν περνούσε τη στερνή βελονιά, έπιανε ένα χοντροψάλιδο και με περισσή φροντίδα έκοβε κάθε μικρό ξεράδι που προεξείχε. Περιεργαζόταν τότε το έργο της, το χάιδευε απαλά, κοίταζε μην έχει κάποια ατέλεια που μπορούσε να διορθώσει, το καμάρωνε με την ψυχή της κι ένιωθε απέραντη ευτυχία. Όταν ολοκλήρωνε τον έλεγχο, χαμογελούσε ικανοποιημένη και του μιλούσε:

– Μμμ!!! Έγινες πολύ όμορφο! Με γεια και νόστιμα φαγιά να καθίσουν πάνω σου!

Την τέχνη αυτή η γιαγιά της την είχε μάθει από τη μάνα της και εκείνη ποιος ξέρει από ποια πρόγονο κουβαλούσε τούτη τη γνώση. Και γνώριζε πως, για να κατασκευάσεις μια κομπή και στέρεα βάση, έπρεπε πρωτύτερα να έχεις πλέξει σε όμορφες συμμετρικές αρμάθες τα σκόρδα και τα κρεμμύδια της ετήσιας σοδειάς και πάλι να διαλέγεις απ' αυτές τις καλύτερες. Εξάλλου, η τέχνη αυτής της πλεχτικής, πριν μεταμορφωθεί σ' ένα ταπεινό οικιακό σκεύος, διαλαλούσε την ώρα που λιαζόντουσαν οι αρμάθες στον ήλιο τη νοικοκυροσύνη της πλέχτριας.

Η γιαγιά της αυτή την εργασία τηςσχόλης, κατά την οποία κατασκεύαζε μικρά έργα τέχνης, την είχε για παιχνίδι. Τόσο μεγάλη δεξιοτητα είχε αποκτήσει, ώστε ακόμα και με κλειστά τα μάτια, που λέει ο λόγος, θα μπορούσε να τη φέρει εις πέρας!

Άλλη εικόνα ήταν, όταν έπλεκε, συνήθως κατά τη βόσκηση των γιδιών, πατάκια για το κατώφλι του σπιτιού από πλαστικές χρωματιστές σακούλες. Μόλις αυτές έκαναν την

εμφάνισή τους, άρχισε με επιμέλεια να τις συγκεντρώνει και να τις κόβει σε λεπτές, συμμετρικές κατά το δυνατόν λωρίδες, όπως έκανε και με τα παλιά ενδύματα για την κατασκευή κουρελούδων. Μετά τις λάδωνε, για να πλέκονται πιο εύκολα και τις τύλιγε κουβάρι. Στη συνέχεια, έπλεκε υπέροχα ριγέ πατάκια, δίνοντας χρωματιστό τόνο στην είσοδο του σπιτιού της, αλλά και άλλων, αφού κάποια τα δώριζε σε συγγενείς και φίλους, εκμεταλλευόμενη ένα βιομηχανικό υλικό για μια ξεχωριστή, όμορφη δημιουργία.

Μια άλλη εικόνα, ιδιαίτερα διδακτική, ήταν εκείνη, στην οποία υπάρχει η γιαγιά καθισμένη σ' ένα σκαμνάκι, μπαλώνοντας κάποια πετσέτα. Τη μάλωνε με τέτοια επιμέλεια και τέχνη, που έδινε παράταση ζωής στο φθαρμένο πανί, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως πατσαβούρι ή ακόμα και να το πετάξει.

– Γιατί, γιαγιά, της έλεγε, μπαλώνεις την πετσέτα, αφού έχεις πολλές καινούργιες στο σεντούκι σου;

– Να, παιδί μου, της απαντούσε. Δεν είναι κρίμα να την πετάξω; Κάποτε δεν είχαμε!

Κοίτα να δεις! Πρώτα τη χρησιμοποιήσαμε ως πετσέτα προσώπου με τον παππού σου, τώρα, μόλις τη μπαλώσω λίγο, θα την έχω για χεριών, και μετά βλέπουμε...

– Μα, δεν θα χαιρόσουν να σκουπίζεις τα χέρια σου με μια ολοκαίνουργια μαλακή πετσέτα;

– Θα χαιρόμουν, πώς δεν θα χαιρόμουν, αλλά λυπάμαι να τις αποχωριστώ τις έρμες! Τόσο καιρό μας υπηρέτησαν! Αλλά και τις καινούργιες τις θέλω! Άμα ξεπέσει κανένας ξένος, δεν πρέπει να 'χω μια καλή πετσέτα να του δώσω να σκουπιστεί; Όσες μείνουν, όταν φύγω από τη ζωή, θα τις χαρούν άλλοι!

Έτσι, έβλεπε η γιαγιά της τις πετσέτες κι όλα τ' αντικείμενα που είχε. Αξιολογούσε το νόημά τους, δενόταν μαζί τους και δεν την ένοιαζε, αν θα τα χαρούν οι επερχόμενοι ή η ίδια. Πλούτος για κείνη ήταν οι αγαπημένοι της! Ο μόνος πλούτος που τη χαροποιούσε ή την έκανε να λυπηθεί. Όλα τ' άλλα ήταν μάταια!

***

Όταν τελείωσε η αναπόληση, η Ανθούλα συνέλαβε τη γιαγιά να κοιτά τα χέρια της και

μ' αργές κινήσεις τα έκλεισε μέσα στα δικά της.

– Πόσο μαλακά είναι τα χέρια σου, κόρη μου! Χέρια γραμματισμένης! Τα δικά μου και της μανούλας σου ήταν σαν τσαρούχια από τις δουλειές. Για κοίτα τα όμως, μετά από τόση απραξία μαλάκωσαν. Έγιναν και τα δικά μου σαν γραμματισμένης!

Η Φανή

Απόκεντρα του χωριού ζούσαν η Μάρω με την οικογένειά της. Αυτό βόλευε ιδιαίτερα την ενασχόληση με την κτηνοτροφία, που, συνεπικουρούμενη από την καλλιέργεια των χωραφιών, αποτελούσε βασικό μέσο για την εξασφάλιση των αναγκαίων. Η ορεινή φτενή γη, με τη φιλόπονη προσπάθειά τους γλύκαινε και κάρπιζε, λίγα ή πιο πολλά, λαχανικά, φρούτα, γεννήματα,... Αυτά, όντας λιτοδίαιτοι, τους αρκούσαν. Συχνά, μάλιστα, έμεναν και κάποια για φίλεμα ή ελεημοσύνη.

Ο ενιαύσιος κύκλος των δραστηριοτήτων ρύθμιζε και τη ζωή τους. Το όργωμα, η σπορά, ο θερισμός, η συγκομιδή, η βόσκηση των ζώων και η φροντίδα τους, καθώς και η διαχείριση, όλων μ' όλα αυτά σχετιζόντουσαν, συνιστούσαν ιδιαίτερες αφετηρίες και σταθμούς που έδιναν νόημα στην καθημερινότητά τους. Ως αγροτική οικογένεια ένιωθαν χαρά

με ό,τι η μητέρα φύση τους προσέφερε, αλλά και με ό,τι από τον κόπο τους έπαιρνε σάρκα και οστά και γινόταν, ανάλογα με την εποχή, καρπός, στάρι, ψωμί και τόσα άλλα.

Σταθερή έγνοια τους, εκτός από τα μέλη της οικογένειάς τους, ήταν τα ζωντανά που κι αυτά ως οικογένεια λογίζονταν. Τα είχαν και το σπίτι τους ήταν γιομάτο με αγαθά. Αν πάθαινε κάποιο κάτι και ψοφούσε, θεωρείτο πολύ μεγάλη απώλεια, ειδικά, αν επρόκειτο για χοντρικό ζώο, δηλαδή αγελάδα, άλογο,... Μέχρι και δάκρυα κυλούσαν από τα μάτια τους, ενώ βαριά θλίψη συνείχε την ψυχή τους, όπως κι όταν χάνανε άνθρωπό τους! Το ίδιο ίσχυε κι όταν έπρεπε να πουλήσουν κάποιο, γιατί, σεβόμενοι ό,τι το ζώο τούς είχε προσφέρει, δεν το χωρούσε η καρδιά τους να περάσει σ' άλλα χέρια. Την ώρα, μάλιστα, κατά την οποία το έβγαζαν από τον στάβλο για τέτοιο σκοπό, το κοιτούσαν και το θώπευαν μ' αγάπη και λύπη, σχεδόν όπως μάνα που ξεκινά παιδί της για την ξενιτιά.

***

Η Μάρω, η κυρά του σπιτιού, ήταν χαρούμενη κάθε που η μονάκριβη αγελάδα τους, η

χαϊδεμένη Μελίσσω, περίμενε μωρό. Όμορφη, στο χρώμα της μέλισσας, απ' όπου πήρε και τ' όνομα, ήταν παραγωγική και καλόβολη και γεννούσε χαριτωμένα, μεγαλόσωμα μοσχαράκια, κάτι που συνήθως της προκαλούσε ωδίνες κατά τον τοκετό, καθιστώντας τον συνάμα επικίνδυνο για την ίδια και το σπλάχνο της. Γι' αυτό, όταν πλησίαζαν οι μέρες να γεννήσει, της είχαν μεγάλη έγνοια. Όχι μόνο για να τη συνδράμουν αν χρειαζόταν, αλλά και γιατί, αν ο τοκετός δεν πήγαινε καλά και την οδηγούσε στον θάνατο, θα ήταν ζωτικής φύσεως απώλεια.

Έτσι, μια μέρα τ' Απρίλη, που η φύση καλούσε με δελεαστικό τρόπο όλα τα όντα να ζήσουν τον έρωτα και να χαρούν τη ζωή, έφτασε ως το σπίτι τους παραπονετικά απεγνωσμένος ο μυκηθμός της Μελίσσως. Ο Μιλτιάδης, ο σύζυγος της Μάρως, έσπευσε στον στάβλο κι εκείνη έτρεξε ξοπίσω του. Η αγελάδα, μόλις τους είδε, λες κι αναθάρρησε, ανασήκωσε το κεφάλι και τους κοίταξε.

– Θα γεννήσει σήμερα, είπε ο Μιλτιάδης.

– Ναι, έτσι δείχνει, συμφώνησε η συμβία του. Πρέπει να την παρακολουθούμε, μη κι

έχει πάλι δύσκολη γέννα. Πόσο τη λυπάμαι την καημένη!

– Τι να κάνουμε, αγαπημένη μου! Δύσκολο να γίνεις μάνα, αλλά, άμα τα καταφέρεις, είναι πολύ σπουδαίο, δεν είναι;

– Φυσικά, αλλά οι ωδίνες είναι ωδίνες! Και πάλι τι μπορούμε να κάνουμε, αφού η φύση έτσι τα ρύθμισε; Να χαιρόμαστε πολύ με τη μητρότητα, αλλά με πόνο να τη γευόμαστε, τι ο πόνος σε πολλά από τα όμορφα της ζωής δίνει νόημα!

– Πράγματι! Μέχρι, λοιπόν, να δει το φως του κόσμου το μοσχαράκι, πρέπει να 'χουμε τον νου μας. Ούτε στιγμούλα δεν πρέπει ν' αφήσουμε τη μανούλα του μονάχη!

– Οπωσδήποτε συναίνεσε εκείνη και η ψυχή της γέμιζε με αγωνιώδη προσμονή, γιατί γνώριζε τη σημασία αυτού του τοκετού.

***

Οι ώρες περνούσαν, θαρρείς, πολύ αργά, η ετοιμόγεννη Μελίσσω κοιλοπονούσε, ενώ η αγωνία των νοικοκυραίων αύξανε ώρα την ώρα. Το ζώο είχε καθίσει στο δάπεδο, τίποτα δεν έτρωγε, ενώ από τα υγρά μάτια του έρρεαν κόμποι δακρύων. Πονούσε!!! Πονούσε

το καημένο και δεν υπήρχε κανένα σημάδι για ευοίωνη γέννα. Αυτό, αν και κείνοι δεν ήθελαν να το πιστέψουν, ήταν ορατό πλέον. Όταν, μάλιστα, άρχισε να σουρουπώνει, τους έζωσαν τα φίδια. Κάτι έπρεπε να κάνουν και μάλιστα χωρίς αναβολή.

– Ας μη χασομεράμε, είπε ο Μιλτιάδης. Πρέπει ν’ αναζητήσουμε βοήθεια! Αφού ο μπάρμπα Νίκος που μας συνέτρεχε σε κάθε τοκετό, λείπει, να καλέσουμε τη μαμή!

Η γυναίκα του, αν και παραξενεύτηκε με ό,τι άκουσε, του απάντησε:

– Τη μαμή!!! Τι να κάνουμε ώρα που είναι; Ελπίζω να ’ρθει! Τρέχω να την καλέσω!

***

Με την ψυχή στο στόμα έφτασε η Μάρω στην πόρτα της λυγερόκορμης μαίας του χωριού και χωρίς χρονοτριβή χτύπησε το μεταλλικό σε ομοίωμα χεριού ρόπτρο της. Ήταν βέβαιη πως βρισκόταν εκεί, διότι στο παράθυρό της φώτιζε αμυδρά το φως της λάμπας πετρελαίου. Σε λίγο το θυρόφυλλο άνοιξε και πρόβαλε εκείνη ευπροσήγορη, έχοντας ερμηνεύσει το αγωνιώδες χτύπημα ως κάλεσμα για επείγοντα τοκετό. Μόλις όμως

αντίκρισε τη μεσήλικη αγρότισσα, η σκέψη της υποχώρησε κι η ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της αδημονία της δημιούργησε απορία για τον σκοπό της επίσκεψής της.

– Αχ! Φανή μου, έτσι έλεγαν τη νεαρή μαία, συγγνώμη που ήρθα τέτοια ώρα, αλλά σε χρειαζόμαστε! Πρέπει να 'ρθεις αμέσως! Πρέπει να 'ρθεις οπωσδήποτε, γιατί η γελάδα μας δυσκολεύεται να γεννήσει!

– Η γελάδα σας; Μα, δεν ξεγεννάω ζώα! Τι λέω; Δεν έχω δει ποτέ μου ζώο να γεννάει! Νομίζω πως δεν μπορώ να βοηθήσω!

Η αιτούσα βοήθεια, άκρως απελπισμένη και βλέποντας πως δεν υπάρχει περίπτωση να εξασφαλίσει επιστημονική συνδρομή για το πρόβλημά τους, προσέπεσε ικέτισσα στα πόδια της μαίας, έπιασε τα χέρια της και τα φιλούσε, άλλοτε χαϊδεύοντάς τα κι άλλοτε πιέζοντάς τα παρακλητικά.

– Σε καταλαβαίνω, κόρη μου, αλλά σ' ό,τι καλό έχεις, έλα να μας βοηθήσεις, για ό,τι ποθείς θα προσεύχομαι στον Θεό να σου το δώσει! Έλα, σε παρακαλώ, αυτή η αγελάδα είναι μέρος της ζωής μας, είναι σημαντική περιουσία για μας! Έλα! γλυκιά μου, έλα!

Ο τρόπος, με τον οποίο ζητείτο η αρωγή της, έκαμψε την όποια αντίσταση της Φανής. Σε λίγο, εξοπλισμένη με ό,τι έπαιρνε μαζί της για τους τοκετούς γυναικών, βάδιζε με σπουδή, συντονίζοντας τα βήματά της με κείνα της Μάρως που προπορευόταν. Μετά από λίγο έφτασαν στον στάβλο.

***

Στην είσοδο τις υποδέχθηκε μ' έντονη την απελπισμένη αναμονή στο πρόσωπό του και φέγγοντας μ' ένα κλεφτοφάναρο ο Μιλτιάδης.

– Καλώς τη μαμή, καλώς τες, είπε και τις κατηύθυνε στο ζώο που αγκομαχούσε.

– Καλησπέρα, κύριε Μιλτιάδη, να είστε καλά! απάντησε εκείνη και τον ακολούθησε.

Μόλις βρέθηκε μπροστά στην κειτόμενη αγελάδα, αισθάνθηκε δέος. Για μερικά λεπτά της ώρας έμεινε σιωπηλή και την κοιτούσε επίμονα από την κορφή ως τα νύχια. Μετά επικεντρώθηκε στη φουσκωμένη κοιλιά της και προσπαθούσε, όσο κι αν ήταν δύσκολο έως αδύνατο, να διαγνώσει αν το μοσχαρακι ζούσε. Σχεδόν, την κατέλαβε μιας μορφής απόγνωση, θεωρώντας πως σύντομα θα ψο-

φούσε! Αυτός ο συλλογισμός της ήταν κιό-
λας που την κινητοποίησε εξωτερικά και κυ-
ρίως εσωτερικά. Φόρεσε με σπουδή τα ανα-
γκαία κι ανέλαβε δράση. Θα έκανε ό,τι μπο-
ρούσε, προκειμένου να την ελευθερώσει, αλ-
λά και να γεννηθεί σώο και αβλαβές το μι-
κρό της.

Πλησίασε το ζώο και γονάτισε. Χάιδεψε
απαλά την κοιλιά του και του ψιθύρισε κάτι,
το οποίο κανείς δεν άκουσε. Μόλις φάνηκε
το κεφάλι του μοσχαριού, αναθάρρησε πως
όλα θα πάνε καλά, αλλά αυτό διήρκεσε λίγο,
μια κι ο τοκετός σταμάτησε. Άκουγε την α-
γελάδα που αγκομαχούσε παραδομένη στις
αδιέξοδες ωδίνες της και μέσα της λάγγεψε
κάτι. Ζώντας τον τοκετό της, ένιωσε πως αυ-
τός δεν διέφερε από έναν ανάλογο μιας γυ-
ναίκας. Κι εκεί, στο ημίφως του στάβλου,
έφερε στον νου της τον όρκο του Ιπποκράτη
κι αποφάσισε πως θα τον έκανε πράξη και
στο ζωντανό που κειτόταν ανήμπορο μπρο-
στά της. Και τον έκανε.

Έπιασε με προσοχή το κεφάλι του μικρού
ζώου, που με τραυματικό τρόπο αντίκριζε τη
ζωή, και με κατάλληλους ελιγμούς τραβούσε

το σώμα του, για να βοηθήσει την έξοδό του. Όμως, απαιτείτο δύναμη, την οποία δεν διέθεταν τα εύθραυστα, αμάθητα από σκληρές εργασίες χέρια της. Και τότε...

– Κύριε Μιλτιάδη, ελάτε, σας χρειάζομαι!

– Αμέσως! πείτε μου τι να κάνω!

– Να, την ώρα που θα σας πω, να έρθετε να με τραβήξετε από τη μέση! Εγώ θα τραβώ το μοσχάρι κι εσείς εμένα!

– Μην ανησυχείτε, θα κάνω ό,τι είπατε!

Η σκηνή που εκτυλίχθηκε στον στάβλο έ-
χρηζε, χωρίς άλλο, καλλιτεχνικής αποτύπω-
σης. Αν η στιγμή, μάλιστα, δεν ήταν κρίσιμη,
θα προκαλούσε πολύ γέλιο. Αλλά... Σημασία
είχε πως το μοσχάρακι γεννήθηκε αρτιμελές
και φυσικά δυσκόλεψε με το μέγεθός του τη
μανούλα του. Αλλά ποια μάνα θυμάται τις
ωδίνες του τοκετού, όταν αντικρίζει το μωρό
της; Το ίδιο και η Μελίσσω! Μόλις ελευθε-
ρώθηκε, περιέφερε το βλέμμα της, θαρρείς
και ήθελε να πει ευχαριστώ σ' αυτούς που τη
βοήθησαν, και μούγκρισε ήπια, καλώντας το
νεογέννητο να πιεί το πρώτο του γάλα.

Οι νοικοκυραίοι, χαρούμενοι με τη λύση
του δράματος, εύχονταν επαναληπτικά στη

μαμή να έχει όλα τα καλά του Θεού, διότι αυτό, το οποίο έκανε αφιλοκερδώς εκείνο το βράδυ, ήταν τεράστια ευεργεσία που ποτέ δε λησμόνησαν και όσο καιρό έμεινε στο χωριό τους με κάθε τρόπο εκδήλωναν.

Και η Φανή, μαία του αγροτικού ιατροείου, ως παιδί αστικής οικογένειας κατανόησε με επάρκεια το πόσο δύσκολη είναι η ζωή των ξωμάχων και αναθεώρησε πολλά από κείνα, τα οποία καθόριζαν έως τότε τη φιλοσοφία της. Ο τοκετός της πλουτοφόρας Μελίσσως άνοιξε μέσα της καινούργια μάτια, για να θωρεί τον κόσμο, και τη μεταμόρφωσε. Και θα θυμόταν δια βίου το καλοκάγαθο ζευγάρι, τη Μάρω και τον σύζυγό της, καθώς και τα όμορφα λόγια που της είχαν πει.

Η Χρύσω

Της Χρύσως της άρεσε τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές να εκκλησιάζεται. Δεν ήταν που εμφορείτο από βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα. Καθώς το σπίτι της βρισκόταν κάπως απόκεντρα, ο εκκλησιασμός ήταν ευκαιρία να βγει σε κόσμο, όπως συνήθιζε να λέει. Και έβγαινε. Άλλοτε, συντροφευμένη από τον σύζυγο και τα παιδιά της, και άλλοτε, όπως τώρα, που εκείνος είχε φύγει από τη ζωή και τα παιδιά της είχαν αναζητήσει μακριά από το χωριό τη μοίρα τους, έβγαινε μόνη της.

Έβαζε τα καλά της ενδύματα και κινούσε. Κάθε που πλησίαζε στο κέντρο του χωριού, αποχωριζόταν τα πρόχειρα ποδήματά της, τα τοποθετούσε σε κρυψώνα, φορούσε τα καλά και ξέβγαινε στον κεντρικό δρόμο, ο οποίος οδηγούσε στον ναό. Ψηλόλιγνη, με αργή σαν πελαργού περπατησιά, βάδιζε κι όταν συνα-

ντούσε κάποιον, τον καλημέριζε καλοσυνάτα. Στον ναό έφθανε συνήθως πριν αναγνωστεί ο Απόστολος και καθόταν μέχρι την απόλυση. Αρκετά συχνά κοινωνούσε και ανελλιπώς λάβαινε αντίδωρο. Αν τύχαινε κι είχε κάποιο μνημόσυνο, έπαιρνε κόλλυβα και ό,τι άλλο προσφερόταν, χαιρετούσε τους οικείους του νεκρού και κατόπιν έπιανε ψιλοκουβέντα με συγγενείς ή φίλους, αναδεικνύοντας με τον τρόπο της την κοινωνική διάσταση της θρησκείας. Ο ερχομός της στο κέντρο του χωριού ολοκληρωνόταν, όχι σπάνια, με την επίσκεψη σε κάποιο συγγενικό ή φιλικό της σπίτι. Από τις προσφιλείς συνήθειες της ήταν να πηγαίνει στις Ρίνας, μια κι ο μακαρίτης ο άνδρας της διατηρούσε φιλικούς δεσμούς με τον σύζυγό της, αλλά και οι δυο τους είχαν αναπτύξει μιας μορφής επικοινωνία.

Εκείνη την Κυριακή, που γιόρταζε ο Άγιος Φίλιππος, έφτασε και χτύπησε γι' άλλη μια φορά τη θύρα της, η οποία στον τρίτο χτύπο την άνοιξε.

– Καλημέρα, Ρίνα μου! Καλημέρα, της είπε πρόσχαρα.

– Καλώς τη Χρύσω! Έλα!!! Κάτσε δίπλα στην παραστιά. Θα ρίξω κι άλλα ξύλα στη φωτιά! Σαν να 'πιασε κρύο σήμερα!

– Ναι, ναι, έριξε και χιόνι στα Τζουμέρκα! Φέρνει κι ένα αεράκι που σε πιρουνιάζει στο κορμί!

– Μέσιασε κι ο Χαμένος*, τι θα κάνει! Χειμώνα καρτερούμε, όχι καλοκαίρι! Να σου φτιάξω καφεδάκι;

– Μμμ!!! καλός ο καφές, αλλά δεν μου δίνεις να φάω κάτι, με το αντίδωρο είμαι και πεινάω σα λύκος!

– Να σου φέρω φρέσκο ψωμί και τυράκι; Να σου βράσω και κανένα αβγό; Ή προτιμάς πίτα; Να, σηκώθηκα πρωί κι έφτιαξα τυρόπιτα. Αποκρεύουμε σήμερα κι είπα να γευτούμε μια αρτύσιμη πίτα!

– Τι να σου πω, τώρα! Με μπέρδεψες! Ε! φέρε μου λίγο απ' όλα!

Η Ρίνα απόθεσε στην τάβλα τα εδέσματα κι η Χρύσω σταυροκοπήθηκε με περισσή ευλάβεια και άρχισε να τ' απολαμβάνει. Η φωτιά θρασομανούσε ροδίζοντας τις παρειές των γυναικών, ενώ μια ευγενική σιωπή είχε απλωθεί στο δωμάτιο. Μόνο ο ήχος των ξύ-

λων που καιγόntonουσαν και του μασήματος τη διατάρασσαν κάπως. Ώσπου...

– Μμμ!!! μπράβο, Ρίνα, όλα είναι τέλεια! Γεια στα χέρια σου!

– Σ’ ευχαριστώ, Χρύσω μου, να ’σαι καλά και να καλομαθαίνεις από τα παιδιά σου!

– Ευχαριστώ πολύ, πολύ σ’ ευχαριστώ! Κι εσύ να καλομαθαίνεις! πρόσθεσε εκείνη και συνέχισε να τρώει.

Όταν τέλεψε το φαΐ, κάθισε σε πιο βολική θέση κι είπε θαρρετά στην οικοδέσποινα:

– Δεν μου φτιάχνεις κι εκείνον τον καφέ, τώρα!

– Ναι, ναι! Θα κάνω έναν και για μένα, να σε κάνω παρέα!

Με τον καφέ ν’ αγνίζει στα φλιτζάνια, οι δυο τους άρχισαν το κουβεντολόι, το οποίο συνεχιζόταν ακόμα κι όταν η οικοδέσποινα σηκωνόταν, για να ελέγξει το φαγητό που έβραζε στον τέντζερη και ανέδυε υπέροχα αρώματα. Είπαν για τα παιδιά τους, είπαν νέα του χωριού, είπαν και τι δεν είπαν. Κι ενώ η ώρα περνούσε, η Χρύσω απηύθυνε κι ένα τρίτο, απίθανο, στ’ αλήθεια, αίτημα στη φιλόξενη οικοδέσποινα! Άπλωσε τα μακριά

της πόδια και με περισσό θάρρος, με θράσος θα 'λεγε άλλος, της είπε:

– Δε μου βάφεις και λίγο τα παπούτσια, Ρίνα!

Εμβρόντητη εκείνη, αλλά πάντα ευγενής, τι να κάνει!

– Να σου τα βάψω, να μη σου τα βάψω, απάντησε.

Πήρε το σακούλι με τα σύνεργα, έστρωσε στο δάπεδο ένα φύλλο στρατσόχαρτου κι άρχισε το βάψιμο και το γυάλισμα! Εκεί που σκυμμένη και σιωπηλή φρόντιζε τα ποδήματα της Χρύσως, αναθυμήθηκε πως ποτέ δεν είχε πει στο σπίτι της ούτε ένα ποτήρι νερό, πως ποτέ τίποτα δεν της ζήτησε. Παρόλα αυτά, όχι από δουλικότητα, αλλά από ιδιαίτερη αντίληψη του τι είναι καλοσύνη και ανθρωπιά, της προσέφερε κατά περίπτωση τα δέοντα. Θεωρούσε, μάλιστα, πως δεν αξίζει ν' αρνηθείς, να πεις πως η διάθεση προσφοράς έχει και τα όριά της. Αν ήταν έτσι, σκεφτόταν, τι είδους προσφορά θα 'ταν. Άλλωστε, γνώριζε πως εκείνης καθόλου δεν της άρεσε το νοικοκυριό, για το οποίο, όσο ζούσε, επιλαμβανόταν ο άνδρας της! Μόνο ένα πράγμα

λάτρευε, την ελευθερία! Κι αυτή περισσή της τη χάριζε η βόσκηση των ζώων που με ζήλο διεκπεραίωνε. Όσο διαρκούσε, προέβαινε και στη μόνη εργασία, η οποία την ευχαριστούσε, στο γνέσιμο. Έγνεθε, έγνεθε και, καθώς τις πιότερες φορές το έκανε αυτό στην ησυχία της φύσης, έβρισκε χρόνο να φιλοσοφεί για τα θεϊκά και τ' ανθρώπινα κι ένιωθε ευτυχισμένη που ο άνδρας της συμμεριζόταν τούτη την απόλαυσή της και είχε αναλάβει, σχεδόν εξ ολοκλήρου, ό,τι οι άλλες γυναίκες του χωριού έκαναν! Πλέον, ορφανεμένη από σύντροφο, συνέχισε να ζει στους ίδιους ρυθμούς, αλλά της έλειπαν η απόλαυση ενός πιάτου ζεστού φαγητού και του αναμμένου τζακιού η θαλπωρή που πάντα έτοιμα τα έβρισκε από τα χέρια του, τα οποία ό,τι έπιαναν σε χρυσάφι το μετέτρεπαν!

– Ορίστε και τα παπούτσια σου, Χρύσω! είπε η Ρίνα. Τώρα, είσαι για σεργιάνι!

– Πού να πάω εγώ, χήρα γυναίκα! Ώρα να φεύγω, να λες!

– Όχι, όχι, εγώ λέω να μείνεις να φάμε μαζί και το μεσημέρι! Έτσι κι αλλιώς, στο σπίτι δεν σε καρτερεί κάποιος!

– Με καρτερεί, πώς δεν με καρτερεί ή, καλύτερα, με καρτερούνε! Τόσα ζωντανά έχω! Θέλουν να φαν κι αυτά τα καημένα! Αλλά, μια και το 'πες, βάλε μου λίγο φαγάκι να το φάω στο σπίτι!

– Εντάξει, όπως θέλεις!

– Ευχαριστώ πολύ, ευχαριστώ! Μόνο εσύ νιώθεις τη μοναξιά μου! Να'σαι καλά!

– Κι εγώ σ' ευχαριστώ! Καλό δρόμο να 'χεις κι όταν ξανάρθεις στην εκκλησιά, θα σε περιμένω!

– Θα 'ρθω, θα 'ρθω! Άντε γεια!

***

Έτσι είπε κι έφυγε, παίρνοντας μαζί της τα καλούδια. Ως την επόμενη Κυριακή είχε ο Θεός! Πάντως, εκείνο το βράδυ, κατά το οποίο ξεκινούσε το Σαραντάμερο, απόκρεψε στη μοναξιά της με το φαΐ που δεν κάθισε να φάει ως μεσημεριανό στις Ρίνας. Τότε, στη σιγαλιά του βραδιού, που πολλές σκέψεις αναδύονται, έφερε στο μυαλό της και τον Άγιο Φίλιππο, ο οποίος, σύμφωνα με την παράδοση, ήταν ζευγάς και, όταν επέστρεψε το απόγευμα αυτής της μέρας στο σπίτι του, έσφαξε ένα από τα βόδια του και το μοίρασε

σε φτωχούς! Βέβαια, με τις παραδόσεις δεν βγάζεις άκρη, συλλογίστηκε! Και θυμήθηκε πως η γιαγιά της έλεγε ότι ο Άγιος Φίλιππος δεν έσφαξε για φτωχούς το βόδι του, αλλά για τον ίδιο τον Χριστό που τον επισκέφτηκε στο σπίτι του! Παρότι, βέβαια, ο βίος του δεν αναφέρει κάποια απ' αυτές τις παραδόσεις, σημασία έχει πως ο λαός πορεύτηκε μ' αυτές στη φτώχεια του και πως για τη Χρύσω εκείνη τη μέρα ο Άγιος Φίλιππος είχε πάρει τη μορφή της Ρίνας.

Γλωσσάρι

γαστρίζω ακολουθώ διαδικασία ψησίματος με τη χρήση γάστρας

γαστρολόγος (ο) θέση για τη γάστρα, συχνά χωνευτή σε τοίχο

ευχολονέρι (το) νερό αγιασμένο, με το οποίο πλενόταν, μετά τον τοκετό, το νεογέννητο, η λεχώνα, η μαμή και όποιος άλλος είχε βοηθήσει σ' αυτόν

θα περάσει ο παπάς με τον Ιορδάνη θα περάσει ο παπάς και, κάνοντας αγιασμό, θα αναπαρστήσει μ' έναν τρόπο τη βάπτιση του Ιησού στον Ιορδάνη

κουλουτινασσάτης (ο) > κωλοτινασσάτης· αυτός που τινάζει τον κώλο, τον πάτο από τα σακιά με το αλεύρι

μπουμπουλωμένη (η) με τυλιγμένο πολύ καλά το κεφάλι της, έτσι που μόνο τα μάτια της ή και η μύτη και τα χείλη της να φαίνονται

παιδάκια (τα) οι μικρές φέτες πορτοκαλιού, οι οποίες αναπτύσσονται στο κέντρο του

σκρούμπος (ο) σκόνη καμένου μάλλινου υφάσματος ή νήματος, κατάλληλη για αντισηπτικό στη λαϊκή θεραπευτική

στραγγοβαένης (ο) που στραγγίζει τα βαγένια, δηλαδή, τα κρασοβάρελα

συντελείο (το) σφοδρή καταγίδα, θεομηνία

Χαμένος (ο) ο μήνας Νοέμβριος

χωριό (το) το κέντρο χωριού

Περιεχόμενα

1. Η Αλεξάνδρα	σ. 7
2. Η Αναστασία	σ. 21
3. Η Βάγγιω	σ. 39
4. Η Βασιλική	σ. 51
5. Η Ευανθία	σ. 61
6. Η Θανάσω	σ. 71
7. Η Κωστάντω	σ. 79
8. Η Λάμπρω	σ. 91
9. Η Λένη	σ. 99
10. Η Μαριάννα	σ. 109
11. Η Όλγα	σ. 118
12. Η Πανάγιω	σ. 133
13. Η Φανή	σ. 147
14. Η Χρύσω	σ. 159
Γλωσσάρι	σ. 167
Περιεχόμενα	σ. 169
Εικόνες	σ. 170
Διακρίσεις	σ. 172
Ευχαριστίες	σ. 172
Η δημιουργός	σ. 172

Εικόνες

- σ. 20. Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη & Κων/νος Ι. Οικονόμου.
- σ. 37. Γηραλέα χέρια.
- σ. 38. Κρόκοι.
- σ. 49. Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη.
- σ. 50. Ντάλιες.
- σ. 59. Η Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη με τα παιδιά της, Αικατερίνη, Σπυρίδωνα και Παναγιώτα.
- σ. 60. Η Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη με τον εγγονό της Βασίλειο Ε. Ζιανίκα.
- σ. 70. Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη σε νεαρή ηλικία.
- σ. 78. Ελένη Δ. Μάνου (αριστερά) και Αργυρώ Κ. Οικονόμου (δεξιά), εκ μητρός προγιαγιάδες της Π. Π. Λάμπρη.
- σ. 89. Τριαντάφυλλο.
- σ. 90. Αικατερίνη Β. Λάμπρη, εκ πατρός γιαγιά της Π. Π. Λάμπρη.
- σ. 97. Χιονισμένο έλατο.
- σ. 98. Η πατρική οικογένεια της Π. Π. Λάμπρη· (από αριστερά) ο αδερφός της, η μητέρα της, ο πατέρας της, η ίδια και η αδερφή της.

- σ. 107. Η Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη σε νεαρή ηλικία, στην Άρτα (αριστερά) και στην Πρέβεζα (δεξιά), όπου έμαθε μοδίστρα.
- σ. 108. Λαντάνα.
- σ. 117. Η Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη σε νεαρή ηλικία.
- σ. 118. Κρίνοι.
- σ. 131. Αναστασία Δ. Οικονόμου - Λάμπρη & Παναγιώτης Β. Λάμπρης, γονείς της Π. Π. Λάμπρη.
- σ. 132. Ζίνιες (οι), κοινώς τζίνια.
- σ. 145. Μαργαρίτες.
- σ. 146. Πανάγιω Δ. Μάνου - Οικονόμου, εκ μητρός γιαγιά της Π. Π. Λάμπρη.
- σ. 157. Τα αδέρφια της Π. Π. Λάμπρη και η ίδια.
- σ. 158. Ορτανσία.
- σ. 168. Ιβίσκος.
- σ. 173. Χρυσάνθεμα.

Σημείωση: Όλες οι εικόνες του βιβλίου προέρχονται από το αρχείο της Παναγιώτας Π. Λάμπρη.

Διακρίσεις

Το διήγημα «*Η Βάγγιω*» (σ. 39) έλαβε το Ειδικό Βραβείο «*Αλέκος Κοντόπουλος*» στον 1^ο Λογοτεχνικό Διαγωνισμό της Βιβλιοθήκης Αγίας Παρασκευής Αττικής (2021).

Το διήγημα «*Η Ευανθία*» (σ. 61) έλαβε έπαινο στον 22^ο Λογοτεχνικό Διαγωνισμό της Εταιρείας Τεχνών Επιστήμης και Πολιτισμού Κερατσινίου (2022).

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ από καρδιάς τον σύντροφό μου Χρήστο Δ. Στούμπο για τη συνεισφορά του.

Η δημιουργός

Αν θέλεις να μάθεις για τη δημιουργό της συλλογής, μπορείς να μεταβείς στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://users.sch.gr/panlampri/Biografiko.html>

Οι ΓΥΝΑΙΚΕΣ! Ως γιαγιάδες, ως μανάδες, ως κόρες, ως αγαπημένες, ως στυλοβάτες της οικογένειας και της κοινωνίας, ως...

Οι ΓΥΝΑΙΚΕΣ της καρδιάς μου που ανίστησαν γενιές και γενιές μέσα σε μύριες δυσκολίες χωρίς να βαρυγκωμήσουν!

Οι ΓΥΝΑΙΚΕΣ που κινούνται ως άλλες ξωθιές μέσα στη συλλογή διηγημάτων μου με τον τίτλο «Αγαθά στοιχειά» καλούν τον αναγνώστη να γίνει μέρος της ζήσης τους κι αυτές, ωσει παρούσες, θα του ανοίξουν την καρδιά και θα του μιλήσουν για την ενδιαφέρουσα και, όχι σπάνια, πικρή ζωή τους.

ISBN: 978-618-84261-6-0